

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos magistrantūros studijų programa

Jorūnė Mylytė

**EDUKACINIO MODELIO KONSTRAVIMAS KAIP NEĮGALIŲJŲ
PROFESINĖS REABILITACIJOS PROCESO SĖKMĖS PRIELAIDA**

Magistro darbas

Magistro darbo vadovė -
prof. dr. Ingrida Baranauskienė

2015

Magistro darbo santrauka

Darbinė veikla asmeniui leidžia ne tik jausti finansinį komfortą, bet suteikia ir emocinį pasitenkinimą. Negalią turintiems asmenims vis dar sunku integruotis į darbo rinką, todėl remiantis hipotetiniu edukaciniu modeliu būtų galima tobulinti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos sistemą ir gerinti negalią turinčių asmenų integraciją į darbo rinką.

Dabartinėje neįgaliųjų profesinės reabilitacijos sistemoje pastebima, jog trūksta paruoštų metodikų. Nors įstaigų darbuotojai mokosi iš užsienio šalių, tačiau paslaugų teikimas dar nėra standartizuotas, t. y. nėra paruoštų vienodų metodikų, kaip teikti paslaugas neįgaliesiems. Vienodų metodikų dėka visos paslaugas teikiančios įstaigos galėtų vadovautis vienodais standartais, kas užtikrintų paslaugų kokybę.

Baigiamojo darbo **tikslas** – taikant teorinę analizę bei empirinio tyrimo metodus atskleisti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos proceso sėkmės prielaidas ir sukurti hipotetinį edukacinį modelį. Papildant tyrimo tikslą buvo iškelti tyrimo **uždaviniai**: 1. Taikant teorinę analizę išanalizuoti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos procesą teoriniu aspektu ir išryškinti tendencijas. 2. Taikant pusiau standartizuoto interviu, nestandartizuoto stebėjimo bei turinio (content) analizės pagal Strauss ir Corbin grindžiamąją teoriją metodus išanalizuoti asmenų po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos psichosocialines ir profesines situacijas. 3. Taikant pusiau standartizuoto interviu bei nestandartizuoto stebėjimo tyrimo rinkimo metodus išsiaiškinti asmenų požiūrį į neįgaliųjų profesinę reabilitaciją. 4. Taikant turinio (content) analizės pagal Strauss ir Corbin grindžiamąją teoriją tyrimo apdorojimo metodą išskirti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos proceso sėkmės prielaidas klientų požiūriu. 5. Taikant etnografinio tyrimo metodą pagal Charles nustatyti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos proceso sėkmės prielaidas darbuotojų požiūriu. 6. Modeliuojant tyrimo duomenis sukurti hipotetinį edukacinį neįgaliųjų profesinės reabilitacijos modelį. Apibrėžtas tyrimo **objektas** – neįgaliųjų profesinės reabilitacijos proceso sėkmės prielaidos.

Tyrimo **imtis** – 10 neįgaliųjų profesinės reabilitacijos klientų, 5 profesijos mokytojai bei 3 administracijos darbuotojai, kurie tiesiogiai dirba su negalią turinčiais asmenimis neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje. Naudoti **tyrimo metodai**: teorinė analizė, pusiau standartizuotas interviu, etnografinis tyrimas pagal Charles bei nestandartizuotas stebėjimas. **Tyrimo duomenų apdorojimui** buvo naudojama turinio (content) analizė pagal Strauss ir Corbin grindžiamąją teoriją.

Siekiant sistemiškai **apibendrinti** baigiamojo darbo mokslines studijas ir tyrimo rezultatus naudotasi Baranauskienės ir Juodraičio (2008) patirtimi. Mokslininkų patirtimi bei gautais rezultatais buvo sudarytas edukacinis neįgaliųjų profesinės reabilitacijos hipotetinis

modelis. Modelyje vyrauja nuolatinė sąveika tarp veiklos, aplinkos, struktūros, raidos bei pagrindinės neįgaliųjų profesinės reabilitacijos siekiamybės – tikslo.

Aplinka suvokiama kaip požiūrių įvairovė į negalią turinčius asmenis bei neįgaliųjų profesinę reabilitaciją. *Struktūroje* yra visi veiksniai, kurie dalyvauja neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje (darbdaviai, neįgalieji, neįgaliųjų profesinės reabilitacijos darbuotojai, visuomenė). Sukurto modelio *veikloje* siūloma išskirti nuolatinio psichosocialinio palaikymo, koordinavimo, neįgaliųjų profesinės reabilitacijos individualizavimo paslaugas. Joms vykstant būtų gilesnis profesinių įgūdžių ugdymas. Taip pat siūloma programos *raida* ir ji suokiama kaip paslaugų tęstinumas – užimtumo didinimas arba / ir darbo vietų kūrimas bei rezultatų vertinimas.

Baigiamąjį magistro **darbą sudaro** santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, projektas, literatūros sąrašas (57 šaltiniai), santrauka anglų kalba bei priedai.

Esminiai žodžiai: darbingumo lygis, edukacinis modelis, integracija, neįgalumas, neįgalusis, profesinė reabilitacija, socialinė integracija.

Turinys

Įvadas.....	5
1. NEĮGALIŪJŲ PROFESINĖ REABILITACIJA KAIP VISUOMENINIS REIŠKINYS.....	10
1.1. Požiūrio į neįgaliųjų profesinę reabilitaciją kaita	10
1.2. Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos įstatyminė bazė	12
1.3. Teoriniai neįgaliųjų profesinės reabilitacijos modeliai	15
1.4. Pasaulinės inovacijos neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje	18
1.5. Šiandieninė neįgaliųjų profesinės reabilitacijos sistema Lietuvoje: pasiekimai, trūkumai	21
2. EDUKACINIO MODELIO KONSTRAVIMAS KAIP NEĮGALIŪJŲ PROFESINĖS REABILITACIJOS PROCESO SĖKMĖS PRIELAIDA	24
2.1. Tyrimo metodologija, metodai ir etika	24
2.2. Duomenų validumo užtikrinimas	26
2.3. Tyrimo imties charakteristika.....	26
2.4. Operacinės apibrėžtys.....	27
2.5. Edukacinio modelio konstravimo kaip neįgaliųjų profesinės reabilitacijos proceso sėkmės prielaidos tyrimo duomenys klientų požiūriu.....	27
2.5.1. Respondentų gyvenimas prieš neįgaliųjų profesinę reabilitaciją	29
2.5.2. Dalyvavimo neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje motyvai	31
2.5.3. Profesijos pasirinkimo motyvai	32
2.5.4. Asmens neįgaliųjų profesinės reabilitacijos vertinimas; įgyta patirtis	35
2.5.5. Asmens gyvenimo pokyčiai po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos	38
2.5.6. Apibendrinimas	40
2.6. Edukacinio modelio konstravimo kaip neįgaliųjų profesinės reabilitacijos proceso sėkmės prielaidos tyrimo duomenys profesijos mokytojų ir administracijos darbuotojų požiūriu.....	41
2.6.1. Diagnostinis konstruktas: paslaugų teikimą reglamentuojantys dokumentai.....	42
2.6.2. Diagnostinis konstruktas: paslaugų kokybė	45
2.6.3. Diagnostinis konstruktas: aplinka.....	47
2.6.4. Apibendrinimas	48
2.7. Hipotetinis edukacinis modelis.....	49
Išvados.....	51
Projektas	52
Literatūra	56
Summary.....	60
Priedai.....	62

Ivadas

Temos aktualumas ir naujumas. Asmens socializacijos procese didelę reikšmę turi darbinė – profesinė veikla, todėl Lietuvoje, kaip ir visoje Europos Sąjungoje, vis dar aktualu kalbėti apie kliūtis, kurios trukdo neįgaliesiems įsidarbinti ar darbdaviams juos įdarbinti (Baranauskienė, Juodraitis, 2008). Modernioje, šiuolaikiškoje visuomenėje neįgalūs asmenys laikomi, o ir patys jaučiasi nepakankamai funkcionali visuomenės dalis, kuriai reikia įvairių valstybės teikiamų paslaugų. Negalią turintys asmenys jaučiasi socialiai atskirti ir įvardija vieną iš pagrindinių priežasčių tai, jog neturi darbo. Asmenys nedirba dėl įvairių priežasčių: sveikatos problemų, žemo išsilavinimo ar aktyvumo (Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2011). Žemas neįgalių asmenų aktyvumas glaudžiai siejamas su darbinių įgūdžių, kvalifikacijos, patirties bei motyvacijos stoka. Visi šie veiksniai tarpusavyje susiję ir gali būti vienas kito pasekmė ir / ar priežastis.

Dėl anksčiau įvardintų ir kitų priežasčių stengiamasi suteikti didesnių galimybių negalią turintiems asmenims, lengvesnės integracijos į darbo rinką, todėl nuo 2005 m. Lietuvoje pradėta teikti profesinės reabilitacijos paslauga. Daugiau nei dešimtmetį Lietuvoje vykdoma neįgaliųjų integracijos politika remiasi nuostata, kad neįgalumas nėra kliūtis dirbti. Sukurta neįgaliųjų profesinės reabilitacijos sistema ir teikiamos paslaugos, skirtos padėti neįgaliesiems asmenims kiek įmanoma atgauti sutrikusias biosocialines funkcijas, didinti jų savarankiškumą bei integracijos į visuomenę, o svarbiausia į darbo rinką, galimybes.

Negalią turintiems visuomenės nariams, kurie siekia pilnaverčio prisitaikymo prie kintančių darbo rinkos sąlygų, profesinės karjeros planavimas tampa vis svarbesnis. Karjeros planavimo metu priimami sprendimai turi įtakos ne tik būsimai darbinei veiklai, bet ir visam tolesniam neįgaliojo gyvenimui, t. y. jo gyvenimo kokybei (Sargautytė, Juozapavicienė, Šatienė, 2013).

Temos aktualumas grindžiamas tuo, jog teikiant neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugas praktinėje veikloje pastebėtas ne visada išpildytas edukacinis etapas bei jo neapibrėžtumas. Sargautytė ir kt. (2013) bei Neįgaliųjų reikalų departamentas (2011) pabrėžia, jog Lietuvoje aktuali profesinės reabilitacijos sistemos metodinio pasiruošimo problema. Nėra vienodų paslaugų teikimo standartų visiems centrams, kurie teikia paslaugas. Dažnai standartizavimas išreiškiamas teisės aktų forma. Šiuo metu visos įstaigos turi įgijusios skirtingą patirtį, mokosi viena iš kitos ir užsienio šalių, tačiau naudoja skirtingus profesinės reabilitacijos metodus, kurie nėra vertinami. Tai daro prielaidą, jog nėra užtikrinama teikiamų paslaugų kokybė.

Mokslinio tyrimo aktualumas ir naujumas. Lietuvoje (Baranauskienė, Juodraitis, 2008; Navickienė, 2010; Okunevičiūtė Neverauskienė, 2012; Sargautytė, Juozapavičienė, Štatiėnė, 2013 ir kt.) ir užsienyje (Boyd, 2012; Drebing, Bell, Campinell, Fraser, Malec, Penk, Pruitt-Stephens, 2012; Grubbs, Brice, Jennings, 2012; Kleinert, Jones, Sheppard-Jones, Harp, Harrison, 2012 ir kt.) neįgaliųjų problematiką nagrinėjo ir nagrinėja daugelis mokslininkų. Mokslininkai tyrė skirtingus požiūrius į negalią turinčius asmenis (Boyd, 2012, Raudeliūnaitė, Šavareikaitė, 2013 ir kt.), jų integracijos galimybes (Eichhorst, Kendzia ir kt., 2010; Kleinert, Jones ir kt., 2012; Okunevičiūtė Neverauskienė, 2012 ir kt.) ir sėkmės prielaidas (Baranauskienė, Juodraitis, 2008; Drebing, Bell, Campinell ir kt., 2012 ir kt.).

Lietuvoje neįgaliųjų profesinės reabilitacijos veiksmingumas labiausiai matomas iš Darbo biržos, Neįgaliųjų reikalų departamento, Valakupių reabilitacijos centro veiklos ar projektų ataskaitų. Tokiais atvejais dažniausiai analizuojama visa visuma teikiamų paslaugų (Tartilaitė, 2010; Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2011; VŠĮ Valakupių reabilitacijos centras, 2011).

Viešosios politikos ir vadybos institutas 2011 m. atliko tyrimą „Socialinės integracijos paslaugų socialiai pažeidžiamų ir socialinės rizikos asmenų grupėms situacijos, poreikių ir rezultatyvumo vertinimas, siekiant efektyviai panaudoti 2007–2013 m. ES struktūrinę paramą“, kuris patvirtino, jog neįgalieji vis dar išlieka viena iš labiausiai pažeidžiamų ir įvairių paslaugų reikalaujančių socialinės integracijos prioritetinių grupių. Savivaldybių ir darbo biržų atstovų nuomone, negalią turintiems asmenims reiktų skirti daugiau lėšų teikiant įvairias paslaugas, ypač susijusias su profesiniu mokymu. Lietuvoje profesinis mokymas yra neatsiejama neįgaliųjų profesinės reabilitacijos dalis.

Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos veiksmingumas Lietuvoje skaičiuojamas pagal tai, kiek asmenų įsidarbino baigę reabilitacijos programą per šešis mėnesius. Lietuvos darbo birža atsakinga už teikiamų paslaugų veiksmingumą ir nurodo, jog 2014 m. įsidarbino 65,7 proc. asmenų. Labai aukštą procentą padeda pasiekti būtent tai, jog asmenys gali įgyti naują kvalifikaciją ar tobulinti, atkurti prarastus profesinius įgūdžius (Lietuvos darbo birža, Rezultatai, 2015). Visos Europos Sąjungos šalys turi skirtingus profesinės reabilitacijos veiksmingumo kriterijus, todėl sudėtinga būtų lyginti su Lietuvos pasiekimais.

Autoriai (Bond, Resnick ir kt., 2001; Drebing, Bell ir kt., 2012; Mueser, Becker ir kt., 1997; Siu, Tsang, Bond, 2010) nurodo, jog darbas yra viena iš terapijos formų, kuri leidžia asmeniui ne tik patenkinti savo fizinius poreikius, bet ir emocinius. Dirbdami neįgalieji dažnai būna tarp kitų asmenų, dažniau dalyvauja visuomeniniame gyvenime ir jaučiasi pilnaverčiais, aktyviais visuomenės dalyviais, o ne pasyviais valstybės paslaugų gavėjais (Drebing, Bell ir kt., 2012). Neįgaliųjų profesinė reabilitacija remiasi prielaida, kad darbas ne tik pagerina asmens

mobilumą, socialinius kontaktus ir kt., bet ir skatina teigiamus pokyčius, nes darbinis užimtumas yra didelis žingsnis į priekį nuo priklausomybės link socialinės integracijos (Rossler, 2006).

Tyrimo objektas – neįgaliųjų profesinės reabilitacijos proceso sėkmės prielaidos.

Tyrimo tikslas – taikant teorinę analizę bei empirinio tyrimo metodus atskleisti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos proceso sėkmės prielaidas ir sukurti hipotetinį edukacinį modelį.

Tyrimo uždaviniai:

1. Taikant teorinę analizę išanalizuoti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos procesą teoriniu aspektu ir išryškinti tendencijas.
2. Taikant pusiau standartizuoto interviu, nestandardizuoto stebėjimo bei turinio (content) analizės pagal Strauss ir Corbin grindžiamąją teoriją metodus išanalizuoti asmenų po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos psichosocialines ir profesines situacijas.
3. Taikant pusiau standartizuoto interviu bei nestandardizuoto stebėjimo tyrimo rinkimo metodus išsiaiškinti asmenų požiūrį į neįgaliųjų profesinę reabilitaciją.
4. Taikant turinio (content) analizės pagal Strauss ir Corbin grindžiamąją teoriją tyrimo apdorojimo metodą išskirti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos proceso sėkmės prielaidas klientų požiūriu.
5. Taikant etnografinio tyrimo metodą pagal Charles (1999) nustatyti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos proceso sėkmės prielaidas darbuotojų požiūriu.
6. Modeliuojant tyrimo duomenis sukurti hipotetinį edukacinį neįgaliųjų profesinės reabilitacijos modelį.

Tyrimo metodai:

1. **Teorinei analizei** naudotas referatyvinis literatūros metodas. Anot Bubnio (2008), referatyvinis metodas nurodo, ką ir kaip nagrinėjamu klausimu rašė skirtingi autoriai ir institucijos. Literatūros analizė – neatsiejama mokslinio darbo dalis, kuri tęsiasi per visą tyrimo procesą. Mokslinės literatūros analizė buvo taikyta, siekiant apžvelgti teorijas, išryškinti pagrindinius principus, aptarti svarbiausius teiginius, su kuriomis susijęs tyrimas.
2. **Pusiau standartizuoto interviu** klausimai buvo sudaromi remiantis teorine analize, tyrimo tikslu bei uždaviniais. Respondentams pateikiami interviu klausimai buvo originalūs, parengti darbo autorės (žr. 1 priedą). Pusiau standartizuotą interviu sudarė penki struktūriniai dariniai: 1. Respondentų gyvenimas prieš neįgaliųjų profesinę reabilitaciją. 2. Dalyvavimo neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje motyvai. 3. Profesijos pasirinkimo motyvai. 4. Asmens

neįgaliųjų profesinės reabilitacijos vertinimas; įgyta patirtis. 5. Asmens gyvenimo pokyčiai po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos. Jais buvo siekiama atskleisti respondentų įgytą patirtį, neįgaliųjų profesinės reabilitacijos vertinimą bei nustatyti, kas lemia asmens gyvenimo pokyčius po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos, atkreipiant dėmesį į sėkmės prielaidas.

- 3. Etnografinis tyrimas** pagal Charles buvo pasirinktas, kadangi duomenys buvo renkami natūraliai stebint ir dalyvaujant neįgaliųjų profesinės reabilitacijos vykdomoje veikloje. Atliekant tyrimą buvo stebimi profesijos mokytojai bei administracijos darbuotojai. Etnografinio tyrimo metodas ypatingas tuo, jog dėmesys buvo sutelkiamas į socialinį elgesį natūralioje aplinkoje (Charles, 1999).
- 4. Nestandardizuotas stebėjimas.** Interviu metu buvo fiksuojamas respondentų emocijų suvokimas, todėl transkribuojant tekstą buvo naudojami specifiniai sutartiniai ženklai fiksuojant ypatingai ryškius atvejus, kas patiprina respondento esamą būseną (Luobikienė, 2000).

Tyrimo duomenų apdorojimo metodas:

- 1. Turinio (content) analizė** pagal Strauss ir Corbin **grindžiamąją teoriją**. Darbe buvo vadovaujama Grindžiamosios teorijos metodologija, išdėstyta Strauss ir Corbin (1990) leidinyje, papildomai – Corbin ir Strauss (2008). Anot Strauss ir Corbin (1990), grindžiamoji teorija yra kokybinio tyrimo metodas, kuriame naudojami sistemiški procedūrų rinkiniai padedantys analizuoti tyrimo duomenis kuriais ir buvo vadovaujama.

Tyrimo imtis – 10 neįgaliųjų profesinės reabilitacijos klientų, 5 profesijos mokytojai bei 3 administracijos darbuotojai, kurie tiesiogiai dirba su negalia turinčiais asmenimis neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje.

Pagrindinės sąvokos:

Darbingumo lygis – asmens pajėgumas įgyvendinti anksčiau įgytą profesinę kompetenciją ar įgyti naują profesinę kompetenciją arba atlikti mažesnės profesinės kompetencijos reikalaujančius darbus (Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, 2013, 2 str.).

Edukacinis modelis – tai asmens ugdymas, lavinimas, švietimas vadovaujantis nurodytomis ir apibrėžtomis strategijomis (Tarptautinių žodžių žodynas, 2005).

Integracija – tai įsijungimas, įsiliejimas į naują arba jau pažįstamą erdvę (Kvieskienė, Podgorecki, 2003).

Neįgalumas – dėl asmens kūno sandaros ir funkcijų sutrikimo bei nepalankių aplinkos veiksnių sąveikos atsiradęs ilgalaikis sveikatos būklės pablogėjimas, dalyvavimo visuomenės gyvenime ir veiklos galimybių sumažėjimas (Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, 2013, 2 str.).

Neįgalusis – asmuo, kuriam įstatymo nustatyta tvarka pripažintas neįgalumo lygis arba mažesnis negu 55 proc. darbingumo lygis ir (ar) nustatyta specialiųjų poreikių tenkinimo reikmė (Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, 2013, 2 str.).

Profesinė rehabilitacija – asmens darbingumo, profesinės kompetencijos bei pajėgumo dalyvauti darbo rinkoje atkūrimas arba didinimas ugdymo, socialinio, psichologinio, reabilitacijos ir kitomis poveikio priemonėmis (Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, 2013, 2 str.).

Socialinė integracija – tai veiksmai, kurie sudaro sąlygas gyventojams dalyvauti visuomenės gyvenime (Kvieskienė, Podgorecki, 2003).

1. NEĮGALIŪJŲ PROFESINĖ REABILITACIJA KAIP VISUOMENINIS REIŠKINYS

1.1. Požiūrio į neįgaliųjų profesinę rehabilitaciją kaita

Mokslinėje literatūroje dažniausiai išskiriami du pagrindiniai negalios modeliai – tai klinikinis (korekcinis) bei socialinis (interakcinis). Išsamiai ir plačiai jie nagrinėjami tiek Lietuvoje (Adomaitienė, 2003; Pivorienė, 2003; Ruškus, 2002; Šinkūnienė, 2010; Viluckienė, 2011), tiek užsienyje (Shakespeare, Watson, 1997, 2002).

Lietuvai atsisakant klinikinio - korekcinio negalios modelio ir pereinant prie socialinio - interakcinio (žr. 1. lent.), stengiamasi visapusiškai integruoti į visuomenę negalia turinčius asmenis. Remiantis klinikinio - korekcinio modeliu, kuris Lietuvoje vyravo iki nepriklausomybės atgavimo, neįgalumas yra asmens problema, dėmesio centre yra liga, sutrikimas, o negalia turintys asmenys traktuojami kaip ligoniai, todėl jų santykis su visuomene yra tarsi atskirtųjų (už visuomenės ribų). Tuomet vyravo formali socialinė parama, tarpinstitucinių ir tarpasmeninių santykių hierarchiškumas, numatant tik socialinę paramą (Šinkūnienė, 2010).

1 lentelė. Neįgaliųjų integracijos modeliai (pagal Šinkūnienę, 2010)

Esminiai klausimai	Klinikinis – korekcinis modelis	Socialinis – interakcinis modelis
Neįgalumas	Asmeninė problema.	Socialinė problema.
Dėmesio centre	Liga, sutrikimas. Negalia turintys asmenys ligoniai.	Aplinkos, psichosocialinės kliūtys, asmens įgalinimas, jo socialinis dalyvavimas. Negalia turintys asmenys normalūs žmonės.
Neįgalusis	Pacientas.	Partneris, aktyvus veikėjas.
Socialinės politikos principai	Neįgaliųjų institucionalizavimas, centralizuota socialinio aprūpinimo sistema.	Deinstitucionalizavimas, decentralizavimas.
Socialinės paramos modelis	Vyrauja formali socialinė parama, tarpinstitucinių ir tarpasmeninių santykių hierarchiškumas numatant socialinę paramą.	Individualizuota parama; tarpinstituciniai, tarpasmeniniai partnerystės santykiai: visų su situacija susijusių bendradarbiavimas rengiant paramos programas.
Neįgaliųjų santykis su visuomene	Neįgalieji yra tarsi už visuomenės ribų.	Neįgalieji yra lygiateisiai visuomenės nariai.

Remiantis socialiniu - interakciniu modeliu, neįgalumas – tai socialinė problema ir dėmesio centre yra aplinkos, psichosocialinės kliūtys, asmens įgalinimas, jo socialinis dalyvavimas. Negalia turintys asmenys yra normalūs žmonės, todėl visuomenėje vyrauja požiūris, jog neįgalieji yra lygiateisiai visuomenės nariai. Atsiradus socialiniam - interakciniam modeliui socialinė parama imta teikti individualizuotai (Šinkūnienė, 2010).

Pastaraisiais metais beveik visame pasaulyje neįgaliųjų užimtumo politika nuo pajamų užtikrinimo perorientuojama prie jų ekonominio aktyvumo didinimo. Tokį posūkį iš esmės lėmė stipriai auganti socialinių išmokų našta ir pakitęs negalios supratimas (Okunevičiūtė Neverauskienė, 2012).

Nepaisant besikeičiančio požiūrio visuomenėje į negalią turinčius asmenis bei jų integracijos galimybes, vis dar egzistuoja tam tikros psichosocialinės kliūtys. Raudeliūnaitė, Šavareikaitė (2013) mano, jog vyrauja segregacinis, stereotipais pagrįstas neįgaliųjų suvokimas bei visuomenės elgesys. Dėl įvardintų priežasčių neįgaliųjų įsitraukimas į visuomeninį gyvenimą vis dar problemiškas. Lietuvoje ilgus dešimtmečius į negalią turinčius asmenis buvo žiūrima tik iš medicininės pusės, akcentuojant jų funkcinis sutrikimus bei medicininę reabilitaciją. Taip pat buvo žiūrima ir iš ekonominės pusės, kuri akcentavo finansinę negalios kompensaciją. Tai buvo ilgai vyravęs asmens funkcijas suvaržantis integracijos modelis, todėl jo per dešimtmetį neįmanoma visiškai atsisakyti ir pereiti prie nediskriminuojančių požiūrių.

Stengiantis suteikti didesnių galimybių negalią turintiems asmenims, lengvesnės integracijos į darbo rinką, nuo 2002 m. teikiamos kompleksinės reabilitacijos paslaugos asmenims su sunkia fizine negalia: medicininės, profesinės, socialinės. Jas pradėjo teikti Valakupių reabilitacijos centras Vilniuje. Tik pradėjus veikti centrai, neįgaliesiems su sunkia fizine negalia atsirado galimybė gauti visas profesinės reabilitacijos turinį atitinkančias paslaugas (Neįgaliųjų reikalų departamentas, 2011). Nuo 2005 m. Lietuvoje pradėta teikti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslauga. Lietuvoje jau dešimtmetį vykdoma neįgaliųjų profesinės reabilitacijos integracijos politika remiasi nuostata, kad neįgalumas nėra kliūtis dirbti.

Vieni iš pirmųjų profesine reabilitacija pradėjo domėtis ir ją analizuoti Šiaulių universiteto mokslininkai. 2008 m. Baranauskienės ir Juodraitis (2008) analizuojama neįgaliųjų profesinė reabilitacija turėjo daug neigiamų svertų. Lietuvoje profesinės reabilitacijos modelis buvo modifikuotas, sukurtas ir diegiamas, tačiau dėl nepakankamo finansavimo iškilo daug sunkumų, tokių kaip nepritaikyta įstaigų praktinio mokymo materialinė bazė. Neretai ji neatitiko darbo rinkos keliamų reikalavimų, dėl to buvo sunku tinkamai organizuoti praktinį mokymą. Personalas nepalaikė ryšių su potencialiais darbdaviais, tarpininkais (Darbo biržos specialistais ir kt.), kas leistų lengviau įsidarbinti neįgaliesiems. Taip pat Baranauskienė ir Juodraitis (2008) pažymėjo, jog nebuvo teikiama reali pagalba ieškant darbo. Dažnai pasitaikydavo ir tai, kad dominuodavo institucijos interesai prieš klientų interesus (neįgalūs klientai siunčiami mokytis specialybės, neatsižvelgiant į tai, ar profesija populiari darbo rinkoje, ar tinkama konkrečiam neįgaliajam).

Baranauskienė ir Juodraitis (2008) savo tyrime „Neįgaliųjų profesinė reabilitacija: sėkmės prielaidos“ teigė, jog neįgaliesiems dažnai būdingi tokie pat profesiniai poreikiai kaip ir

kitiems asmenims, tačiau būtina atkreipti dėmesį į asmens negalios pobūdį ir sunkumo laipsnį. Negalią turinčių asmenų profesinės galimybės ribotos, todėl neįgalus asmuo turi „adekvačiai suvokti ir įsisąmoninti savo realias profesines galimybes (jų ribotumą); minimalizuoti savo profesinius poreikius bei interesus ir priderinti juos prie realių profesinių galimybių; pertvarkyti savo vertybes, įsitikinimus, nuostatas ir subjektyvius gyvenimo kokybės vertinimus apskritai pagal realias profesines ir gyvenimiškas galimybes; koreguoti ir plėtoti savo asmenybės potencialą, siekdamas praplėsti profesinių galimybių ribas; lavinti atsparumo ir tolerantiško reagavimo į neigiamus sveikųjų stereotipinius vertinimus, įgūdžius bei atitinkamą elgesį“.

Asmenys dalyvauja projektuose dėl įvairiausių priežasčių. Vieni tam, kad gautų darbą ir / ar būtų nepriklausomi, kiti, kad susirastų draugų (Kleinert, Jones, Sheppard-Jones, Harp, Harrison, 2012). Visos išvardintos priežastys labai svarbios asmens socializacijai. Geras mikro (šeimos, draugų palaikymas) ir makro (institucijų, organizacijų) klimatas suteikia daugiau pasitikėjimo savimi, kas palengvina darbo paiešką ir suteikia galimybę tapti nepriklausomais ir pilnaverčiais visuomenės nariais.

Per dešimtmetį neįgaliųjų profesinės reabilitacijos sistema Lietuvoje pasikeitė. Pokyčius lėmė besikeičiantis visuomenės ir įvairių institucijų požiūris į negalią turinčius asmenis. Prieš porą dešimtmečių buvo keista negalią turintį asmenį matyti studijuojantį, siekiantį įgyti profesiją, tačiau dabar vykstanti integracija ir priėmimas visiems suteikia daugiau galimybių.

1.2. Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos įstatyminė bazė

Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, stengiamasi ne tik teoriškai, bet ir praktiškai atsisakyti klinikinio - korekcinio ir pereiti prie socialinio - interakcinio modelio. Keičiant situaciją, valstybė atitinkamai koreguoja ir priima naujus teisės aktus, kurie turi įgalinti negalią turintį asmenį ir visuomenės narius keisti esamą situaciją.

Nuo valstybėje egzistuojančio socialinio - interakcinio neįgalumo modelio priklauso priimami teisės aktai, kurie organizuoja paramą neįgaliam asmeniui bei nurodo požiūrį į negalią turinčius asmenis (Bagdonas ir kt., 2007). Per pastaruosius dešimtmečius, keičiantis vyraujančiam modeliui į neįgaliuosius, įvyko esminių pokyčių ir neįgaliųjų mokymo srityje. Įstatymai sudarė sąlygas, kad Lietuvos švietimo sistema atitiktų Europos Sąjungos keliamus reikalavimus, tačiau teigti, kad praktiškai Lietuvos visuomenė priėmė viską – būtų problematiška.

Raudeliūnaitė ir Šavareikaitė (2013) analizuodamos „Negalios socialiniai vaizdiniai Lietuvos dienraščiuose“ ir Neįgaliųjų reikalų departamentas (2011) kalba apie tai, jog ratifikuotas vienas svarbiausių neįgaliųjų teises įtvirtinančių bei ginančių dokumentų – Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencija (2010), vykdoma nacionalinė neįgaliųjų socialinės integracijos programa (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programos patvirtinimo, 2012), priimtas ir keičiamas Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas (2013), taip pat inicijuojami ir vykdomi įvairūs tarptautiniai ir nacionaliniai projektai iš esmės lėmė ir lemia tai, jog suvokta, kad šiuolaikinėje visuomenėje nebeturėtų būti atstumtųjų. Sėkmingas neįgaliųjų įsidarbinimas labai priklauso nuo valstybėje vyraujančios *teisinės bazės* bei reglamentuojamos *įdarbinimo politikos*.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę labai pasikeitė rūpinimasis neįgaliaisiais. Buvo pradėta kurti lankstesnė švietimo sistema, stengiamasi pritaikyti aplinką, rengiamos medicininės, socialinės ir edukacinės reabilitacijos. Įstatymais (Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas, 2013; Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, 2013; Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2014; Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas, 2014) teisiškai įtvirtinamos neįgaliųjų teisės, užtikrinama apsauga nuo diskriminacijos. Užtikrinant negalią turinčių asmenų integraciją į darbo rinką, buvo sukurti ir modifikuoti įvairūs dokumentai (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymai: „Dėl profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“, 2013; „Dėl reikalavimų profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančioms įstaigoms aprašo patvirtinimo“, 2014, ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programos patvirtinimo“, 2012), kurie nurodo, jog kiekvienas žmogus turi lygias teises ir galimybes. Visa įstatymų bazė sutelkia paslaugas, kad jos ugdytų negalią turinčio asmens savarankiškumą, jo gebėjimus padėti pačiam sau ir būti aktyviam visuomenės nariui.

Kai Lietuvoje 2005 m. buvo papildytas Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, tada buvo teisiškai reglamentuojama profesinės reabilitacijos sistema. Įstatyme reglamentuota profesinės reabilitacijos samprata, sistemoje dalyvaujančios institucijos, paslaugų teikimo sąlygos, sistemos finansavimo mechanizmai (Neįgaliųjų reikalų departamentas, 2011). Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas (2013, 1 str.) apibrėžia pagrindinį tikslą „užtikrinti neįgaliųjų lygias teises ir galimybes visuomenėje, nustatyti neįgaliųjų socialinės integracijos principus, apibrėžti socialinės integracijos sistemą ir jos prielaidas bei sąlygas, neįgaliųjų socialinę integraciją įgyvendinančias institucijas, neįgalumo lygio ir

darbingumo lygio nustatymą, profesinės reabilitacijos paslaugų teikimą, specialiųjų poreikių nustatymo ir tenkinimo principus“. Įstatyme nurodoma, kad „neįgaliųjų socialinės integracijos sistemą sudaro medicininės, profesinės ir socialinės reabilitacijos paslaugų teikimas, specialiųjų poreikių tenkinimas specialiosios pagalbos priemonėmis, neįgaliųjų užimtumo rėmimas, socialinės paramos teikimas“ (Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, 2013, 5 str.).

2006 m. Asamblėjoje buvo priimta Neįgaliųjų žmonių teisių konvencija. Tai pirmasis tarptautinės teisės dokumentas, kuris realiai padeda kovoti prieš neįgaliųjų diskriminaciją. Konvenciją pasirašiusios valstybės pripažino, kad neįgalieji – tokie asmenys, kurie turi „ilgalaičių fizinių, psichikos, intelekto ar jutimo sutrikimų, kurie sąveikaudami su įvairiomis kliūtimis gali trukdyti šiems asmenims visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje lygiai su kitais asmenimis“ (Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencija ir jos Fakultatyvus protokolai Neįgaliųjų teisių konvencija, 2010, 1 str.).

Nuo 2005 m. Lietuvoje kuriamos socialinės įmonės, kurių pagrindinis tikslas – įdarbinti įstatyme nurodytas tikslines asmenų, kurie prarado bendrąjį ir profesinį darbingumą, grupes, gali būti ekonomiškai neaktyvūs ar negali lygiomis sąlygomis konkuruoti su kitais darbo rinkoje. Socialinės įmonės turi skatinti minėtų asmenų grįžimą į darbo rinką, jų socialinę integraciją bei mažinti socialinę atskirtį (Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymas, 2011). Socialinių įmonių Lietuvoje, kurios užtikrina lengvesnę integraciją į darbo rinką, jau yra daugiau nei šimtas, o Šiauliuose jų yra keturios (Lietuvos darbo birža, Socialinių įmonių sąrašas, 2015).

Be socialinių įmonių, kurios palengvina įsidarbinimą negalia turintiems asmenims Lietuvoje, taip pat vykdomos aktyvios darbo rinkos politikos priemonės. Pasinaudojant įvairiomis priemonėmis, įmonės gali įdarbinti negalia turintį asmenį su valstybės finansine pagalba. Nuo 2006 m. įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymui darbo birža pradėjo organizuoti aktyvias darbo rinkos priemones, kuriose negalia turintys asmenys bei darbdaviai aktyviai dalyvavo. Gali būti, kad dėl naujo įstatymo bei Europos Sąjungos struktūrinių fondų teikiamos paramos negalia turinčių asmenų įdarbinimas augo. Žvelgiant į 2000 – 2007 metus – per metus įsidarbino 5,8 tūkst. asmenų, kurie turi negalia. Situacija pasikeitė prasidėjus ekonominiam sunkmečiui, nes 2008 m. ir 2009 m. negalia turinčių asmenų įsidarbinimas, palyginti su 2007 m., sumažėjo atitinkamai 2 proc. ir 3 proc. 2009 m. įsidarbino 4 tūkst. asmenų su negalia, o 2010 m. – 4,9 tūkst., t. y. kas trečias Darbo biržoje užsiregistravęs bedarbis, kuris turėjo negalia (Okunevičiūtė Neverauskienė, 2012).

Okunevičiūtės Neverauskienės ir kt. (2008) atlikto tyrimo „Neįgaliesiems taikomų aktyvių darbo rinkos politikos priemonių vertinimas ir parengimas priemonių efektyvumui

didinti“ rezultatai parodė, kad negalią turinčių asmenų dalyvavimas aktyviose darbo rinkos politikos priemonėse neabejotinai suteikė pasitikėjimo savo jėgomis ir pagerino jų psichologinę būklę. Dalyvavimas vykdomose programose yra svarbus, o ypač darbo neturintiems neįgaliesiems, kurių negalia ir / ar kvalifikacijos stoka trukdo jiems sėkmingai integruotis į darbo rinką. Dalyvavimas taip pat leidžia pajusti ir suvokti, kad negalia nėra esminė kliūtis įsidarbinant, o pasitikėjimas savimi ir savo jėgomis padeda ją sėkmingai įveikti. Vykdomos priemonės įgyvendinimas turėjo įtakos ir besikeičiančiam darbdavių požiūriui. Darbdaviai kur kas geriau pradėjo vertinti negalią turinčius darbuotojus. Tai rodo, kad vykdomos priemonės turi teigiamos įtakos darbdavių tarpusavio supratimui su negalią turinčiu darbuotoju. Pastebėta, jog ėmė nykti anksčiau vyravęs skeptiškas darbdavių požiūris į negalią turintį asmenį.

Anot Schuengel, Kef, Damen, Worm (2010) ir Huang (2011), neįgaliųjų užimtumo politika turi du pagrindinius tikslus – tai negalią turinčius asmenis visapusiškai integruoti į socialinį ir ekonominį gyvenimą, kuris atveria visaverčio gyvenimo galimybes ir užtikrinti jiems pajamas. Lietuvos įstatyminėje bazėje egzistuoja dviprasmiška situacija dėl neįgaliųjų profesinės reabilitacijos. Iš vienos pusės, neįgaliesiems užtikrinama teisė įgyti išsilavinimą (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2013) bei lygios galimybės (Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas, 2013), netgi neįgalumas, apibrėžiamas iki 55 proc. darbingumo lygio (Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, 2013), tačiau neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugos teikiamos neįgaliesiems, turintiems nuo 0 iki 45 proc. darbingumo lygį.

1.3. Teoriniai neįgaliųjų profesinės reabilitacijos modeliai

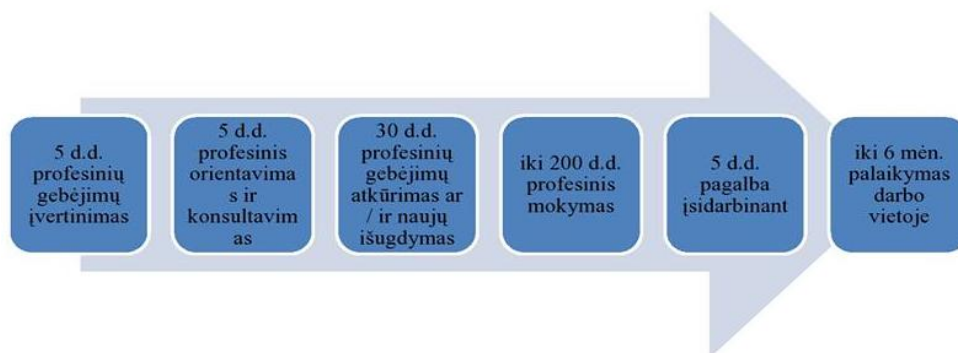
Neįgaliųjų reikalų departamentas (2011) atliko tyrimą „Profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo neįgaliesiems standartizavimo galimybių studija“ ir atkreipė dėmesį į tai, jog neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančios įstaigos turi labai skirtingą patirtį. Jos mokosi vienos iš kitų, taip pat iš užsienio šalių, tačiau naudoja skirtingus profesinės reabilitacijos metodus. Neįgaliųjų reikalų departamentas (2011) pabrėžia, jog iškilo poreikis suvienodinti teikiamas paslaugas ir užtikrinti lygiavertę kokybę. Vis dar galima sakyti, kad neįgaliųjų profesinė reabilitacija Lietuvoje yra nauja paslauga ir galbūt todėl beveik nėra profesinės reabilitacijos metodų / metodikų efektyvumo tyrimų. Svarbi problema – standartizuotų tyrimo metodikų kūrimas, adaptavimas ir jų efektyvumo vertinimas.

Baranauskienė ir Juodraitis (2008) savo monografijoje nagrinėja penkis profesinės reabilitacijos modelius: profesinės inkluzijos, profesinio konkurencingumo, profesinės

segregacijos, profesinio mokymo bei profesinės karjeros. Labiausiai dominuojantis šiuo metu neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje – profesinio mokymo modelis.

2008 m., kai jau Lietuvoje buvo teikiamos neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugos, VšĮ Šiaulių darbo rinkos mokymo centro komanda: Podolskienė, G., Benikienė, A. ir Kadys, L., adaptavo centrui metodiką „Profesinės reabilitacijos programos (ciklo) pagal austriškąjį modelį“, kuriuo vadovaujantis teikiamos profesinės reabilitacijos paslaugos.

Modelis parengtas vadovaujantis Lietuvoje vykdoma neįgaliųjų profesinės reabilitacijos politika. Vadovaujantis ja, programą apima keturi ciklai: profesinių gebėjimų įvertinimas, profesinis orientavimas ir konsultavimas, profesinių gebėjimų atkūrimas ar / ir naujų išugdytas ir pagalba įsidarbinant (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl reikalavimų profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančioms įstaigoms aprašo patvirtinimo“, 2014). Šiuos ciklus apjungia profesinis mokymas, kuris yra ilgiausiai trunkanti paslauga. Nuo 2014 m. priimtas Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas „Dėl sutarties dėl profesinės reabilitacijos paslaugų finansavimo sąlygų formos ir sutarties dėl profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo ir finansavimo formos patvirtinimo“, kuris nurodo dar vieną – palaikymo darbo vietoje pagalbą teikimą (žr. 1 pav.).

1. pav. Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos etapai

Profesinių gebėjimų įvertinimas – tai asmens psichosocialinių, fizinių, profesinių gebėjimų įvertinimas bei įvertinimo rezultatų palyginimas su būsimos darbo vietos ar / ir profesijos keliamais reikalavimais. Profesinių įgūdžių įvertinimo specialistai atlieka įvertinimą naudodami tarptautines įvertinimo metodikas, adaptuotas Lietuvos situacijai. Naudojamos metodikos parengtos pagal Austrijos, Didžiosios Britanijos bei JAV įvertinimo metodikų pavyzdžius (Podolskienė, Benikienė, Kadys, 2008).

Profesinių gebėjimų įvertinimas atliekamas, taikant individualaus darbo su klientu metodą. Neįgalaus asmens profesinių gebėjimų įvertinimui skiriamos šešios valandos per dieną.

Vienos sesijos trukmė 45 minutės, tuomet privalu daryti 10 minučių pertrauką arba baigti sesiją. Svarbu parinkti tinkamą vietą ir užtikrinti kliento konfidencialumą, anonimiškumą, komfortabilumą ir saugumą (Podolskienė, Benikienė, Kadys, 2008).

Atlikus įvertinimą yra parengiamos rekomendacijos: dėl kliento pasirengimo dalyvauti profesinės reabilitacijos programos sekančiuose etapuose; dėl darbo, kurį klientas gali dirbti; dėl kliento poreikių bei jų tenkinimo mokymosi proceso metu bei darbo metu; dėl klientui reikalingų pagalbinių technologijos priemonių mokymosi proceso metu bei darbo metu; dėl mokymosi aplinkos bei darbo vietos pritaikymo. Atlikus įvertinimą sudaroma individuali profesinės reabilitacijos programa, planas (Podolskienė, Benikienė, Kadys, 2008).

Profesinis orientavimas ir konsultavimas – tai asmens motyvacijos dirbti kėlimas, skatinimas, ugdymas, tai kliento orientavimas ir konsultavimas profesinio kryptingumo klausimais, o tuo pačiu pagalba renkantis profesiją, atsižvelgiant į kliento profesinius gebėjimus, profesinius lūkesčius, poreikius bei darbo rinką. Profesinio orientavimo ir konsultavimo specialistų tikslas – padėti klientui pasirinkti optimaliausią profesinį variantą bei išmokyti savarankiškai siekti savo profesinės karjeros ateityje. Konsultantas pataria ir įgalina spręsti problemas. Taipogi konsultantas atlieka perspektyvų įvertinimą, analizę, ekspertizę (Podolskienė, Benikienė, Kadys, 2008).

Paprastai klientai nori, kad darbas būtų susijęs su mėgstama veikla, kad jis netaptų rutiniškas ir išlaikytų savo egzotiškąją pusę. Be to, paprastai klientai tikisi įgyti tokią profesiją arba gauti tokį darbą, už kurį daug mokėtų, kur būtų vertinamas jų profesinis kapitalas, kur į klientą būtų žiūrima kaip į vertybę ar ypatingą darbuotoją. Tuo pačiu paprastai klientai svajoja apie tokį darbą, kurio reitingai aukšti, kuris patenka į prestižinių darbų, profesijų sąrašą. Kai kuriems klientams norisi dirbti tokį darbą, kuris susijęs su rizika, kuris leistų nuolatos jausti padidėjusį adrenalino kiekį organizme. Tad profesinio orientavimo ir konsultavimo specialisto tikslas – patenkinti ne tik darbo rinkos, darbdavio poreikius, bet ir kliento (Podolskienė, Benikienė, Kadys, 2008).

Profesinio orientavimo ir konsultavimo specialistas, teikdamas klientui šias paslaugas privalo: žinoti ir gerai orientuotis profesijų pasaulyje; žinoti kliento profesinius gebėjimus arba stipriąsias kliento profesines puses; gebėti motyvuoti klientą darbui; gebėti valdyti informaciją bei įgalinti klientą valdyti informaciją apie švietimą, darbą, karjerą ir pan. (Podolskienė, Benikienė, Kadys, 2008).

Profesinių gebėjimų atkūrimas ar / ir naujų išugdyimas – tai prarastų savybių, kurios reikalingos darbui, atkūrimas bei lavinimas ar / ir naujų ugdymas darbo imitavimo, reabilitacinio, socialinio ir psichologinio poveikio priemonėmis bei profesinio mokymo metodais (Podolskienė, Benikienė, Kadys, 2008). Paslaugos „tikslas – maksimaliai atkurti dėl ligos ar

negalios prarastus profesinius gebėjimus bei išugdyti naujus, derinant tarpusavyje visas poveikio priemones. Specialistų komanda, taikydama prarastų profesinių gebėjimų atkūrimo bei esamų gebėjimų lavinimo metodikas ir remdamasi individualia profesinės reabilitacijos programa, siekia maksimalaus profesinių gebėjimų atkūrimo ar / ir naujų išugdymo“ (Podolskienė, Benikienė, Kadys, 2008).

Pagalba įsidarbinant – tai pagalba neįgaliam asmeniui, siekiant įsidarbinti. Įdarbinimo specialistai kartu su neįgaliu asmeniu ir kitais specialistais siekia asmens įdarbinimo bei jo palaikymo darbo vietoje, rūpinasi neįgaliaus asmens karjera. Tai pagalba analizuojant darbo rinką, ieškant potencialių darbdavių, darbo vietų, konsultuojant bei informuojant darbdavius apie neįgalių asmenų įdarbinimo sąlygas (Podolskienė, Benikienė, Kadys, 2008).

Pastebima, kad neįgaliesiems asmenims labai sunku integruotis į darbo rinką ir ypač savarankiškai dėl to, kad jie būna praradę daug gebėjimų: kaip ir kur ieškoti darbo, ko klausti apie darbo vietas, kaip kalbėtis su darbdaviu, ką mokėti, žinoti, kaip parašyti gyvenimo aprašymą, motyvacinį laišką ir pan. (Podolskienė, Benikienė, Kadys, 2008). Daugelio klientų svajonė yra įsidarbinimas, tačiau neįgalūs asmenys sunkiai geba lygiomis sąlygomis dalyvauti ir konkuruoti darbo rinkoje, tad specialistų tikslas – padėti neįgaliesiems asmenims įsidarbinti palankiomis sąlygomis bei darbdaviui gauti iš to naudos ir neprarasti pelno.

Palaikymo darbo vietoje metu specialistai teikia psichologines konsultacijas sprendžiant darbo vietoje kylančias problemas, konsultuoja klientą darbinį įgūdžių klausimais. Taip pat specialistas bendrauja ir konsultuoja darbdavį bei įvertina darbo sąlygas (Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas „Dėl sutarties dėl profesinės reabilitacijos paslaugų finansavimo sąlygų formos ir sutarties dėl profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo ir finansavimo formos patvirtinimo“, 2014).

Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos klientams teikiamos visos nurodytos paslaugos. Visuose cikluose jie susiduria su užduotimis, kurias reikia atlikti savarankiškai. Jie ne tik jas atlieka, bet ir mokosi, ugdo savo gebėjimus, tačiau nėra vieningos metodinės medžiagos, kaip paslaugos turėtų būti teikiamos visuose centruose, kad atitiktų kokybės standartus.

1.4. Pasaulinės inovacijos neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje

Lietuvoje neįgaliųjų integracija į darbo rinką neturi tokios ilgametės patirties kaip kitose Europos šalyse, todėl siekiant gerinti neįgaliųjų integraciją svarbu perimti sukauptą kitų šalių gerąją patirtį, pritaikyti ir įdiegti ją Lietuvoje, o vėliau atlikti vertinimą. Dauguma šiuo metu neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančių įstaigų Lietuvoje turėjo įvairių

kontaktų su Vakarų ir Šiaurės Europos šalių profesinės reabilitacijos sistemomis. Buvo perimti jų taikomi metodai, darbuotojai užsienio šalyse lankėsi ir stebėjo profesinės reabilitacijos procesą, dalyvavo įvairiuose projektuose dar iki 2005-ųjų.

Nors Europos Sąjungos šalyse nėra vieningos profesinės reabilitacijos sampratos, tačiau „galima pastebėti, kad visuose apibrėžimuose pabrėžiamas tas pats profesinės reabilitacijos tikslas – asmens integravimas į darbo rinką, prieš tai atstatant jo buvusių įgūdžius bei gebėjimus ar suteikiant jam naują kvalifikaciją“ (Neįgaliųjų reikalų departamentas, 2011).

Sėkminga profesinės reabilitacijos pabaiga Lietuvoje – įsidarbinimas, tačiau ne visose Europos šalyse taip pat. **Švedijoje** sėkminga reabilitacija laikoma ir tada, kai asmenys, baigę profesinės reabilitacijos programą, toliau dalyvauja švietimo programose (VŠĮ Valakupių reabilitacijos centras, 2011).

Pastebėta, jog **Norvegijoje** profesinėje reabilitacijoje dalyvaujantys asmenys dažnai neturi bendrųjų žinių bei gebėjimų, tokių kaip skaitymas, rašymas, skaičiavimas ir pan. Atsižvelgiant į tai, negalią turintys asmenys, prieš pradėdami dalyvauti profesinės reabilitacijos programoje, mokosi ir lavina bendruosius įgūdžius (VŠĮ Valakupių reabilitacijos centras, 2011).

Jau dešimtmetį **Jungtinėje Karalystėje** vykdoma neįgaliųjų integracijos į darbo rinką programa „Pathways to work“. Programa siekiama sukurti vieningą, visą integracijos sistemą pradedant nuo pašalpos mokėjimo iki neįgalaus žmogaus įsidarbinimo (Eichhorst, W., Kendzia, M. J., Knudsen, J. B. ir k t., 2010). Labai svarbu ir stengiamasi taip, kad visos paslaugos, kurios skirtos neįgalių žmonių integracijai į darbo rinką, ne tik būtų teikiamos, bet ir koordinuojamos bei vertinamos paslaugų veiksmingumas.

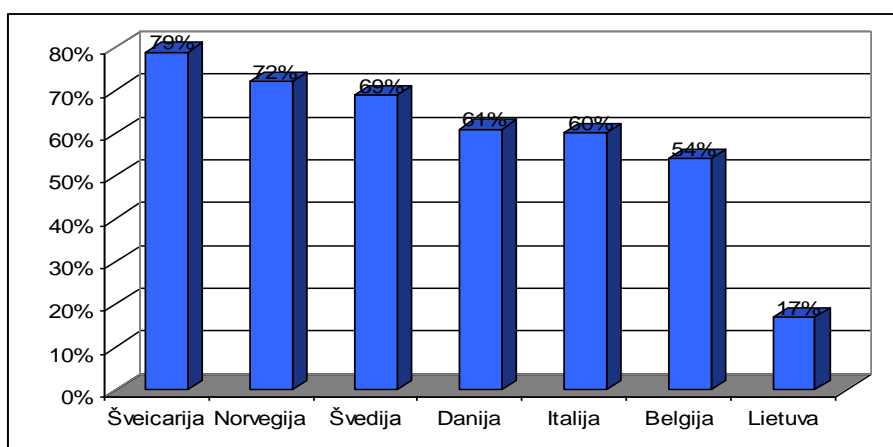
Belgijoje socialinės integracijos paslaugas teikia įkurta agentūra, kuri tarpininkauja tarp neįgalių asmenų ir darbdavių. Agentūros darbuotojai skleidžia gerąją neįgaliųjų įdarbinimo praktiką, jie turi sudarytą darbdavių registrą, kurie nusiteikę priimti neįgalius žmones į darbą, kas palengvina darbo paiešką (Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2011).

Socialiai pažeidžiamų asmenų integracija į darbo rinką (**Italijoje, Austrijoje, Olandijoje, Prancūzijoje, Škotijoje**) rūpinasi ne tik darbo biržos ar socialinių paslaugų įstaigos, bet ir įvairios privačios įdarbinimo agentūros ar verslo įmonės. Jos remiamos, kai teikia specialias įdarbinimo paslaugas asmenims, kuriems sunkiai sekasi integruotis į darbo rinką. Įvardintas paslaugas taip pat remia ir pačios savivaldybės, kontaktuodamos su savo teritorijoje esančiais darbdaviais, kad tam tikros grupės asmenys galės gauti pagalbą ir darbdaviai juos įdarbins sutartomis sąlygomis (Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2011).

Slovėnijoje ir Austrijoje sukurta speciali darbo mentorių mokymo programa. Ją baigę įvairių įstaigų specialistai gali efektyviau suteikti pagalbą neįgaliesiems integruotis į darbo rinką. Mentorių apmokymo metu specialistai įgyja specialias žinias apie bendravimą,

motyvavimą, naudojamos IT technologijos mokymams. Yra sukurta ir įdiegta speciali darbo mentorių mokymo metodologija (Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2011).

Lyginant bendrą negalią turinčių asmenų įsidarbinimą, Lietuva nėra viena pirmaujančių šalių Europoje. 2010 m. duomenimis, Lietuvoje tik šeštadalis neįgaliųjų (46 029) dirbo. Taigi, galima teigti, kad Lietuvoje dauguma neįgaliųjų vis dar darbo rinkoje yra neaktyvūs asmenys. Daugelyje Europos šalių negalią turinčių ir dirbančių asmenų procentas kur kas didesnis (žr. 2 pav.). Tai gali būti todėl, kad Europos valstybės turi ilgametę patirtį, kuri rodo neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos veiksmingumą (Chamberlain, Fialka Moser, Schüldt Ekholm, O'Connor, Herceg, Ekholm, 2009).

2. pav. Dirbančių 18–64 m. amžiaus asmenų, turinčių negalią, skaičius (proc.) Europos šalyse (pagal Viešosios politikos ir vadybos institutą, 2011)

Profesinės rehabilitacijos paslaugų programa skirtinguose Europos profesinės rehabilitacijos centruose skiriasi, tačiau visose šalyse rehabilitacijos paslaugos pradedamos nuo asmens poreikių bei asmens profesinių gebėjimų įvertinimo. Europos šalių patirtis atskleidžia, kad profesinės rehabilitacijos sistemos modelį turi sudaryti keturios pagrindinės struktūrinės dalys: 1. profesinis konsultavimas; 2. profesinis rengimas; 3. įdarbinimas ir 4. profesinė ir socialinė pagalba darbo vietose (Tartilaitė, 2010, VšĮ Valakupių rehabilitacijos centras, 2011). Profesinės ir socialinės pagalbos darbo vietose paslaugų tikslas – užtikrinti asmens išlikimą darbo vietoje tarpininkaujant, konsultuojant darbdavį, organizuojant darbdavių mokymus ir pan. Tokiu būdu stengiamasi užtikrinti paslaugų tęstinumą ir geresnę asmens gyvenimo kokybę (VšĮ Valakupių rehabilitacijos centras, 2011).

VšĮ Valakupių rehabilitacijos centras (2011) atliko tyrimą „Europos šalių patirtis teikiant profesinės rehabilitacijos paslaugas asmenims, turintiems judėjimo, regos, klausos, negalią, sergantiems vidaus, psichikos ligomis“. Tyrime buvo analizuojama vienuolikos Europos šalių teisinė bazė, reglamentuojanti profesinės rehabilitacijos, integracijos į darbo rinką ir

visuomenę paslaugų teikimą ir užtikrinimą negalią turintiems asmenims. Atlikus tyrimą bei jo rezultatų analizę buvo padarytos išvados, jog neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugos vertinamos kaip viena iš efektyviausių aktyvios darbo rinkos priemonių. Neįgaliųjų profesinė reabilitacija užtikrina ne tik negalią turintiems asmenims maksimalų profesinių gebėjimų atkūrimą, bet ir integraciją į darbo rinką.

Viešosios politikos ir vadybos institutas (2011) išskiria, jog labiausiai reikia „didinti paslaugų prieinamumą; kurti vartotojui draugišką paslaugų teikimo aplinką; teikti specialistų pagalbą neįgaliesiems; didinti personalo, dirbančio su neįgaliaisiais, organizacinius gebėjimus; rasti būdus, kaip padrašinti ir paskatinti neįgaliuosius grįžti į darbo rinką, nesibaiminant dėl finansinių, materialinių pasekmių grįžus į darbo rinką (motyvuoti darbui); padėti įsitvirtinant ir išliekant darbe“.

Kokiais būdais, programomis siekti didesnės neįgaliųjų integracijos į darbo rinką, renkasi kiekviena valstybė atsižvelgdama į visuomenės nuostatas, ekonomines sąlygas, savo bei kitų šalių patirtis. Kad ir kokiais būdais būtų siekiama įgalinti asmenis, turinčius negalią, grįžti į darbo rinką, visose šalyse pastebima, jog tai labai reikalinga.

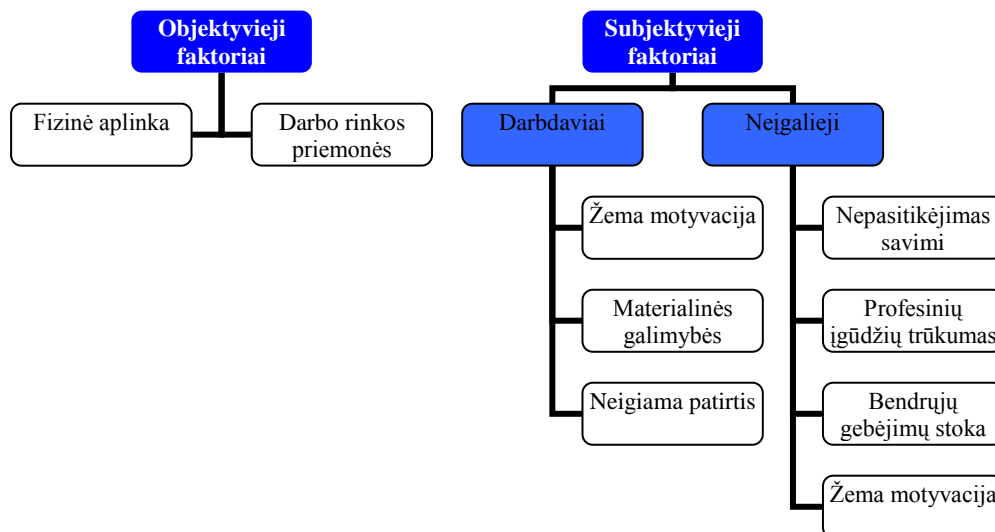
1.5. Šiandieninė neįgaliųjų profesinės reabilitacijos sistema Lietuvoje: pasiekimai, trūkumai

Išsilavinimas ne tik išplečia mokymosi visą gyvenimą galimybes, bet ir padeda įsilieti į visuomenę, o patys neįgalieji gali pasijausti visaverčiais bendruomenės nariais ir savo veiklos bei ateities kūrėjais, kai pripažįstamos ir įgyvendinamos jų teisės (Ebersold, 2004). Boyd (2012) teigia, jog siekiant įtraukti negalią turinčius asmenis į mokymo programas reikia keisti požiūrį ir suvokti, jog neįgaliųjų troškimas yra, kad aplinkiniai suvoktų jų galimybių potencialą, nepaisant kūno sutrikimų ar aplinkos sukeltų dalyvavimo apribojimų ir automatiškai nebūtų „nurašomi“ kaip negalintys.

Pradėjus Lietuvoje įgyvendinti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos programą 2005 m. paslaugas neįgaliesiems pradėjo teikti tik viena įstaiga Lietuvoje – tai Valakupių reabilitacijos centras, o 2011 m. paslaugas teikiančių įstaigų ir jų filialų skaičius išaugo iki trylikos (Sargautytė, Juozapavicienė, Šatienė, 2013). Didėjantis neįgaliųjų profesinės reabilitacijos įstaigų skaičius suteikia didesnę pajėgumą priimti neįgaliuosius, tačiau, anot Sargautytės, Juozapavicienės ir Šatienės (2013) bei Neįgaliųjų reikalų departamento (2011), lieka aktuali neįgaliųjų profesinės reabilitacijos sistemos metodinio pasiruošimo problema, nes trūksta bendrų profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo standartų ir metodikų, užtikrinančių teikiamų paslaugų

kokybę. Plečiantis neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugų teikėjų tinklui, paslaugų kokybės ir tinkamos metodinės bazės, atitinkančios neįgaliųjų poreikius, užtikrinimas turi tapti svarbiu vyriausybės lygmeniu kontroliuojamu procesu.

Žmonėms, kurie turi negalią, integracija į darbo rinką vis dar sukelia daug sunkumų (Okunevičiūtė Neverauskienė, 2012; Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2011). Juos galima būtų skirstyti į objektyvius bei subjektyvius faktorius (žr. 3 pav.). Objektyvieji faktoriai, tokie kaip – fizinės aplinkos, t. y. darbo vietos, pritaikymas yra vienas iš pagrindinių veiksnių, kuris lemia sėkmingą, pilnavertišką integravimąsi į darbo rinką. Antrasis subjektyvusis faktorius – tai darbdavių požiūris į negalią turintį asmenį bei pačių neįgaliųjų požiūris į savo gebėjimus yra ne ką mažiau svarbus (Okunevičiūtė Neverauskienė, 2012).

3. pav. Objektyvieji ir subjektyvieji neįgaliųjų integracijos į darbo rinką faktoriai

Remiantis *objektyviuoju* požiūriu, Okunevičiūtė Neverauskienė (2012) mano, jog neįgalieji vis dar laikomi socialinės politikos objektu, o ne potencialiu darbo jėgos šaltiniu. Viena iš priežasčių gali būti tai, jog nėra lankstaus darbo rinkos priemonių parinkimo bei nepakankamas jų suderinimas su socialinėmis paslaugomis. Viešosios politikos ir vadybos instituto (2011) atliktas tyrimas atskleidė, jog dauguma neįgaliųjų ieškodami darbo susiduria su netinkamu fizinės aplinkos sąlygų pritaikymu. Nors darbdaviai gali pasinaudoti įvairiomis priemonėmis, kurios suteiktų fizinę aplinkos pritaikomumą, tačiau kol kas tai dar opi problema.

Didelę įtaką sėkmingai neįgaliųjų integracijai turi ir *subjektyvieji* faktoriai. Vienas iš indikatorių yra patys neįgalieji. Manoma, jog ilgą laiką darbo rinkoje nedalyvaujantiems neįgaliesiems dažnai trūksta pasitikėjimo savimi, savo gebėjimais, dažnai jiems reikia atkurti darbo įgūdžius ar net pakeisti profesiją (Okunevičiūtė Neverauskienė, 2012). Galbūt todėl Burbienės (2009) atliktas tyrimas „Asmenų su negalia integracijos į darbo rinką efektyvumo

problemos“ atskleidė, kad didžioji dalis (76 proc.) neįgaliųjų, užsiregistravusių Darbo biržoje, stengiasi tik gauti socialines pašalpas ir / ar kompensacijas, o ne siekia susirasti darbą.

Savivaldybių ir darbo biržų atstovai neįgaliųjų socialinę atskirtį dažnai sieja su asmenų nepasitikėjimu savimi, savarankiškumo, motyvacijos stoka (taip mano 59 proc.), profesinių ar bendrųjų gebėjimų stoka (taip mano 40 proc.) ar teikiamų socialinės integracijos paslaugų nepakankamu efektyvumu (taip mano 35 proc.). Labai panašūs rezultatai buvo gauti anketinėje apklausoje dalyvavusių NVO atstovų. Jie taip pat dažniausiai sieja su pasitikėjimo savimi, motyvacijos stoka, visuomenės netolerancija bei socialinių įgūdžių stoka (Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2011).

Kitas indikatorius – tai darbdaviai. Manoma, jog vis dar vyrauja žema darbdavių motyvacija įdarbinti neįgaliuosius dėl įvairių materialinių bei blogosios patirties priežasčių (Okunevičiūtė Neverauskienė, 2012). Juos taip pat dažnai gąsdina mintis, kad negalią turinčiam žmogui reikės specialiai pritaikyti darbo vietą, ir jis nesugebės lygiaverčiai konkuruoti su kitais darbuotojais, t. y. atneš organizacijai nuostolius. Tačiau statistiniai duomenys rodo, kad sunkią negalią turi trečdalis darbingo amžiaus neįgalių žmonių (Neįgaliųjų reikalų departamentas, 2011).

Nors neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos sistema Lietuvoje dar nauja paslauga, tačiau stengiamasi tobulinti esamą situaciją ir keisti ją įvairiuose lygmenyse. Šiandieninė neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos sistema yra patobulėjusi, žvelgiant, kokia ji buvo pradžioje, nors kritikos ji dar susilaukia.

2. EDUKACINIO MODELIO KONSTRAVIMAS KAIP NEĮGALIŪJŲ PROFESINĖS REABILITACIJOS PROCESO SĖKMĖS PRIELAIDA

2.1. Tyrimo metodologija, metodai ir etika

Tyrimai buvo atliekami remiantis dviem nuostatomis: **pragmatizmo**, kadangi įgyta asmeninė praktinė patirtis buvo derinama su teorija ir atvirkščiai. Tyrimu buvo stengiamasi atsakyti į konkrečius gyvenimo praktikos klausimus (Kunzmann, Burkard, Wiedmann, 2000) ir **mokymosi visą gyvenimą koncepcija**, kadangi neįgaliųjų profesinėje rehabilitacijoje kalbama apie asmenų profesinį ugdymą (Baranauskienė, Juodraitis, 2008).

Atliekant tyrimą „Edukacinio modelio konstravimas kaip neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos proceso sėkmės prielaida“ naudoti **tyrimo metodai**:

1. Teorinė analizė. Mokslinės literatūros analizei naudotas referatyvinis literatūros metodas. Anot Bubnio (2008), referatyvinis metodas nurodo, ką ir kaip nagrinėjamu klausimu rašė skirtingi autoriai ir institucijos. Darbe pasitelkiamos įvairių autorių idėjų citatos, lyginimas, ieškojimas panašumų ir skirtumų, interpretavimas bei vertinimas surinktos informacijos. Literatūros analizė – neatsiejama mokslinio darbo dalis, kuri tęsiasi per visą tyrimo procesą. Mokslinės literatūros analizė buvo taikyta, siekiant apžvelgti teorijas, išryškinti pagrindinius principus, aptarti svarbiausius teiginius, su kuriomis susijęs tyrimas.

2. Pusiau standartizuotas interviu. Interviu klausimai buvo sudaromi remiantis teorine analize, tyrimo tikslu bei uždaviniais. Tyrimo metu buvo atlikta 10 pusiau standartizuotų interviu su neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos programoje dalyvavusiais klientais. Interviu pradėti rinkti 2015 m. vasario 2 d. ir baigti 2015 m. kovo 27 d. Respondentams pateikiami interviu klausimai buvo originalūs, parengti darbo autorės (žr. 1 priedą). Klausimais siekiama atskleisti respondentų patirtį profesinėje rehabilitacijoje ir nustatyti, kas lemia asmens gyvenimo pokyčius po profesinės rehabilitacijos, atkreipiant dėmesį į sėkmės prielaidas. Pusiau standartizuotą interviu sudarė penki struktūriniai dariniai:

1. Pirmasis struktūrinis darinys „Respondentų gyvenimas prieš neįgaliųjų profesinę rehabilitaciją“ suskirstytas į tris blokus: darbinė veikla, laisvalaikis bei gyvenimo kokybės vertinimas. Sudarytais klausimais buvo norima išsiaiškinti neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos klientų įgytą darbinę patirtį, sužinoti laisvalaikio praleidimo būdus bei įvertinti jų gyvenimo kokybę.

2. Antrasis struktūrinis darinys „Dalyvavimo neįgaliųjų profesinėje rehabilitacijoje motyvai“ suskirstytas į tris blokus: teikiamų neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos paslaugų informantai, dalyvavimo neįgaliųjų profesinėje rehabilitacijoje motyvai bei VšĮ Šiaulių darbo rinkos mokymo centro pasirinkimo motyvai. Antrajame darinyje buvo norima išsiaiškinti, iš kur respondentai

sužinojo apie neįgaliųjų profesinės reabilitacijos teikiamas paslaugas, kas juos paskatino dalyvauti ir kodėl pasirinko būtent Šiauliuose esantį centrą.

3. Trečiasis struktūrinis darinys „Profesijos pasirinkimo motyvai“ suskirstytas į tris blokus: motyvai pasirenkant profesiją, planai (ne) kelti kvalifikaciją bei įsidarbinimo galimybes. Minėtame darinyje stengiamasi sužinoti, ar neįgaliųjų profesinės reabilitacijos klientai buvo motyvuojami, ar buvo motyvuoti pasirenkant profesiją, ar jie planuoja tobulinti įgytas žinias ir ar domėjosi įsidarbinimo galimybėmis pagal pasirinktą profesiją.

4. Ketvirtasis struktūrinis darinys „Asmens neįgaliųjų profesinės reabilitacijos vertinimas; įgyta patirtis“ suskirstytas į penkis blokus: pedagogų, administracijos darbuotojų bei šeimos, aplinkinių požiūris, teikiamos paslaugos, neįgaliųjų profesinės reabilitacijos tobulinimas, neigiama ir teigiama patirtis, asmens vidinė motyvacija įsidarbinti bei asmens požiūris į neįgaliųjų profesinę reabilitaciją. Ketvirtas struktūrinis darinys buvo sudarytas siekiant sužinoti respondentų nuomonę apie teikiamas paslaugas.

5. Penktasis struktūrinis darinys „Asmens gyvenimo pokyčiai po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos“ suskirstytas į penkis blokus: laisvalaikis po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos, gyvenimo kokybė po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos, nesėkminga integracija į darbo rinką po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos, sėkminga integracija į darbo rinką po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos bei lūkesčių (ne) pasiteisinimas po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos. Paskutiniu struktūriniu dariniu buvo stengiamasi sužinoti, kaip pasikeitė neįgaliųjų profesinės reabilitacijos klientų gyvenimas, kaip jie vertina įgytą patirtį ir kaip ji juos veikia.

3. Etnografinis tyrimas pagal Charles. Įvardintas tyrimo metodas buvo pasirinktas, kadangi duomenys buvo renkami natūraliai stebint ir dalyvaujant neįgaliųjų profesinės reabilitacijos vykdomoje veikloje. Atliekant tyrimą buvo stebimi profesijos mokytojai bei administracijos darbuotojai. Etnografinio tyrimo metodas ypatingas tuo, jog dėmesys buvo sutelkiamas į socialinį elgesį natūralioje aplinkoje (Charles, 1999).

4. Nestandartizuotas stebėjimas. Interviu metu buvo fiksuojamas respondentų emocijų suvokimas, todėl transkribuojant tekstą buvo naudojami specifiniai sutartiniai ženklai fiksuojant ypatingai ryškius atvejus, kas patiprina respondento esamą būseną (Luobikienė, 2000):

- Kai žmonės daro pauzes: „/“ – 3 sek. pauzė; „//“ – 6 sek. pauzė; „///“ – 9 sek. pauzė;
- Emocijos: (*) – šypsosi; (#) – nėra akių kontakto; (@) – respondentas prašo, kad būtų išjungtas diktofonas.

Tyrimo duomenų apdorojimui naudotas turinio (content) analizė pagal Strauss ir Corbin **grindžiamąją teoriją** metodus. Darbe buvo vadovaujama Grindžiamosios teorijos metodologija, išdėstyta Strauss ir Corbin (1990) leidinyje, papildomai – Corbin ir Strauss (2008). Grindžiamoji teorija buvo pasirinkta, nes, anot Strauss ir Corbin (1990), ji yra kokybinio tyrimo

metodas, kuriame naudojami sistemiški procedūrų rinkiniai, padedantys analizuoti tyrimo duomenis. Strauss ir Corbin (1990) teigia, kad Grindžiamoji teorija padeda surasti bendrus dėsningumus ir nuo aprašomojo lygmens pereinama prie duomenų konceptualizavimo. Remiantis šia teorija nėra iškeliami išankstinė hipotezė, o respondentų subjektyvūs patyrimai padiktuoja tolesnę tyrimo kryptį ir eigą. Grindžiamoji teorija yra kartu ir tyrimo strategija, ir gautų duomenų analizės metodas (Strauss, Corbin, 1990).

Tyrimo metu vadovavauisi tyrimo **etikos principais** (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Respondentai tyrime dalyvavo laisva valia, taikytas žodinis susitarimas, t. y. asmens sutikimas dalyvauti tyrime. Susitikimo metu respondentams buvo pristatyta ir paaiškinta atliekamo tyrimo esmė: tema, tikslas, uždaviniai, konfidencialumo principo laikymasis bei anonimiškumas. Tyrime dalyvavusių respondentų vardai buvo koduojami, siekiant užtikrinti konfidencialumą.

2.2. Duomenų validumo užtikrinimas

Tyrimo duomenų validumo užtikrinimas buvo vykdomas pasitelkiant ekspertų metodą. Tyrimo atveju ekspertų grupę sudarė du asmenys: socialinių mokslų (edukologijos) daktarė, profesorė ir profesinio rengimo specialistas praktikas, turintis edukologijos magistro laipsnį. Minėti ekspertai taip pat dalyvavo konstruojant edukacinį neįgaliųjų profesinės reabilitacijos modelį.

2.3. Tyrimo imties charakteristika

Tyrimams atlikti buvo dvi tiriamųjų grupės: neįgaliųjų profesinės reabilitacijos klientai ir darbuotojai. Respondentų grupės buvo formuojamos atsižvelgiant į tyrimo tikslą, uždavinius bei iškeltą objektą.

Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos klientų atranka – netikslinė, nebuvo siekiama suformuoti reprezentatyvios imties. Tiriamųjų atranka ir pusiau standartizuotas interviu buvo atliekami taip, kad kiekvienas naujas atvejis suteiktų papildomos, naujos informacijos, nes tik tai leidžia sudaryti kategorijas (Strauss ir Corbin, 1990). Tyrime dalyvavo 10 neįgaliųjų profesinę reabilitaciją baigusiu respondentų (žr. 2 priede). Daugiau nei pusė apklaustųjų (6) šiuo metu sėkmingai dirba, o likę (4) vis dar ieško darbo ir tikisi įsidarbinti.

Naudojant etnografinio tyrimo metodą buvo stebimi **neįgaliųjų profesinės reabilitacijos darbuotojai**: penki profesijos mokytojai bei trys administracijos darbuotojai. Visi informantai turi darbo patirties dirbant su negalia turinčiais asmenimis neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje. Informantų amžiaus vidurkis yra 49 metai. Beveik visi (6) informantai yra įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą ir tik vienas informantas – aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą.

Pagal tyrimo koncepciją, nebuvo svarbu, kokią negalią turi tyrimo dalyviai, koks jų darbingumo lygis ar išsilavinimas. Iš tyrimo dalyvių buvo stengiamasi sužinoti jų sėkmės prielaidas neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje.

2.4. Operacinės apibrėžtys

Tema	Koncepcija	Operacinė apibrėžtis
Edukacinio modelio konstravimas kaip neįgaliųjų profesinės reabilitacijos proceso sėkmės prielaida	Edukacinis modelis	tai asmens ugdymas, lavinimas, švietimas vadovaujantis nurodytomis ir apibrėžtomis strategijomis (Tarptautinių žodžių žodynas, 2005).
	Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos procesas	tai numatytų strategijų visuma norint ugdyti ar atkurti asmens darbingumą (Lietuvos darbo birža, Profesinė reabilitacija, 2015).
	Sėkmės prielaida	asmens įsidarbinimas bei jo gyvenimo kokybės gerinimas (Lietuvos darbo birža, Profesinė reabilitacija, 2015).

2.5. Edukacinio modelio konstravimo kaip neįgaliųjų profesinės reabilitacijos proceso sėkmės prielaidos tyrimo duomenys klientų požiūriu

Tyrimo tikslas – taikant pusiau standartizuoto interviu, nestandartizuoto stebėjimo tyrimo rinkimo metodus bei turinio (content) analizės pagal Strauss ir Corbin grindžiamą teoriją tyrimo apdorojimo metodą išsiaiškinti asmenų požiūrį į neįgaliųjų profesinę reabilitaciją ir išskirti proceso sėkmės prielaidas. Tyrimo tikslą sukonkretina **uždaviniai**: 1. Išanalizuoti respondentų gyvenimą prieš neįgaliųjų profesinę reabilitaciją. 2. Atskleisti negalią turinčių

asmenų dalyvavimo reabilitacijoje motyvus. 3. Išsiaiškinti respondentų profesijos pasirinkimo motyvus. 4. Įvertinti neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje įgytą patirtį. 5. Įvertinti asmens pokyčius po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos.

Tyrimo objektas – neįgaliųjų profesinės reabilitacijos proceso sėkmės prielaidos. Dėmesys skiriamas sėkmės prielaidų paieškai, kurios suteikia galimybę sukurti edukacinį modelį. Tyrimui atlikti keliami **probleminiai klausimai**: koks asmens gyvenimas prieš neįgaliųjų profesinę reabilitaciją? Kokia asmens įgyta profesinė veikla ir kokią įtaką ji darė tolesnei adaptacijai? Kokie motyvai paskatino dalyvauti neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje? Kokie negalia turinčių asmenų profesijos pasirinkimo motyvai? Kaip vertina, kas lemia pokyčius po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos?

Tyrimo imtis – 10 respondentų (žr. 2 priede), kurie baigė neįgaliųjų profesinę reabilitaciją. Daugiau nei pusė apklaustųjų (6) šiuo metu sėkmingai dirba, likę (4) vis dar ieško darbo ir tikisi įsidarbinti. Respondentų amžiaus vidurkis yra 38 metai. Pusė respondentų (5) yra nevedę / netekėjusios, keturi vedę / ištekėjusios ir viena išsiskyrusi. Pasiskirstymas pagal lytį: 6 moterys ir 4 vyrai; pagal išsilavinimą daugiausia respondentų buvo turinčių pagrindinį išsilavinimą (4), šiek tiek mažiau – trys – turi aukštesnįjį išsilavinimą, du – vidurinį ir vienas respondentas turi vidurinį išsilavinimą su profesine kvalifikacija. Dauguma respondentų (6) neįgaliųjų profesinės reabilitacijos metu įgijo pirmą specialybę.

Šeši asmenys turi fizinę negalią, o iš jų trims yra vidaus organų pažeidimai ir trims – judėjimo sutrikimai. Dviem iš šešių fizinę negalią yra įgimta, o likusiems (4) – įgyta. Negalią asmenys įgijo prieš trejus, penkerius, dešimt ir dvylika metų. Iš šešių asmenų, turinčių fizinę negalią, trys baigė neįgaliųjų profesinę reabilitaciją integravosi į darbo rinką, o trys kol kas nedirba. Likę keturi respondentai turi psichinę negalią ir tik vienam iš jų ji yra įgyta, likusiems įgimta. Iš keturių psichinę negalią turinčių asmenų tik vienas kol kas nedirba.

Pagal tyrimo koncepciją, nėra svarbu, kokia negalia yra respondentui. Iš respondentų buvo stengiamasi sužinoti jų sėkmės / nesėkmės prielaidas. Interviu metu stengiamasi akcentuoti, kad jų nuomonė apie teikiamas paslaugas ir kokybę yra svarbi ne tik tyrėjai, bet ir neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančiai įstaigai.

Duomenų rinkimo ir apdorojimo metodai. Empiriniams duomenims rinkti taikytas kokybinis tyrimo metodas. Tyrimo metu atlikti 10 individualių pusiau standartizuotų interviu, kurie buvo transkribuoti (žr. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 priedus). Klausimyną neįgaliesiems sudarė penki struktūriniai dariniai: *Pirmasis struktūrinis darinys* „Respondentų gyvenimas prieš neįgaliųjų profesinę reabilitaciją“ suskirstytas į tris blokus: darbinė veikla, laisvalaikis bei gyvenimo kokybės vertinimas. *Antrasis struktūrinis darinys* „Dalyvavimo neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje motyvai“ suskirstytas į tris blokus: teikiamų neįgaliųjų profesinės reabilitacijos

paslaugų informantai, dalyvavimo neįgaliųjų profesinėje rehabilitacijoje motyvai bei VšĮ Šiaulių darbo rinkos mokymo centro pasirinkimo motyvai. *Trečiasis struktūrinis darinys* „Profesijos pasirinkimo motyvai“ suskirstytas į tris blokus: motyvai pasirenkant profesiją, planai (ne) kelti kvalifikaciją bei įsidarbinimo galimybės. *Ketvirtasis struktūrinis darinys* „Asmens neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos vertinimas; įgyta patirtis“ suskirstytas į penkis blokus: pedagogų, administracijos darbuotojų bei šeimos, aplinkinių požiūris, teikiamos paslaugos, neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos tobulinimas, neigiama ir teigiama patirtis, asmens vidinė motyvacija įsidarbinti bei asmens požiūris į neįgaliųjų profesinę rehabilitaciją. *Penktasis struktūrinis darinys* „Asmens gyvenimo pokyčiai po neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos“ suskirstytas į penkis blokus: laisvalaikis po neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos, gyvenimo kokybė po neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos, nesėkminga integracija į darbo rinką po neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos, sėkminga integracija į darbo rinką po neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos bei lūkesčių (ne) pasiteisinimas po neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos.

Darbe gauta informacija buvo apdorota turinio (content) analizės metodu pagal Strauss ir Corbin grindžiamąją teoriją. Darbe buvo vadovaujama Grindžiamosios teorijos metodologija, išdėstyta Strauss ir Corbin (1990) leidinyje, papildomai – Corbin ir Strauss (2008).

Tyrimo eiga. Interviu pradėti rinkti 2015 m. vasario 2 d. ir baigti 2015 m. kovo 27 d. Visi interviu atlikti neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos įstaigoje. Susitikimo pradžioje neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos klientai buvo supažindinti su konfidencialumo principais, tyrimo tikslu, objektu ir pabrėžiamas jų reikšmingumas tyrimo dalyvavime. Siekiant kuo išsamesnės apklausos interviu buvo įrašomi į diktofoną. Duomenų įrašymas padeda užtikrinti didesnę tyrimo validumą (Bitinas, Rupšienė ir Žydzūnaitė, 2008). Po interviu gauti garsiniai duomenys buvo transkribuoti pažodžiui. Tekste išrašomi visi žodžiai, kaip jie buvo išarti respondentų, net jei buvo gramatinių klaidų.

2.5.1. Respondentų gyvenimas prieš neįgaliųjų profesinę rehabilitaciją

Pirmasis struktūrinis darinys „Respondentų gyvenimas prieš neįgaliųjų profesinę rehabilitaciją“ suskirstytas į tris blokus: darbinė veikla, laisvalaikis bei gyvenimo kokybės vertinimas. Sudarytais klausimais buvo norima išsiaiškinti neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos klientų įgytą darbinę patirtį, laisvalaikio praleidimo būdus bei įvertinti jų gyvenimo kokybę.

Darbinė veikla prieš neįgaliųjų profesinę rehabilitaciją. Interviu metu buvo domimasi respondentų darbine patirtimi (žr. 13 priedą), kurią jie įgijo prieš neįgaliųjų profesinę rehabilitaciją. Atlikto tyrimo metu paaiškėjo, kad net 80 proc. respondentų, dalyvavusių tyrime,

buvo įgiję darbinę patirtį (*dirbau vaikų namuose; dirbau socialinio darbuotojo padėjėja; išdirbau 12 m.; prekybininkė buvau; dirbusi knygyne pardavėja konsultante ir elektros tinkluose Lesto AB vadybininke*), o iš jų net 60 proc. buvo ja patenkinti (*man patiko; jo, man patiko; patiko; darbas nebuvo sunkus, man patiko; man labai patiko*). Daugiausiai dirbančių asmenų dirbo, nes priprato (*tiek metų jau buvo išdirbta; bet nu pripranti*), vienas respondentas pasisakė, jog darbo vieta buvo pritaikyta jo fizinei negaliai (*pritaikytas mano negaliai*), o dar viena respondentė teigė, jog dirbo, nes galėjo bendrauti su žmonėmis (*man labai patinka bendrauti su žmonėmis*).

Visi respondentai tyrimo metu buvo nutraukę darbinę veiklą. Daugiausia asmenų nutraukė darbinę veiklą dėl pablogėjusios sveikatos būklės (*daug metų nedirbau dėl sveikatos; dėl ligos; atleido; susirgau*), trys respondentai nutraukė darbinę veiklą įmonės iniciatyva (*buvo etatų mažinimas; įmonės užsitarė; buvo etatų mažinimas*) ir vienai respondentei nepakako turimo išsilavinimo, kad galėtų tęsti darbą įmonėje (*reikėjo ir tą vidurinę skubiai baigti*).

Du respondentai neturėjo darbinės patirties (*niekur nedirbau; niekur ir nedirbau*) ir abu pažymėjo, jog nedirbo, nes darbo birža jiems nerado darbo (*darbo birža niekaip nerado darbo; nerado man darbo birža*), vienas taip pat pridūrė, jog ieškojo pats, tačiau nesėkmingai (*neradau darbo*).

Laisvalaikis prieš neįgaliųjų profesinę reabilitaciją. Popivker, Wang, Boerner, (2010) bei Kreiviniienės ir Vaičiulienės (2012) tyrimai susiję su negalią turinčių asmenų gyvenimo kokybės vertinimu. Vienas iš kokybišką gyvenimą lemiančių indikatorių yra priklausymas, dalyvavimas įvairiuose būreliuose, susibūrimuose, todėl interviu metu buvo domimasi neįgaliųjų asmenų laisvalaikiu (žr. 14 priedą). Tyrimo metu paaiškėjo, jog pusė apklaustųjų užsiimdavo aktyvia laisvalaikio leidimo forma (*eidavau aišku ir į tuos neįgaliųjų tuo visus renginius; eidavau į neįgaliųjų centrą; ir pasiūdavau ir susiadydavau*) ir pusė apklaustųjų laisvalaikį praleisdavo pasyviai (*laisvalaikiu prižiūrėjau namus; padėjau prižiūrėti sergančią uošviene; ieškojau veiklos; ligoinėse, pas gydytojus, pas tyrimus*).

Gyvenimo kokybė prieš neįgaliųjų profesinę reabilitaciją (žr. 3 lent.). Interviu metu buvo klausiama, kaip respondentai vertina savo gyvenimo kokybę prieš programą ir po jos. Prieš neįgaliųjų profesinę reabilitaciją trys respondentai pasisakė, jog esama gyvenimo kokybe jie patenkinti, šeši – nepatenkinti, o vienas respondentas neturėjo nuomonės pateiktu klausimu. Iš apklaustųjų tik du respondentai galėjo įvardinti, jog esant blogai gyvenimo kokybei jie pasidarė užsisklendę bei liūdni.

3 lentelė. Gyvenimo kokybė prieš neįgaliųjų profesinę reabilitaciją

Kategorija	Respondento nr.	Indikacija
Gera gyvenimo kokybė	Nr. 6	gerai
	Nr. 9	gerai
	Nr. 10	gera
Nepasitenkinimas gyvenimo kokybe	Nr. 1	buvo tas trūkums tokio dėl to, kad aš čia esu
	Nr. 3	neigiamai labai
	Nr. 4	sveikata nekokia
	Nr. 5	sveikata pablogėjo
	Nr. 7	būtų gera, jei ne mano ta sveikata
Blogos gyvenimo kokybės pasekmės	Nr. 8	aš labai sirgau
	Nr. 3	užsisklendimas atsirado
	Nr. 5	liūdesys paėmė

Darbinė veikla bei aktyvus, mėgiamas laisvalaikio leidimas ne tik nuteikia pozityviai, bet ir visapusiškai gerina asmens tiek fizinę, tiek psichinę sveikatą. Respondentų, kurie būtų turėję darbinės patirties, aktyviai leistų laisvalaikį bei gerai vertintų savo gyvenimo kokybę prieš neįgaliųjų profesinę reabilitaciją, nebuvo.

2.5.2. Dalyvavimo neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje motyvai

Antrasis struktūrinis darinys „Dalyvavimo neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje motyvai“ suskirstytas į tris blokus: teikiamų neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugų informantai, dalyvavimo neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje motyvai bei VŠĮ Šiaulių darbo rinkos mokymo centro pasirinkimo motyvai. Antrajame darinyje buvo norima išsiaiškinti, iš kur respondentai sužinojo apie neįgaliųjų profesinės reabilitacijos teikiamas paslaugas.

Teikiamų neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugų informantai. Kadangi programoje visi respondentai dalyvavo pirmą kartą, tad buvo aktualu išsiaiškinti, iš kur jie sužinojo apie teikiamas paslaugas (žr. 15 priedą). Daugiausia respondentų (50 proc.) pasisakė, jog apie neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugas sužinojo iš Darbo biržos specialistų (*netyčia atėjau į Darbo biržą, užsiregistruoti; Darbo birža pasiūlė; Darbo biržoje*), du respondentai dalyvavo susitikime, kur buvo pristatytos teikiamos paslaugos, ir panoro dalyvauti (*iš jūsų mokyklos atvažiavusi; papuoliau ten, kur reikia; sužinojau adresus, sužinojau viską, pasikalbėjau*). Kiti informacijos šaltiniai: mama (*mama pasakė*), savarankiška paieška (*ieškojau darbo*), seniūnija (*seniūnijoje pasakė*) bei darbdavys (*šeimininkas pasakė ir atvežė*).

Dalyvavimo neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje motyvai (žr. 16 priedą). Daugiau nei pusė (60 proc.) tyrime dalyvavusių respondentų neturėjo įgiję jokios kvalifikacijos, galbūt todėl daugiausia (50 proc.) ir įvardijo, jog dalyvavo programoje, kad įgytų specialybę

(norėjau įgyt būtent tą kvalifikaciją buhalterio; mano kvalifikaciją labiausiai atitiko apskaitininko kursai; čia buvo mano specialybė). 30 proc. respondentų dalyvavo, nes norėjo pakeisti aplinką *(naujos aplinkos; norėjau išeiti iš namų)*, 20 proc. respondentų reikėjo bendravimo su žmonėmis *(norėjau naujų žmonių; gyvenčiau ne vienas)*. Kiti respondentai teigė, jog dalyvavo, nes pasiūlė darbdavys *(šeimininkas pasiūlė eit mokytis)*, norėjo pradėti darbinę veiklą *(reikia pradėti dirbti)*, kadangi jos trūko ir dažnai galvojo apie ligą *(trūko veiklos; kuo mažiau galvočiau apie tą savo ligą)*. Taip pat buvo išreikštas noras neįgaliųjų profesinės reabilitacijos metu pagerinti savo gyvenimo kokybę *(pasigerint savo gyvenimo kokybę)*.

Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugas Lietuvoje teikia trylika centrų (Sargautytė, Juozapavičienė, Šatienė, 2013), todėl yra galimybė mokytis bet kuriame iš jų, tačiau klientai pasirinko Šiauliuose esantį centrą, todėl buvo norima išsiaiškinti **VŠĮ Šiaulių darbo rinkos mokymo centro pasirinkimo motyvus** (žr. 17 priedą). Tyrime dalyvavo keturi asmenys, gyvenantys Šiauliuose, kiti asmenys iš Urbonaičių k., Tauragės, Pakruojo, Kelmės, Joniškio. Šiauliuose teikiamas paslaugas pasirinko asmenys (50 proc.) įvardindami tai, jog įstaiga yra arčiausiai namų *(nu arčiau; yra arčiausiai mano namų; arčiau mano namų)*. Viena respondentė teigė, jog kitur jos Darbo birža neišsiuntė *(galiu tik Šiauliuose)*. Viena respondentė, kuri dalyvavo susitikime su centro darbuotojais, pareiškė, jog tai ir buvo pagrindinis motyvas, kodėl pasirinko Šiauliuose teikiamas paslaugas *(bendravau su darbuotojoms)*. Nors medicininės paslaugos nėra išvystytos Šiauliuose, tačiau viena respondentė būtent dėl savo sveikatos būklės pasirinko Šiaulius *(dėl sveikatos)*. Beveik visi (90 proc.) savo sprendimo pasirinkti VŠĮ Šiaulių darbo rinkos mokymo centrą nesigaili *(tikrai nesigailiu; čia viskas tikrai patiko; viskas patiko)*, nes jis arčiau namų *(man buvo labai arti namų; čia arčiau; kitur toli)*, jiems viskas patiko, kadangi geras mikroklimatas *(visi malonūs, supratingi)*, tačiau vienas neįgaliųjų profesinės reabilitacijos klientas pasirinko kitą mokymo centrą, kur būtų daugiau jaunų asmenų *(kur daugiau jaunų žmonių)*.

Informacijos šaltinių, kurie teikia informaciją apie neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugas, nemažai, tačiau pagrindinis lieka Darbo birža. Tyrimo metu pastebėta, kad klientai motyvuoti dalyvauti programoje, žino, ko siekia ir kodėl dalyvauja joje.

2.5.3. Profesijos pasirinkimo motyvai

Trečiasis struktūrinis darinys „Profesijos pasirinkimo motyvai“ suskirstytas į tris blokus: motyvai pasirenkant profesiją, planai (ne) kelti kvalifikaciją bei įsidarbinimo galimybes. Minėtame darinyje stengiamasi sužinoti, ar neįgaliųjų profesinės reabilitacijos klientai buvo

motyvuojami, ar buvo motyvuoti pasirenkant profesiją, ar jie planuoja tobulinti įgytas žinias ir ar domėjosi įsidarbinimo galimybėmis pagal pasirinktą profesiją.

Motyvai pasirenkant profesiją. Interviu metu buvo domimasi, kodėl respondentai pasirinko vieną ar kitą profesiją (žr. 4 lent.). Dauguma respondentų (80 proc.) ateidami į neįgaliųjų profesinę reabilitaciją jau buvo apsisprendę, kokią profesiją nori įgyti (*jau buvau tvirtai apsisprendusi – floristo; aš tai ir norėjau; jau buvau pasirinkęs prieš ateinant*) ir tik vienas respondentas buvo neapsisprendęs (*man pasiūlė odą arba siuvimą, aš pasirinkau siuvimą*). Po profesinių gebėjimų įvertinimo, konsultavimo ir orientavimo jam buvo pasiūlyti keli pasirinkimai, galutinį sprendimą priėmė pats, tačiau dabar nežino, ar tinkamą sprendimą priėmė (*nežinau, man siuvimas pradžioj patiko, paskui buvo sunku, paskui vėl patiko*).

4 lentelė. Motyvai pasirenkant profesiją

Kategorija	Respondento nr.	Indikacija
Tvirtai žinojo kokią specialybę nori įgyti	Nr. 1	jau buvau tvirtai apsisprendusi – floristo
	Nr. 2	aš tai ir norėjau
	Nr. 3	taip
	Nr. 5	jau buvau pasirinkęs prieš ateinant
	Nr. 7	tikrai taip
	Nr. 8	taip, tikrai taip
	Nr. 9	norėjau prekyboje dirbti
	Nr. 10	nu
Kokią specialybę įgyti pasiūlė mokymo centre	Nr. 6	man pasiūlė odą arba siuvimą, aš pasirinkau siuvimą
Nežino, ar įgijo tinkamą specialybę	Nr. 6	nežinau, man siuvimas pradžioj patiko, paskui buvo sunku, paskui vėl patiko

Profesinių gebėjimų įvertinimo, konsultavimo ir orientavimo metu neįgaliųjų profesinės reabilitacijos klientai turi galimybę ne tik teoriškai susipažinti su specialybėmis, bet ir pabandyti praktiškai atlikti darbinės užduotis. Su profesijų perspektyvomis darbo rinkoje supažindina ne tik socialinis darbuotojas, bet ir profesijos mokytojai. Profesijos mokytojai vertina klientų galimybes derindami su jų lūkesčiais bei poreikiais. Renkantis profesiją kreipiamas dėmesys į kliento negalią, galimybes darbo rinkoje, išsilavinimą bei jo lūkesčius.

Planai (ne) kelti kvalifikaciją (žr. 18 priedą). Įgytų žinių ne visada užtenka, jog darbinė veikla būtų sėkminga, tačiau tobulinti įgytas žinias planuoja tik du asmenys (*norėčiau; galvoju*), abu respondentai dirba po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos. Vienas nėra apsisprendęs (*neaišku dar*), o dauguma, net septyni, neplanuoja kelti kvalifikacijos (*nu tiktai ne; neturiu finansinių galimybių; nebeplanuoju*). Neplanuoja kelti kvalifikacijos ir įvardija priežastis, jog

neriekia, nes mokosi savarankiškai (*daug skaitau savarankiškai, žiūriu per youtube vaizdelius ir mokausi pati*), tobulina įgytus įgūdžius (*reikia pirmiau tuos įgūdžius lavinti*) ir kt.

Įsidarbinimo galimybės (žr. 5 lent.). Pagrindinis neįgaliųjų profesinės reabilitacijos tikslas yra tai, jog asmuo pabaigęs programą sėkmingai grįžtų / integruotųsi į darbo rinką, tad labai svarbu, jog asmenys ne tik žinotų, kokią profesiją nori įgyti, bet ir domėtųsi įsidarbinimo galimybėmis pagal pasirinktą profesiją.

5 lentelė. Įsidarbinimo galimybės

Kategorija	Respondento nr.	Indikacija
Domėjosi įsidarbinimo galimybėmis	Nr. 2	domėjausi
	Nr. 3	jo, vaikščiojau, aš žiūrėjau, internete ieškojau
	Nr. 4	nnu domėjausi
	Nr. 5	domėjaus
	Nr. 7	taip
	Nr. 8	iškart žinojau
	Nr. 9	truputį domėjausi
	Nr. 10	šeimininkas daug patarė
Nesidomėjo įsidarbinimo galimybėmis, nes aktualiau buvo įgyti specialybę	Nr. 1	man aktualu pirmiausia buvo kažkoks nežinau pradžioj mokslai
	Nr. 1	net nesiveržiau apie tą darbą galvot
	Nr. 1	norėjosi visus viską išmokyti visas žinias
Nesidomėjo įsidarbinimo galimybėmis, nes žinojo, kad dirbs namudinį darbą	Nr. 1	imtis tą individualią veiklą ir dirbti namuose
Nori dirbti namudinį darbą	Nr. 2	aš noriu daryti individualią veiklą
	Nr. 2	nepriklausoma nuo darbdavio
	Nr. 2	noriu laisvu grafiku
	Nr. 2	sveikata neleis man kasdieną eiti į darbą

Iš tyrimo dalyvavusių apklaustųjų respondentų daugelis (80 proc.) domėjosi įsidarbinimo galimybėmis (*domėjausi; jo, vaikščiojau aš, žiūrėjau internete ieškojau; nnu domėjausi*), vienas respondentas neišsakė savo nuomonės, o viena respondentė nesidomėjo, nes jai aktualiau buvo įgyti profesiją (*man aktualu pirmiausia buvo kažkoks nežinau pradžioj mokslai*). Viena respondentė ateidama į neįgaliųjų profesinę reabilitaciją jau buvo apsisprendusi, jog dirbs namudinį darbą (*aš noriu daryti individualią veiklą*), kad galėtų dirbti taip, kaip jai patogiau (*nepriklausoma nuo darbdavio; noriu laisvu grafiku*). Tokių respondentės apsisprendimą lėmė prasta sveikata (*sveikata neleis man kasdieną eiti į darbą*).

Profesinių gebėjimų įvertinimo, konsultavimo ir orientavimo metu klientai turi galimybę atlikti darbo rinkos tyrimą (žr. 19 priedą). Socialinis darbuotojas jau neįgaliųjų

profesinės reabilitacijos pradžioje pradeda ugdyti kliento darbo paieškos įgūdžius, kurie bus reikalingi norint įsidarbinti. Tokiu būdu klientas gali įvertinti savo galimybes dirbti pagal pasirinktą specialybę, pamato, ar adekvatūs jo lūkesčiai.

2.5.4. Asmens neįgaliųjų profesinės reabilitacijos vertinimas; įgyta patirtis

Ketvirtasis struktūrinis darinys „Asmens neįgaliųjų profesinės reabilitacijos vertinimas; įgyta patirtis“ suskirstytas į penkis blokus: pedagogų, administracijos darbuotojų bei šeimos, aplinkinių požiūris, teikiamos paslaugos, neįgaliųjų profesinės reabilitacijos tobulinimas, neigiama ir teigiama patirtis, asmens vidinė motyvacija įsidarbinti bei asmens požiūris į neįgaliųjų profesinę reabilitaciją. Ketvirtas struktūrinis darinys buvo sudarytas siekiant sužinoti respondentų nuomonę apie teikiamas paslaugas.

Pedagogų, administracijos darbuotojų bei šeimos, aplinkinių požiūris. Tyrimo metu buvo įdomu sužinoti, ar respondentai jautė palaikymą ne tik iš centro darbuotojų, bet ir iš jų mikrosociumo (žr. 20 priedą). Rezultatai parodė, jog visi asmenys jautė teigiamą administracijos darbuotojų požiūrį (*nesusidūriau su kokiais nemaloniais veidais; padėjo dėti pastangas ieškoti darbo; visi labai supratingai žiūrėjo*). Vienai respondentei nepatiko pedagogų požiūris, kuris, anot jos, buvo per daug laisvas, pamokų metu trūko disciplinos, kontrolės, aiškumo (*pakankamai laisvą; disciplinos, kontrolės, aiškumo, aiškinimo, darbo būtent su mokiniu*). Ta pati respondentė nejautė ir iš šeimos palaikymo, kai nusprendė mokytis (*prieštaravo*).

Popivker, Wang, Boerner (2010) bei Kreiviniienės, Vaičiulienės (2012) tyrimai susiję su negalią turinčių asmenų gyvenimo kokybės vertinimu. Tyrimų išvadose minima, jog negalią turinčių asmenų gyvenimo kokybė priklauso ir nuo socialinio tinklo. Respondentai, kurie dalyvauja įvairiose veiklose, priklauso įvairiems būreliams ir gyvena su giminaičiu (mama, tėčiu ar broliu, seserimi), vertino savo gyvenimo kokybę pozityviau nei tie, kurių socialinis tinklas labai menkas. Analizuojant trečios respondentės atvejį – ji nebuvo patenkinta pedagogų požiūriu bei šeimos nariai jos nepalaikė, ji savo gyvenimo kokybę vertino blogai prieš neįgaliųjų profesinę reabilitaciją, o apie gyvenimo kokybę po reabilitacijos ji nepasisakė.

Teikiamos paslaugos (žr. 21 priedą). Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos metu asmenims teikiamos paslaugos ir visos jos koncentruojasi ties siekiamybe palengvinti klientų integraciją į darbo rinką. Iš įstatyme reglamentuotų paslaugų respondentai pažymėjo mokymosi paslaugą, maitinimo bei apgyvendinimo paslaugas. Iš centro teikiamų paslaugų asmenys

pažymėjo kineziterapeuto, ergoterapeuto, socialinio darbuotojo teikiamas paslaugas. Visas gautas paslaugas respondentai vertina palankiai.

Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos tobulinimas (žr. 22 priedą). Edukacinio modelio konstravimui buvo labai svarbu sužinoti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos klientų nuomonę, kas galėtų būti tobulinama centre ir reabilitacijos sistemoje. Nors dauguma, net 70 proc., respondentų nežinojo, kas galėtų būti tobulinama (*nežinau ar bėra tokių; neturiu pastebėjimų; nežinau*), tačiau likę išsakė nuomones, kas galėtų būti keičiama neįgaliųjų profesinės reabilitacijos programoje ir mokymo centre.

Buvo išsakyta nuomonė, jog neįgaliųjų profesinės reabilitacijos sistemoje būtų paslaugų tęstinumas (*labai norėčiau dar tokių užsiėmimų*). Šiuo metu jau teikiama palaikymo darbo vietoje paslauga, kurios metu konsultuojami reabilitacijos klientai ir, jei reikia, darbdaviai, tačiau nevykdomi papildomi tokie pat užsiėmimai. Dėl to, kad asmenys negali įsidarbinti reabilitacijos metu, vienai respondentei buvo aktualu ir ji siūlo, jog profesinės reabilitacijos pašalpą mokėtų visą mokymosi laikotarpį (*stipendija labai gerai, kad yra tik gal galėtų būti visą laikotarpį ji mokama*). Taip pat buvo siūloma, jog už maitinimą būtų pervedami pinigai į asmeninę kliento sąskaitą, o maitinimo paslaugos nebūtų teikiamos (*maistpinigiai žmogui; nenorėčiau valgykloj maitintis*). Kad asmenys patektų į neįgaliųjų profesinę reabilitaciją, jie turi kreiptis ir gauti siuntimus iš Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos bei Darbo biržos ir tik tada, kai suderinama su institucijomis, asmenys gali patekti į programą. Respondentė siūlytų, jog būtų tiesioginis kreipimasis į paslaugas teikiančią instituciją ir kitų nereiktų (*tiesiai į įstaigą kreipiesi*).

Tobulinant paslaugas mokymo centre respondentė siūlytų, kad būtų teikiamos psichologo paslaugos (*trūko užsiėmimų su psichologu*). Rekomendacija buvo perduota įstaigos vadovams ir šiuo metu jau yra psichologo paslaugos negalią turintiems asmenims. Interviu metu respondentė pareiškė nuomonę, jog galėtų būti du profesijos mokytojai – vienas galėtų dėstyti teoriją, kitas būtų atsakingas už praktinį mokymą mokymo įstaigoje (*dėstytojus turėtų vienas teorinę dalį, kitas praktinę*). Labai aktualią mintį išsakė respondentas, jog galėtų būti kuriamos darbo vietos asmenims, pabaigusiems programą (*darbo vietos būtų kuriamos*). Sėkminguose įsidarbinimo pavyzdžiuose yra asmenų, kurie patys susikūrė sau darbo vietą, nes visos sąlygos suteikiamos – gaunama finansinė parama, suderinus su personalu galima pasirengti verslo planą su įvairių specialistų (finansininko, verslininko) pagalba. Taip pat buvo išreikšta nuomonė, jog trūksta / galėtų būti daugiau aukštos kvalifikacijos profesijų (*platesnis aukštesnės kvalifikacijos pasirinkimas mokytis*). Kadangi neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje dažniausiai dalyvauja asmenys, turintys žemą išsilavinimą arba išvis jo neturi, tai mokymo programos daugiau koncentruojasi į amato mokančias programas.

Interviu metu buvo teiraujama, su kokiomis emocijomis klientai baigę neįgaliųjų profesinę reabilitaciją, ir klausama, kokia **neigiama** (žr. 23 priedą) ir **teigiama** (žr. 24 priedą) jų **patirtis** buvo mokymosi įstaigoje. Mažiau nei pusė (4) respondentų patyrė sunkumų mokymosi metu (*kambarioko nebebuvo; nebebuvo ką veikti vakarais; neradau taip lengvai praktikos; finansinių; dėl mano sveikatos sunkiau viską daryti; ji labai trumpa*), tačiau nė vienam klientui nebuvo galima padėti papildomai, nes tai daugiau buvo susiję su jų asmeniniu gyvenimu arba kitų specialistų kompetencijomis. Daugiau nei pusė (6) respondentų turėjo teigiamą patirtį. Neįgalieji įvardijo, jog jiems patiko mokslai (*pamokos; mokslai; pats mokymasis*), grupiniai ir individualūs užsiėmimai (*ir įvairūs užsiėmimai; užsiėmimai buvo įvairiom temom*), atmosfera (*atmosfera pati; atmosfera*) ir kt. Du respondentai patyrė ne tik sunkumų (prasta sveikata, finansiniai sunkumai), bet išgyveno ir teigiamų emocijų, nes patiko mokslai, atmosfera, kompanija, grupiniai bei individualūs užsiėmimai.

Asmens vidinė motyvacija įsidarbinti (žr. 6 lent.) bei **požiūris į neįgaliųjų profesinę reabilitaciją** (žr. 7 lent.). Asmens motyvacija įsidarbinti ar užsiimti bet kokia kita veikla yra vienas pagrindinių faktorių, lemiančių sėkmę neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje, todėl tyrimo metu buvo aktualu sužinoti, kokia respondentų įsidarbinimo motyvacija ir kaip ji kito.

6 lentelė. **Asmens vidinė motyvacija įsidarbinti**

Kategorija	Respondento nr.	Indikacija
Vidinė motyvacija įsidarbinti didėjo	Nr. 1	atrodo viskas palankiai
	Nr. 9	aš visad norėjau dirbti, o po mokslų dar labiau
Vidinė motyvacija įsidarbinti nekito	Nr. 5	ji visada buvo tokia pat
	Nr. 6	norėjau aš visada
	Nr. 7	aš visada norėjau dirbti
	Nr. 8	atėjau ir išėjau iš centro norėdama dirbti
	Nr. 10	aš norėjau dirbti visada

Pagal Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymą „Dėl profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“ (2013) į neįgaliųjų profesinę reabilitaciją gali patekti asmenys priskirti tikslinei grupei – nepasirengę darbo rinkai, tačiau motyvuoti. Interviu metu paaiškėjo, jog tik dviem pasisakiusiems respondentams vidinė motyvacija įsidarbinti didėjo (*atrodo viskas palankiai; aš visad norėjau dirbti, o po mokslų dar labiau*), o kitiems liko tokia pat aukšta (*ji visada buvo tokia pat; norėjau aš visada; aš visada norėjau dirbti*).

7 lentelė. Asmens požiūris į neįgaliųjų profesinę reabilitaciją

Kategorija	Respondento nr.	Indikacija
Požiūris į profesinę reabilitaciją teigiamas	Nr. 1	pradžioj labai norėjau kaip ir dabar
	Nr. 5	teigiamas
	Nr. 6	toks pat geras buvo
	Nr. 9	labai reikalinga ji buvo man
	Nr. 7	galėtų būt gal tik ilgesni mokslai
	Nr. 8	tai yra labai labai reikalinga
	Nr. 9	labai reikalinga ji buvo man
	Nr. 10	geras buvo visad

Domintis respondentų nuomone apie pačią neįgaliųjų profesinę reabilitaciją paaiškėjo, jog visi pasisakę teigė, kad tai reikalinga, o du neišsakė nuomonės šiuo klausimu.

Reziumuojant gautus duomenis apie teikiamas paslaugas galima daryti išvadą, jog asmenys patenkinti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugomis, o į pateiktas rekomendacijas apie paslaugų tobulinimą mokymo centras greitai sureagavo ir išpildė klientės lūkesčius.

2.5.5. Asmens gyvenimo pokyčiai po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos

Penktasis struktūrinis darinys „Asmens gyvenimo pokyčiai po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos“ suskirstytas į penkis blokus: laisvalaikis po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos, gyvenimo kokybė po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos, nesėkminga integracija į darbo rinką po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos, sėkminga integracija į darbo rinką po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos bei lūkesčių (ne) pasiteisinimas po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos. Paskutiniu struktūriniu dariniu buvo stengiamasi sužinoti, kaip pasikeitė neįgaliųjų profesinės reabilitacijos klientų gyvenimas, kaip jie vertina įgytą patirtį ir kaip ji juos veikia.

Laisvalaikis po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos (žr. 8. lent.). Iš pasisakiusių respondentų pasyvus laisvalaikis liko tik vienam klientui (*sukuos namuose; pasėdžiu prie kompiuterio*), penkiems jis nepakito (*nepasikeitęs laisvalaikis; prižiūriu namų ūkį; darau gulbes, daug sėdžiu prie kompiuterio*), dviem pasidarė aktyvus (*koncertai, kinai, teatras, aplankiau ir Kaušpedą ir Butkutę ir čia tą žymųjį filmą; einam su šunim pasivaikščioti, su vyru*) ir dviem laisvalaikis – tai darbinė veikla (*laisvalaikis ir darbs viskas kartu; darbelius daryt*). Iš šešių dirbančių respondentų aktyvų laisvalaikį po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos propaguoja pusė interviu dalyvavusių asmenų. Aktyvus laisvalaikis – tai galimybė išplėsti savo mikrosociumą bei ieškoti naujų savirealizacijos galimybių.

8 lentelė. Laisvalaikis po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos

Kategorija	Respondento nr.	Indikacija
Aktyvus laisvalaikis	Nr. 2	koncertai, kinai, teatras, aplankiau ir Kaušpedą ir Butkutę ir čia tą žymųjį filmą
	Nr. 2	einam su šunim pasivaikščioti, su vyru
	Nr. 2	važiuosiu į Lenkiją
	Nr. 8	norėčiau steigti draugiją
Pasyvus laisvalaikis	Nr. 7	sukuos namuose
	Nr. 7	pasėdžiu prie kompiuterio
	Nr. 7	pas daktarus
	Nr. 7	mankštinuosi daug
Laisvalaikis nepasikeitė	Nr. 3	nepasikeitęs laisvalaikis
	Nr. 5	prižiūriu namų ūkį
	Nr. 6	darau gulbes, daug sėdžiu prie kompiuterio
	Nr. 9	dabar toks pat
	Nr. 10	ilsiuosi namie
Laisvalaikis - darbas	Nr. 1	laisvalaikis tie mano tie darbai
	Nr. 1	laisvalaikis ir darbs viskas kartu
	Nr. 4	darbelius daryt

Gyvenimo kokybė po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos (žr. 9 lent.). Dauguma (60 proc.) neįgaliųjų profesinės reabilitacijos klientų savo gyvenimo kokybę vertina kaip pagerėjusią, trys – kaip nepasikeitusią ir vienas respondentas mano, jog ji pablogėjo po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos.

9 lentelė. Gyvenimo kokybė po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos

Kategorija	Respondento nr.	Indikacija
Gyvenimo kokybė pagerėjo	Nr. 1	visai fainai, visai gerai
	Nr. 1	visa nuotaika, visa visa emocijos, viskas pasikeitę
	Nr. 1	viskas į naudą viskas
	Nr. 1	geriau jaučiuos
	Nr. 2	mano gyvenimo kokybė pagerėjo
	Nr. 2	visi rodikliai rodo, kad jinai pagerėjo iš tikrųjų
	Nr. 8	gerai
	Nr. 9	dar geriau
	Nr. 10	dabar dar geriau
Gyvenimo kokybė pablogėjo	Nr. 5	nėra labai gera
Gyvenimo kokybė nepasikeitė	Nr. 4	normaliai
	Nr. 6	gerai
	Nr. 7	jeigu ne ta mano sveikata tai viskas būtų labai gerai

Nesėkminga integracija į darbo rinką po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos (žr. 25 priedą). 40 proc. apklaustųjų pabaigę programą vis dar nedirba (*prižiūriu uošviene; ne;*

nedirbu) ir įvardija įvairias priežastis: prižiūri uošviene (*prižiūriu uošviene*), negali vairuoti transporto priemonės (*negalėčiau važinėti kiekvieną dieną mašinoje*), neranda darbo pagal įgytą specialybę ar Darbo birža nieko nepasiūlo (*pagal specialy nnn nerandu darbo; labai sunku susirasti darbą; nerandu*). Vienas asmuo išreiškė norą dirbti namudinį darbą (*namuose*), o kiti norėtų dirbti įmonėje (*įmonėj*), kuri būtų netoli namų (*būtų šalia namų*). Kalbant apie darbo laiką, visi pasisakė išreiškė norą dirbti pusę dienos (*ne visą dieną; nuo 8 val. iki kokių iki kokios 3 val.; tik pusę dienos*).

Sėkminga integracija į darbo rinką po neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos (žr. 26 priedą). Pagrindinį neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos tikslą – įsidarbinimą pasiekė daugiau nei pusė (60 proc.) apklaustųjų. Respondentų buvo klausama, kaip jie mano, kas lėmė jų sėkmingą įsidarbinimą. Jie teigė, kad sėkminga integracija į darbo rinką buvo, nes norėjo dirbi (*labai norėjau*), gavo palaikymą (*gavau didelį palaikymą*) ne tik iš neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos, Darbo biržos specialistų, bet ir iš šeimos narių ir draugų. Viena respondentė pasakojo, jog jai Darbo birža sukūrė darbo vietą (*darbo birža sukūrė darbo vietą*) ir ji tuo labai džiaugiasi. Respondentai, dirbantys su individualios veiklos pažyma, džiaugiasi, kad galėjo sukurti sau darbo vietą (*sau pritaikiau palankiau kaip ką galėčiau pati sau kurti, daryti; pašalpa panaudojau iširųjų tikslingai*), o gauta profesinės rehabilitacijos pašalpa buvo didžiulė finansinė pagalba. Sėkmingas įsidarbinimas vis dėlto daugiausia priklauso nuo asmenų noro ir pastangų, o neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos darbuotojai yra pasirengę padėti pasiekti užsibrėžtus tikslus.

Apibendrinant tyrimo rezultatus pastebima, kad neįgaliųjų gyvenimo kokybės, laisvalaikio vertinimas pagerėjo po neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos. Gyvenimo kokybę asmenys vertina geriau, o laisvalaikis tapo aktyvesnis. Pastebėta, jog asmenys, kurie turėjo darbinės patirties ir buvo ja patenkinti, po neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos įsidarbino. Asmenys, motyvuodami, jog norėjo dalyvauti programoje, kad įgytų profesiją, taip pat įsidarbino. Visiems respondentams buvo suteikta laisvo pasirinkimo galimybė, kas galėjo lemti teigiamus pokyčius po neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos. Dažniausiai neigiamus pokyčius lėmė pablogėjusi sveikata.

2.5.6. Apibendrinimas

Edukacinio modelio konstravimo kaip neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos proceso sėkmės prielaidos tyrimo duomenų klientų požiūriu apibendrinimas: 1. Darbinė veikla bei aktyvus, mėgstamas laisvalaikio leidimas ne tik nuteikia pozityviai, bet ir visapusiškai gerina asmens tiek fizinę, tiek psichinę sveikatą. Respondentų, kurie buvo patenkinti savo

darbine veikla, pasiekė neįgaliųjų profesinės reabilitacijos tikslą. 2. Negalią turinčių asmenų dalyvavimo neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje motyvai: norėjo įgyti specialybę, pakeisti aplinką, atnaujinti žinias, susipažinti su naujais žmonėmis, pasiūlė darbdavys, trūko veiklos ir bendravimo su žmonėmis, nebenorėjo būti vienas bei asmens stipri vidinė motyvacija. 3. Beveik visi respondentai jau buvo savarankiškai apsisprendę, kokią profesiją nori įgyti balansuodami tarp to, ką gali dirbti, kas patrauklu darbo rinkoje, bei tarp to, ko nori patys. 4. Visi respondentai teigiamai vertina įgytą patirtį neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje, net ir tie asmenys, kurie susidūrė su sunkumais (dažniausiai pablogėjusi sveikata). 5. Asmens pokyčiai, kurie susiję su pagrindiniu neįgaliųjų profesinės reabilitacijos tikslu – įsidarbinimu, siejami su asmens vidinių norų išsipildymu. Pastebėta, jog dažniausiai neįsidarbino tie asmenys, kurie šią atsakomybę dalinasi su kitais asmenimis (Darbo biržos specialistais). Įvertinus gautus rezultatus išskiriamos sėkmės prielaidos: **aktyvumas, teigiamas požiūris į darbinę veiklą, noras dirbti, adekvatus savęs vertinimas, žinojimo, ko nori, bei kitų asmenų palaikymas.**

2.6. Edukacinio modelio konstravimo kaip neįgaliųjų profesinės reabilitacijos proceso sėkmės prielaidos tyrimo duomenys profesijos mokytojų ir administracijos darbuotojų požiūriu

Tyrimo tikslas – taikant etnografinio tyrimo metodą pagal Charles (1999) nustatyti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos proceso sėkmės prielaidas darbuotojų požiūriu. Tyrimo tikslą sukonkretina iškelti **uždaviniai**: 1. Identifikuoti specialistų nuomonę apie neįgaliųjų profesinę reabilitaciją reglamentuojančius dokumentus. 2. Pateikti paslaugų kokybės vertinimą. 3. Pateikti materialinės aplinkos vertinimą.

Tyrimo objektas – neįgaliųjų profesinės reabilitacijos proceso sėkmės prielaidos. Šioje dalyje dėmesys skiriamas sėkmės prielaidų paieškai, kurios leidžia sukurti edukacinį modelį per profesijos mokytojų bei administracijos darbuotojų patirtis. Tyrimui atlikti keliami **probleminiai klausimai**: Kokie pagrindiniai dokumentai reglamentuoja neįgaliųjų profesinę reabilitaciją? Kaip specialistai vertina dokumentus? Kaip vertinama paslaugų kokybė? Kaip vertina materialinę aplinką?

Tyrimo imtis – VšĮ Šiaulių darbo rinkos mokymo centro 5 profesijos mokytojai (PR1, PR2, PR3, PR4, PR5) bei 3 administracijos darbuotojai (AD1, AD2, AD3) (žr. 10 lent.). Informantai buvo pasirinkti, kadangi dirba su negalią turinčiais asmenimis ir juos buvo palankiausia stebėti darbinėje veikloje.

10 lentelė. Informantų charakteristika

Informanto nr.	Lytis	Amžius	Išsilavinimas	Darbo patirtis	Darbo patirtis dirbant su neigaliais
PR1	Mot.	60 m.	Aukštasis universitetinis	20 m.	7 m.
PR2	Mot.	40 m.	Aukštasis universitetinis	7 m.	5 m.
PR3	Mot.	50 m.	Aukštasis universitetinis	20 m.	7 m.
PR4	Mot.	53 m.	Aukštasis universitetinis	20 m.	7 m.
PR5	Mot.	45 m.	Aukštasis universitetinis	3 m.	2 m.
AD1	Mot.	30 m.	Aukštasis universitetinis	10 m.	4 m.
AD2	Mot.	25 m.	Aukštasis universitetinis	4 m.	4 m.
AD3	Mot.	40 m.	Aukštasis neuniversitetinis (koleginis)	7 m.	7 m.

Visi informantai turi darbo patirties dirbant su negalia turinčiais asmenimis neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje. Informantų amžiaus vidurkis yra 49 metai. Beveik visi (6) informantai yra įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą ir tik vienas informantas aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą.

Pagal tyrimo koncepciją, nėra svarbu, kokį išsilavinimą ar kokio amžiaus yra informantai. Iš informantų stebėjimo buvo stengiamasi sužinoti jų nuomonę apie neįgaliųjų sėkmės / nesėkmės prielaidas.

Duomenų rinkimo ir apdorojimo metodai. Empiriniams duomenims rinkti taikytas etnografinis kokybinio tyrimo metodas. Įvardintas tyrimo metodas buvo pasirinktas, kadangi duomenys buvo renkami natūraliai stebint ir dalyvaujant neįgaliųjų profesinės reabilitacijos vykdomoje veikloje. Atliekant tyrimą buvo stebimi profesijos mokytojai bei administracijos darbuotojai. Etnografinio tyrimo metodas ypatingas tuo, jog dėmesys buvo sutelkiamas į socialinį elgesį natūralioje aplinkoje (Charles, 1999).

Tyrimo eiga. Informacija intensyviai pradėti rinkti 2014 m. spalio mėn. ir baigta 2015 m. kovo mėn. Visa informacija buvo renkama VšĮ Šiaulių darbo rinkos mokymo centre. Gauta informacija buvo užrašoma minčių lietaus metodu, o paskui išskirstyta į tris diagnostinius konstruktus: paslaugų teikimą reglamentuojantys dokumentai; paslaugų kokybė ir aplinka. Patogumo dėlei diagnostiniai konstruktai buvo surašomi į lenteles.

2.6.1. Diagnostinis konstruktas: paslaugų teikimą reglamentuojantys dokumentai

Pirmuoju diagnostiniu konstruktas (paslaugų teikimą reglamentuojantys dokumentai) buvo stengiamasi pateikti ir išanalizuoti neįgaliųjų profesinę reabilitaciją reglamentuojančių Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymus ir pateikti rekomendacijas, kokias pataisas būtų galima daryti siekiant efektyvesnių rezultatų.

Neįgaliųjų profesinę reabilitaciją reglamentuojantys įstatymai, įsakymai	Informantų nuomonė
<p>Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas „Dėl sutarties dėl profesinės reabilitacijos paslaugų finansavimo sąlygų formos ir sutarties dėl profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo ir finansavimo formos patvirtinimo“ (2014):</p> <p>2.1.5. mokėti profesinės reabilitacijos pašalpa asmeniui jo dalyvavimo profesinės reabilitacijos programoje laikotarpiu, bet ne ilgiau kaip 180 kalendorinių dienų, vieną kartą per mėnesį už praėjusį mėnesį.</p>	<p>Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos pašalpa panaudojama netikslingai. Pasitaiko klientų, kurie dalyvauja programoje, kad pasigerintų savo materialinę padėtį ir retai kada skirtą pašalpą panaudoja siekdami sėkmingesnio įsidarbinimo (<i>buvo klientas, kuris pradėjęs mokytis gavo pašalpą ir už ją susiremontavo savo butą, o dėl sėkmingo įsidarbinimo nepanaudojo nė kiek gautų pinigų; jeigu pasiūlome papildomai apsilankyti kokiam mokyme, seminare, kuris yra mokamas dažnai išgirstame atsakymą, jog neturi pinigų</i>). Siūloma, jog neįgalieji, norintys panaudoti pašalpą turėtų pagrįsti pinigų reikalingumą, pvz., čekiais Tikslingai panaudodami skirtus pinigus asmenys įsikuria darbo vietą, įsigyja reikalingas priemones, lanko mokymuose ir t. t.</p> <p>Asmenys, kurie mokosi ilgiau nei 180 kalendorinių dienų susiduria su finansiniais sunkumais. Dažnai pasitaiko, jog mokymo programa yra ilgesnė nei numatomas pašalpos skyrimo laikas (<i>turime programų, kurios yra tikrai reikalingos ir paklausios pvz. santehniko, plataus profilio kirpėjo, jos trunka apie dešimt mėnesių, o pašalpą klientai gauna tik apie šešis mėnesius</i>), todėl reiktų skirti pašalpą visą laikotarpį, nepriklausomai nuo to kiek asmuo mokosi, nes jis negali įsidarbinti, o pajamų daugiau nebegauga (<i>buvo klientas, kuris mokėsi dešimt mėnesių, kai po šešių mėnesių nebeturėjo galimybės gauti pašalpos, jo pajamos siekė apie 100 eurų, o įsidarbinti legaliai vis dar negalėjo, tai sudaro sąlygas dirbti nelegaliai, nes neužtenka gaunamų pajamų</i>).</p>
<p>Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei</p>	<p>Asmenys, kurių darbingumo lygis aukštesnis nei 45 proc., negali dalyvauti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos programoje. Neįgaliųjų, kurių darbingumas 45 proc. ir daugiau, yra patrauklesni</p>

<p>finansavimo taisyklių patvirtinimo“ (2013):</p> <p>4. Teritorinė darbo birža priima sprendimą siųsti asmenis, kuriems nustatytas darbingumo lygis, į NDNT nustatyti profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio, jeigu:</p> <p>4.2. asmens darbingumo lygis yra nuo 0 iki 45 procentų.</p>	<p>darbdaviams ir jų pajėgumas įsidarbinti yra aukštesnis <i>(nežinau kokių pagrindų buvo pakoreguotas klientų galinčių patekti į neįgaliųjų profesinę reabilitaciją kriterijai, tačiau psichinę negalią ar intelekto sutrikimų turinčių asmenų įsidarbinimui šiandienos neįgaliųjų profesinės reabilitacijos terminai yra per trumpi, jiems reikia daug daugiau teikiamų paslaugų ir laiko integracijai į darbo rinką)</i>, tačiau jiems užkirstas kelias dalyvauti programoje. Būtų siūloma, jog visi negalią turintys asmenys galėtų dalyvauti programoje neišskiriant jų pagal darbingumo lygį.</p>
<p>Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“ (2013):</p> <p>4.4. asmuo priskirtas tikslinei grupei – nepasirengęs darbo rinkai, motyvuotas.</p>	<p>Nors daug kur pabrėžiama, jog reikalinga kliento motyvacija, tačiau jos nustatymas nėra niekur reglamentuotas ar apibrėžtas. Neįgaliųjų motyvaciją nustato Darbo biržos bei NDNT specialistai <i>(pas mus pakliūva asmenys, kurie jau turėtų būti motyvuoti ir pasirengę, tačiau dažnai mūsų specialistų nuomonė nesutampa su kitų institucijų specialistais, nes ateina klientų nemotyvuotų ir nepasirengusių mokyti, o ką jau kalbėti apie darbo rinką)</i>, tačiau jie susiduria su sunkumais, kai reikia nustatyti, ar asmuo yra motyvuotas grįžti į darbo rinką. Būtų siūloma nustatant klientų motyvaciją ir pasirengimą darbo rinkai visiems specialistams (mokymo centro, NDNT ir Darbo biržos) dalyvauti kartu ir naudoti sukurtą vieningą metodiką.</p>
<p>Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl reikalavimų profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančioms įstaigoms aprašo patvirtinimo“ (2014):</p> <p>23. Įstaiga turi turėti būtiną įrangą ir priemones profesinės reabilitacijos paslaugoms teikti.</p> <p>10. Įstaiga gali organizuoti ne daugiau kaip ketvirtadalio 8 punkte nurodytų profesinės reabilitacijos programos (ciklo) paslaugų teikimą kitose įstaigose.</p>	<p>Praktinis mokymas mokymo įstaigoje organizuojamas atsižvelgiant į kliento įsidarbinimo vietą. Norint užtikrinti sėkmingą kliento įsidarbinimą, apie potencialias darbo vietas yra domimasi dar besimokant teorijos. Dažnai radus potencialią darbo vietą, suderinus su klientu ir darbdaviu yra siūloma profesinių gebėjimų atkūrimą ir / ar naujų išugdymo paslaugą teikti įmonėje užtikrinant būtiniausią įrangą ir priemones, tačiau įstaiga negali organizuoti tokių paslaugų</p>

	<p>ilgiau nei ketvirtadalio visos programos (pvz. <i>santechniko mokymo programa trunka apie dešimt mėnesių, praktinis mokymas įmonėje trunka aštuonis mėnesius, tačiau klientas negali tiek būti joje, nes neleidžia ministro įsakymas; plataus profilio kirpėjo mokymo programa trunka panašiai kaip santechniko, šiai programai jau radome išeitį – mokymo centro patalpose yra teikiamos kirpimo paslaugos, tad praktinio mokymo įmonėje metu galima teikti paslaugas asmenims, kurie ateina gauti paslaugų</i>).</p>
<p>Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl reikalavimų profesinės rehabilitacijos paslaugas teikiančioms įstaigoms aprašo patvirtinimo“ (2014):</p> <p>8. Profesinės rehabilitacijos programą (ciklą) sudaro šios paslaugos:</p> <p>8.1. profesinių gebėjimų įvertinimas 5 d. d.</p> <p>8.2. profesinis orientavimas ir konsultavimas 5 d. d.</p> <p>8.3. profesinių gebėjimų atkūrimas arba naujų išugdymas 30 d. d.</p> <p>8.4. pagalba įsidarbinant 5 d. d.</p>	<p>Paslaugų teikimo terminai netikslingai apibrėžti. Ne veltui visos paslaugos yra teikiamos individualizuotai (<i>yra algoritmas kaip teikti paslaugas su kiekviena negalia, tačiau ir tas algoritmas ne visada pasiteisina, nes gali ateiti asmenys su tokiais pat sutrikimais, tačiau su jais darbas labai skirtingas</i>). Kiekvienas klientas atvyksta su savo lūkesčiais, patirtimi, o kur dar negalios indikatoriai. Nėra tikslinga apibrėžti dienų skaičių, kiek su klientu turėtų būti dirbama, nes kartais to laiko nepakanka, kartais jo būna per daug.</p>

Lietuvoje jau dešimtmetį rūpinamasi neįgaliaisiais neįgaliųjų profesinėje rehabilitacijoje nuo pradinio suvokimo apie rehabilitaciją iki dabar požiūris ir paslaugų teikimas labai pasikeitė, tačiau paslaugos vis dar labai apibrėžtos laiko atžvilgiu, nors eskaluojama, jog jos yra individualizuotos.

2.6.2. Diagnostinis konstruktas: paslaugų kokybė

Antruoju diagnostiniu konstruktą (paslaugų kokybė) buvo stengiamasi pateikti ir išanalizuoti neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos teikiamų paslaugų kokybę VšĮ Šiaulių darbo rinkos mokymo centre.

Pasiekimai, laimėjimai	Informantų nuomonė
<p>Tinkamai teikiamų paslaugų kokybę įrodo 2013 m. birželio 16 d. VšĮ Šiaulių darbo rinkos mokymo centrui įteiktas EQUASS Assurance kokybės sertifikatas, įrodantis, kad mokymo centro teikiamos profesinio mokymo bei žmonių su negalia profesinės reabilitacijos paslaugos atitinka aukščiausius šių paslaugų kokybei keliamus reikalavimus Europos lygmeniu. Mokymo centras teikia paslaugas vadovaudamasis EQUASS kokybės principais: lyderystė, personalas, teisės, etika, partnerystė, dalyvavimas, orientacija į asmenį, kompleksškumas, orientacija į rezultatus, nuolatinis gerinimas.</p>	<p>Darbuotojų teigiamas vertinimas apie kokybišką paslaugų teikimą. Dar 2012 m. buvo nuspręsta siekti EQUASS Assurance kokybės sertifikato, nes visi vienareikšmiškai teigė, jog paslaugos yra teikiamos kokybiškai (<i>pas mus labai kreipimas dėmesys į visus klientus, stengiamės, kad jie čia ne tik gautų žinių, bet ir gerai praleistų laiką</i>), tiesiog reikia tai įrodančio dokumento (<i>norint žengti į priekį kaip įmonei – reikia, kad mus įvertintų</i>).</p> <p>Orientacija į klientą. Vadovaujamosi principu, jog klientas iš įstaigos turi išeiti su gera emocija ir kad jo gyvenimo kokybė būtų kiek galima labiau pagerėjusi (<i>tiriame savo klientų gyvenimo kokybę prieš ir po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos; jau pastebėjome tendenciją, jog piepo reabilitacijos labiau pasitiki savimi, yra aktyvesnis, tačiau jų sveikatos būklė dažnai blogėja</i>).</p> <p>Orientacija į rezultatus. Stengiamasi orientuoti klientus, jog jie taip pat kaip ir darbuotojai siektų bendrų ir individualiai užsibrėžtų tikslų (<i>mokymosi metu yra individualūs ir grupiniai užsiėmimai orientuoti, kad asmenys lengviau įsidarbintų. Juo metu stengiamasi, kad klientai darytų darbinės, realias užduotis pvz. susikurtų CV, ieškotų informacijos, bendrautų su kitais ir t. t.</i>). Labai sunku tai padaryti, kai asmens ir įstaigos tikslai yra nevienodi (<i>būna, kad ateina vien todėl, kad pralįstų laiką, reabilitaciją kaip užimtumą kai kurie supranta</i>). Asmenį, nedirbusį penkerius ir daugiau metų, sunku motyvuoti veiklai, ypač darbinei (<i>būna stigmatizacija klientų į darbą, kad jau tiek nedirbau, o dabar niekas nepriims</i>).</p>

Baigiamojo darbo tyrimo rezultatuose pastebima, kad darbuotojai vertina klientus ir stengiasi jiems suteikti kokybiškas paslaugas. Kokybiškas paslaugas teigiamai vertina klientai, darbuotojai, o tai įrodo EQUASS Assurance kokybės sertifikatas.

2.6.3. Diagnostinis konstruktas: aplinka

Trečiuoju diagnostiniu konstruktą (aplinka) buvo stengiamasi pateikti ir išanalizuoti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos materialinę aplinką, jos trūkumus ir privalumus.

Pasiekimai, laimėjimai	Informantų nuomonė
<p>ES struktūrinių fondų paramos projekto (reg. Nr. BPD2004-ERPF-1.5.0-13-05/0004) dėka 2009 m. buvo pastatytas Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos centro pastatas, atitinkantis visus reikalavimus, keliamus profesinei reabilitacijai. Buvo įkurti teorinio ir praktinio mokymo kabinetai, apgyvendinimui skirtos patalpos pritaikytos žmonėms su fizine negalia, darbinių įgūdžių atstatymo kabinetas ir kt.</p>	<p>Įkurta moderni mokymo bazė. Įkūrus neįgaliųjų profesinę reabilitaciją ir įrengus mokymo bazes jos buvo modernios ir pritaikytos darbo rinkai. Džiugu, kad ir toliau stengiamasi modernizuoti, atnaujinti mokymo bazes, kad jos nebūtų atitolusios nuo darbo rinkos (<i>labai svarbu išlaikyti aukštą teikimų paslaugų kokybę pagal darbo rinkos tendencijas</i>) ir klientai galėtų kuo sėkmingiau pradėti ar tęsti savo darbinę veiklą (<i>būna, kad klientai turi pvz. buhalterio profesiją įgiję, tačiau jiems reikia atnaujinti žinias, išmokyti naudotis naujomis programomis</i>).</p> <p>Trūksta jaukios atmosferos individualiam darbui su klientu. Nors pastatas įrengtas prieš šešerius metus, tačiau nebuvo numatyta vieta ir kol kas neįrengta, kur darbuotojas su klientu galėtų dirbti individualiai (<i>visos mokymo klasės orientuotos į grupinius užsiėmimus</i>).</p> <p>Gyvenamieji kambariai tame pačiame pastate. Negalią turintys asmenys iš kitų miestų turi galimybę atvykti į Šiaulius ir gyventi, kol vyksta mokymai (<i>turime galimybę apgyvendinti dvylika negalią turinčių asmenų su sunkia fizine negalia ir ne tik</i>). Šiauliuose gyvenamos patalpos įrengtos tame pačiame pastate. Klientai džiaugiasi, kad nereikia niekur važiuoti ir net eiti, kad viskas vietoje (<i>dažnai klientai džiaugiasi, kad nereikia niekur važinėti</i>).</p> <p>Aplinka pritaikyta sunkią fizinę negalią turintiems asmenims. Rengiant neįgaliųjų profesinę reabilitaciją pastato pritaikomumas</p>

	negalią turintiems asmenims labai svarbus indikatorius. Įrengtas pritaikomumas palengvina klientams patekimą iš vienos vietos į kitą.
--	---

Neįgaliųjų profesinei reabilitacijai labai svarbi jauki, moderni materialinė bazė. Kadangi pagrindinis programos tikslas – klientų įsidarbinimas, tai moderni mokymo bazė yra neatsiejama dalis. Vėl Šiaulių darbo rinkos mokymo centre pastebėti privalumai: moderni mokymo bazė, gyvenamieji kambariai tame pačiame pastate, materialinė aplinka pritaikyta sunkią fizinę negalią turintiems asmenims. Tyrimo metu pastebėtas trūkumas, jog nėra patalpos individualiam darbui su klientu.

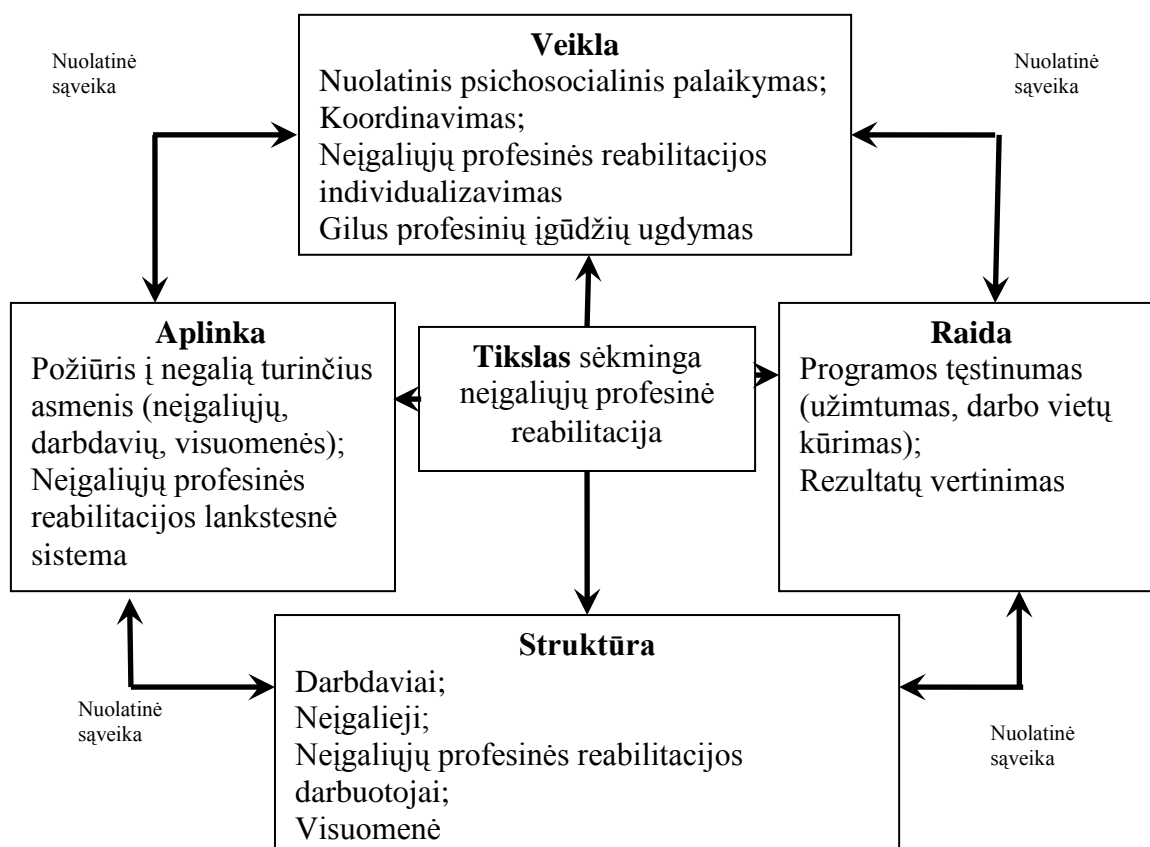
2.6.4. Apibendrinimas

Edukacinio modelio konstravimo kaip neįgaliųjų profesinės reabilitacijos proceso sėkmės prielaidos tyrimo duomenų profesijos mokytojų ir administracijos darbuotojų požiūriu apibendrinimas: 1. Dokumentai, kurie reglamentuoja neįgaliųjų profesinę reabilitaciją, per dešimtmetį pasikeitė, tačiau vis dar yra koreguotini: pašalpos skyrimas, praktinio mokymo realioje darbo vietoje įteisinimas, paslaugų teikimo terminų per didelis apibrėžtumas. 2. Paslaugos teikiamos kokybiškai vertinant klientų, darbuotojų ir Europos lygmeniu. 3. Fizinė aplinka, materialinė bazė yra nuolat atnaujinama, nes stengiamasi lygiuotis į darbo rinkos kintančias tendencijas.

Neįgaliųjų profesinę reabilitaciją reglamentuojančių dokumentų labai daug, visa įstatyminė bazė buvo aptarta ankstesniuose skyriuose, o specialistai, kurie dirba ir tiesiogiai juos vykdo, pastebi, jog jie galėtų būti koreguojami, tai lemtų dar geresnę paslaugų kokybę. Esminės sėkmės prielaidos neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje, anot profesijos mokytojų bei administracijos darbuotojų: **tikslingas profesinės reabilitacijos pašalpos naudojimas, pašalpos mokėjimas visą mokymosi laikotarpį, praktinis mokymas realioje darbo vietoje, paslaugų teikimo terminų neapibrėžtumas, kokybiškos paslaugos, kurios orientuotos ne tik į rezultatą, bet ir į klientą, moderni mokymo bazė, aplinka pritaikyta neįgaliesiems.**

2.7. Hipotetinis edukacinis modelis

Siekdama sistemiškai apibendrinti baigiamojo darbo mokslines studijas ir tyrimo rezultatus naudojami Baranauskienės ir Juodraičio (2008) patirtimi. Mokslininkų patirtimi bei gautais rezultatais buvo sudarytas edukacinis neįgaliųjų profesinės reabilitacijos hipotetinis modelis (žr. 4 pav.).

4. pav. Hipotetinis edukacinis modelis neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje

Modelyje vyrauja nuolatinė sąveika tarp veiklos, aplinkos, struktūros, raidos bei pagrindinės neįgaliųjų profesinės reabilitacijos siekiamybės – tikslo. **Raidoje** siūloma tęsti neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugas teikiant asmenims užimtumą, kurio metu asmenys galėtų toliau planuoti savo profesinę karjerą. Tokiu atveju būtų laikomasi nuolatinio tobulėjimo principo. Paslaugų tęstinumas galėtų būti ir kuriant darbo vietas. Jeigu būtų neįgaliųjų profesinės reabilitacijos iniciatyva kuriamos darbo vietos įmonėse ar aktyviau skleidžiant gerą patirtį, kai patys neįgalieji susikuria sau darbo vietas, būtų lengviau pasiekiamas tikslas. Šiuo metu neįgaliųjų profesinės reabilitacijos tikslas pasiektas tik tuo atveju, jei asmuo turi darbinius santykius, tačiau ne visiems užtenka įgytų žinių, kad pradėtų savo darbinę veiklą, kai kurie mokosi toliau kitose

institucijose, tad būtų siūloma, jog pasiektas tikslas būtų vertinamas ir jei asmuo pradėjo mokytis.

Aplinka modelyje suvokiama kaip kintantis požiūris į negalia pačių neįgaliųjų, darbdavių ir visuomenės narių. Nuostatos kaip į pasyvų neįgalųjį keičiasi visais lygmenimis, kas įgalina keisti esamą situaciją iš esmės ir toliau. Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos aplinka suvokiama ir kaip sistema, kuri dabar vyrauja Lietuvoje. Ji galėtų būti lankstesnė ir neišsprasti į tokius rėmus, kuriose nelengva teikti kokybiškas paslaugas, kurios atitiktų klientų keliamus reikalavimus. Reiktų koreguoti sistemos laikotarpius, sekti, jog būtų nuolat atnaujinama materialinė bazė.

Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos **struktūroje** svarbiausi dalyviai yra darbdaviai, neįgalieji, neįgaliųjų profesinės reabilitacijos darbuotojai ir visuomenės nariai. Esant visų teigiamam požiūriui ir palaikymui neįgaliesiems sudaromos sąlygos būti aktyviems, patenkintiems savo darbine veikla ir adekvačios savivertės.

Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos **veikla** neapsiriboja vien reglamentuotomis teikiamomis paslaugomis. Specialistai nuolat teikia psichosocialinį palaikymą bei koordinuoja klientų veiksmus tiek, kiek jie leidžia tai daryti ir kiek to reikia, tačiau reglamentuojamas individualus mokymas nėra visapusiškai praktiškai išpildytas, tad esant lankstesnei sistemai būtų ne tik teorinė, bet ir praktinė galimybė teikti individualizuotas paslaugas.

Visumoje reikalinga **nuolatinė sąveika** tarp visų nurodytų indikatorių, kad paslaugos būtų kokybiškos, kad klientai būtų patenkinti ir siekiamybė integruotis į darbo rinką būtų išpildyta.

Išvados

1. Lietuvoje teikiamų neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugų prieinamumas per dešimtmetį padidėjo. Šiuo metu paslaugas teikia trylika centrų, tačiau vis dar išlieka neįgaliųjų profesinės reabilitacijos sistemos metodinio pasiruošimo problema. Kai kuriuose centruose įdiegtos metodikos, tačiau nėra atliktų vertinimų, ar tai veiksminga, ar dar tobulinama.
2. Tyrimo metu paaiškėjo, jog daugelis asmenų po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos jaučiasi geriau, aukštesnę jų savivartę, geresnę gyvenimo kokybę bei aktyvesnis laisvalaikis ir darbinė veikla. Daugumos klientų profesijos pasirinkimas įvyko dar prieš neįgaliųjų profesinę reabilitaciją. Klientai į programą jau buvo atėję apsisprendę, ką mokysis, adekvačiai įvertinę ne tik savo, bet ir darbo rinkos galimybes.
3. Visi respondentai neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugas vertina teigiamai. Jie mano, jog paslaugos buvo suteiktos kokybiškai ir tai reikalinga negalią turintiems asmenims.
4. Taikant tyrimo apdoravimo metodus buvo išskirtos neįgaliųjų profesinės reabilitacijos proceso sėkmės prielaidos klientų požiūriu: jų pačių aktyvumas, teigiamas požiūris į darbinę veiklą, noras dirbti, adekvatus savęs vertinimas, žinojimo, ko nori, bei kitų asmenų palaikymas.
5. Esminės sėkmės prielaidos neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje, anot profesijos mokytojų bei administracijos darbuotojų: tikslingas profesinės reabilitacijos pašalpos naudojimas, pašalpos mokėjimas visą mokymosi laikotarpį, praktinis mokymas realioje darbo vietoje, paslaugų teikimo terminų neapibrėžtumas, kokybiškos paslaugos, kurios orientuotos ne tik į rezultatą, bet ir į klientą, moderni mokymo bazė, aplinka pritaikyta neįgaliesiems.
6. Modeliuojant tyrimo duomenis buvo sukurtas hipotetinis edukacinis neįgaliųjų profesinės reabilitacijos modelis, kuriame vyrauja nuolatinė sąveika tarp veiklos, aplinkos, struktūros, raidos bei pagrindinės neįgaliųjų profesinės reabilitacijos siekiamybės – tikslo. *Aplinka* suvokiama kaip požiūrių įvairovė į negalią turinčius asmenis bei neįgaliųjų profesinę reabilitaciją. *Struktūroje* yra visi veiksniai, kurie dalyvauja neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje (darbdaviai, neįgalieji, neįgaliųjų profesinės reabilitacijos darbuotojai, visuomenė). Sukurto modelio *veikloje* siūloma išskirti nuolatinio psichosocialinio palaikymo, koordinavimo, neįgaliųjų profesinės reabilitacijos individualizavimo paslaugas. Joms vykstant būtų gilesnis profesinių įgūdžių ugdymas. Taip pat siūloma programos *raida* ir ji suokiama kaip paslaugų tęstinumas – užimtumo didinimas arba / ir darbo vietų kūrimas bei rezultatų vertinimas.

Projektas

1. Projekto aprašymas

1.1. Projekto anotacija

Asmens socializacijos procese didelę reikšmę turi darbinė – profesinė veikla, todėl Lietuvoje, kaip ir visoje Europos Sąjungoje, vis dar aktualu kalbėti apie kliūtis, kurios trukdo neįgaliesiems įsidarbinti ar darbdaviams juos įdarbinti (Baranauskienė, Juodraitis, 2008). Modernioje, šiuolaikiškoje, visuomenėje neįgalūs asmenys laikomi, o ir patys jaučiasi nepakankamai funkcionali visuomenės dalis, kuriai reikia įvairių valstybės teikiamų paslaugų.

Projekto aktualumas grindžiamas tuo, jog teikiant neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugas praktinėje veikloje pastebėtas ne visada išpildytas edukacinis modelis bei jo neapibrėžtumas. Sargautytė ir kt. (2013) bei Neįgaliųjų reikalų departamentas (2011) pabrėžia, jog Lietuvoje aktuali profesinės reabilitacijos sistemos metodinio pasiruošimo problema. Nėra vienodų paslaugų teikimo standartų visiems centrams, kurie teikia paslaugas. Dažnai standartizavimas išreiškiamas teisės aktų forma. Šiuo metu visos įstaigos turi įgijusios skirtingą patirtį, mokosi viena iš kitos ir užsienio šalių, tačiau naudoja skirtingus profesinės reabilitacijos metodus, kas neužtikrina teikiamų paslaugų kokybės.

1.2. Projekto tikslas

Sukurti, įdiegti ir įvertinti edukacinį neįgaliųjų profesinės reabilitacijos proceso metodą VšĮ Šiaulių darbo rinkos mokymo centre.

1.3. Projekto uždaviniai

1. Sukurti edukacinį neįgaliųjų profesinės reabilitacijos metodiką.
2. Įdiegti edukacinę neįgaliųjų profesinės reabilitacijos metodiką VšĮ Šiaulių darbo rinkos mokymo centre.
3. Atlikti įdiegtos metodikos vertinimą.

2. Projekto poreikio pagrindimas

2.1. Situacijos (problemos) analizė: atlikti tyrimai, kiti duomenys¹

Lietuvoje (Baranauskienė, Juodraitis, 2008; Navickienė, 2010; Okunevičiūtė Neverauskienė, 2012; Sargautytė, Juozapavičienė, Štatiėnė, 2013 ir kt.) ir užsienyje (Boyd, 2012; Drebing, Bell, Campinell, Fraser, Malec, Penk, Pruitt-Stephens, 2012; Grubbs, Brice, Jennings, 2012; Kleinert, Jones, Sheppard-Jones, Harp, Harrison, 2012 ir kt.) neįgaliųjų problematiką nagrinėjo ir nagrinėja daugelis mokslininkų. Mokslininkai tyrė skirtingus požiūrius į negalią turinčius asmenis (Boyd, 2012, Raudeliūnaitė, Šavareikaitė, 2013 ir kt.), jų integracijos galimybes (Eichhorst, Kendzia ir kt., 2010; Kleinert, Jones ir kt., 2012; Okunevičiūtė Neverauskienė, 2012 ir kt.) ir sėkmės prielaidas (Baranauskienė, Juodraitis, 2008; Drebing, Bell, Campinell ir kt., 2012 ir kt.).

Lietuvoje neįgaliųjų profesinės reabilitacijos veiksmingumas labiausiai matomas iš Darbo biržos,

¹ Situacijos analizė turi būti grindžiama ir magistro baigiamojo darbo empirinio tyrimo rezultatais

Neįgaliųjų reikalų departamento, Valakupių reabilitacijos centro veiklos ar projektų ataskaitų. Tokiais atvejais dažniausiai yra analizuojama visa visuma teikiamų paslaugų (VšĮ Valakupių reabilitacijos centras, 2011; Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2011; Tartilaitė, 2010), o tyrimas edukacinio modelio konstravimas kaip neįgaliųjų profesinės reabilitacijos sėkmės prielaidos iš surinktos ir apdorotos informacijos sukūrė hipotetinį edukacinį modelį, kurio dėka paslaugos būtų konkrečiau apibrėžtos, teikiamos, o paskui vertinamos.

2.2. Nacionaliniai ir/ar tarptautiniai (ES) dokumentai, pagrindžiantys projekto reikalingumą

Raudeliūnaitė ir Šavareikaitė (2013) analizuodamos „Negalios socialiniai vaizdiniai Lietuvos dienraščiuose” ir Neįgaliųjų reikalų departamentas (2011) kalba apie tai, jog ratifikuotas vienas svarbiausių neįgaliųjų teises įtvirtinančių bei ginančių dokumentų – Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencija (2010), vykdoma nacionalinė neįgaliųjų socialinės integracijos programa (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programos patvirtinimo, 2012), priimtas ir keičiamas Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas (2013) taip pat inicijuojami ir vykdomi įvairūs tarptautiniai ir nacionaliniai projektai iš esmės lėmė ir lemia tai, jog suvokta, kad šiuolaikinėje visuomenėje nebeturėtų būti atstumtųjų.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę labai pasikeitė rūpinimasis neįgaliaisiais. Buvo pradėta kurti lankstesnė švietimo sistema, stengiamasi pritaikyti aplinką, rengiamos medicininės, socialinės ir edukacinės reabilitacijos. Įstatymais (Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas, 2013; Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, 2013; Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2014; Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas, 2014) teisiškai įtvirtinamos neįgaliųjų teisės, užtikrinama apsauga nuo diskriminacijos. Užtikrinant negalią turinčių asmenų integraciją į darbo rinką, buvo sukurti ir modifikuoti įvairūs dokumentai, (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymai: Dėl profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo, 2013; Dėl reikalavimų profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančioms įstaigoms aprašo patvirtinimo, 2014 ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programos patvirtinimo, 2012), kurie nurodo, jog kiekvienas žmogus turi lygias teises ir galimybes. Visa įstatymų bazė sutelkia paslaugas, kad jos ugdytų negalią turinčio asmens savarankiškumą, jo gebėjimus padėti pačiam sau ir būti aktyviam visuomenės nariui.

3. Projekto tikslinės grupės

1.1. Projekto tikslinė grupė

Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos klientai.

Iš viso: 200

4. Projekto planas ir veiklos

Veiklos pav.	2016 m.											
	1 mėn.	2 mėn.	3 mėn.	4 mėn.	5 mėn.	6 mėn.	7 mėn.	8 mėn.	9 mėn.	10 mėn.	11 mėn.	12 mėn.
Metodikos sukūrimas	x	x	x	x								
Metodikos įdiegimas					x	x	x	x	x	x	x	x
Metodikos vertinimas								x	x	x	x	x
Veiklos pav.	2017 m.											
	1 mėn.	2 mėn.	3 mėn.	4 mėn.	5 mėn.	6 mėn.	7 mėn.	8 mėn.	9 mėn.	10 mėn.	11 mėn.	12 mėn.
Metodikos sukūrimas												
Metodikos įdiegimas	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Metodikos vertinimas	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

5. Planuojami rezultatai

5.1. Projekto poveikis tikslinei grupei

Projekto tikslas orientuotas į neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugų tobulinimą ir tuo pačių į klientų kokybės gerinimą.

5.2. Projekto metu planuojami sukurti inovaciniai produktai (metodai, programos, mokomoji medžiaga, publikacijos, etc.)

Projekto metu bus sukurta, įdiegta ir vertinama neįgaliųjų profesinės reabilitacijos edukacinė metodika VšĮ Šiaulių darbo rinkos mokymo centro neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje.

5.3. Projekto tęstinumas

Projekto metu įdiegta metodika naudosis ir ją tobulins atitinkama įstaiga, o vėliau galbūt ją perims ir kiti centrai.

5.4. Numatomas poveikis:

5.4.1. horizontaliu lygiu (politikai) (teisės aktai, viešumas, etc.)

Įdiegus neįgaliųjų profesinės reabilitacijos edukacinio modelio metodiką ir įvertinus yra prielaida, jog pagerės negalią turinčių asmenų padėtis visuomenėje, nes jie bus dar aktyviau įgalinami integracijai į darbo rinką.

5.4.2. vertikaliu lygiu (praktikai)

Įdiegus neįgaliųjų profesinės reabilitacijos edukacinio modelio metodiką ir įvertinus bus užtikrintas kokybiškas paslaugų teikimas.

6. Numatomos išlaidos

Eil. Nr.	Projekto išlaidos	2016 m.	2017 m. metai	Išlaidos iš viso (eurai)
1.	Projekto administracinės išlaidos			
1.1.	Kompiuteris	600.00		600.00
1.2.	Spausdintuvas	150.00		150.00
1.3.	Kanceliarinės prekės	300.00	300.00	600.00
			Iš viso:	1350.00
2.	Metodikos sukūrimas	6 000.00	-	6 000.00
			Iš viso:	6 000.00
3.	Metodikos įdiegimas	4 000.00	6 000.00	10 000.00
			Iš viso:	10 000.00
4.	Metodikos vertinimas	1 500.00	3 600.00	5 100.00
			Iš viso:	5 100.00
			IŠ VISO:	22 450.00

7. Finansavimo šaltiniai

Šaltinis	Suma (eurai)
1. Paramos lėšos iš ES struktūrinių fondų	15 000.00
2. Pareiškėjo lėšos	7 000.00
3. Nacionalinės lėšos (valstybės biudžetas, savivaldybės biudžeto lėšos)	450.00
	IŠ VISO: 22 450.00

Literatūra

1. Adomaitienė, R. (2003). *Taikomoji neigaliųjų fizinė veikla*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
2. Bagdonas, A., Lazutka, R., Vareikytė, A., Žalimienė, L. (2007). *Skirtingi, bet lygūs visuomenėje ir darbuotėje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
3. Baranauskienė, I., Juodraitis, A. (2008). *Neigaliųjų profesinė rehabilitacija: sėkmės prielaidos*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
4. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: Socialinių mokslų kolegija.
5. Boyd, V. (2012). *Are some disabilities more equal than others? Conceptualising fluctuating or recurring impairments within contemporary legislation and practice*. United States: Disability & Society, vol. 27(4), p. 459–469.
6. Bond, G. R., Resnick, S. G., Drake, R. E., Xie, H., McHugo, G. J., Bebout, R. R. (2001). *Does competitive employment improve nonvocational outcomes for people with severe mental illness?* American Psychological Association. J Consult Clin Psychol. 2001 Jun; 69(3):489-501.
7. Bubnys, B. (2008). *Baigiamojo darbo rengimo metodinės rekomendacijos*. Šiauliai: Šiaulių kolegijos leidybos centras.
8. Chamberlain, M. A., Fialka Moser, V., Schüldt Ekholm, K., O'Connor, R. J., Herceg, M., Ekholm, J. (2009). *Vocational rehabilitation: an educational review*. J Rehabil Med. Nov; 41 (11).
9. Charles, C. M. (1999). *Pedagoginio tyrimo įvadas*. Vilnius: Alma littera.
10. Corbin, J., Strauss, A. (2008). *Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. California.
11. Drebing, C. E., Bell, M., Campinell, E. A., Fraser, R., Malec, J., Penk, W., Pruitt-Stephens, L. (2012). *Vocational services research: Recommendations for next stage of work*. Washington. J Rehabil Res Dev. 2012; 49 (1):101–19.
12. Ebersold, S. (2004). *The Affiliation Effect of Participation into Community: Conceptual and Methodological Aspects of a Participative Research*. In J. Trossebo (Ed.), *Analysing living conditions*. Stockholm: Studentlitteratur.
13. Eichhorst, W., Kendzia, M. J., Knudsen, J. B., Hansen, M. O., Vandeweghe, B., Vanhoren, I., Rückert, E., Schulte, B. (2010). *The Mobility and Integration of People with Disabilities into the Labour Market*. Brussels. ZA Research Report No. 29.
14. Grubbs, J. K., Brice, B. R., Jennings, S. E. (2012). *Americans with disabilities act and ecommerce: target corporation and beyond*.

http://www.southernlawjournal.com/2012_1/SLJ_Spring%202012_Grubbs%20et%20al.pdf

(žiūrėta 2015-02-02).

15. Huang, J. (2011). *Work Disability, Mortgage Default, and Life Satisfaction in the Economic Downturn: Evidence from the Panel Study of Income Dynamics*. Washington: Washington University.

16. Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencija ir jos Fakultatyvus protokolai Neįgaliųjų teisių konvencija. Valstybės žinios, 2010, Nr. 71-3561.

17. Kleinert, H. L., Jones, M. M., Sheppard-Jones, K., Harp, B., Harrison, E. M. (2012). *Students With Intellectual Disabilities Going to College? Absolutely!*
<http://www.thinkcollege.net/resources-database/item/t-110/1612> (žiūrėta 2015-02-09).

18. Kreiviniene, B., Vaičiulienė, J. (2012). *Asmenų, turinčių negalią, gyvenimo kokybė: subjektyvus požiūris*. Klaipėda. ISSN 1392-3137. TILTAI, 2012, 2 133

19. Kunzmann, P., Burkard, F. P., Wiedmann, F. (2000). *Filosofijos atlasas*. Vilnius: Alma litera.

20. Kvieskienė, G., Podgorecki, J. (2003). *Socialinė komunikacija*. Vilnius: UAB Baltijos kopija.

21. Lietuvos darbo birža, Profesinė reabilitacija (2015).

http://www.ldb.lt/TDB/Utena/Paslaugos/Puslapiai/Profesine_reabilitacija.aspx (žiūrėta 2015-02-09).

22. Lietuvos darbo birža, Rezultatai (2015).

https://www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/prof_reab_rezultatai.aspx
(žiūrėta 2015-03-20).

23. Lietuvos darbo birža, Socialinių įmonių sąrašas. (2015).

http://www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosDarbdaviams/Puslapiai/soc_imeses_sarasas.aspx
(žiūrėta 2015-02-02).

24. Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas „Dėl sutarties dėl profesinės reabilitacijos paslaugų finansavimo sąlygų formos ir sutarties dėl profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo ir finansavimo formos patvirtinimo“. Įsakymas 2014, Nr. V- 530.

25. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas. Valstybės žinios, 2013, Nr. 79-3994.

26. Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas. Valstybės žinios, 2013, Nr. 79-3992.

27. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“. Įsakymas 2013, Nr. A1-108.

28. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl reikalavimų profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančioms įstaigoms aprašo patvirtinimo“. Įsakymas 2014, N Nr. A1-174.
29. Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymas. Valstybės žinios, 2011, Nr. 155-7352.
30. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas. Valstybės žinios, 2014, Nr. XII-1014.
31. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. Valstybės žinios, 2013, Nr. 114-5683.
32. Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas. Valstybės žinios, 2014, Nr. XII-999.
33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programos patvirtinimo“. Įsakymas 2012, Nr. 137-7021.
34. Luobikienė, I. (2000). *Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimų metodika*. Kaunas: KTU.
35. Mueser, K. T., Becker, D. R., Torrey, W. C., Xie, H., Bond, G. R., Drake, R. E., Dain, B. J. (1997). *Work and nonvocational domains of functioning in persons with severe mental illness: a longitudinal analysis*. New Hampshire, USA. J Nerv Ment Dis. 1997 Jul;185 (7):419-26.
36. Navickienė, L. (2010). *Karjeros konsultantų rengimo modeliavimas*. Kaunas: VDU.
37. Neįgaliųjų reikalų departamentas. (2011). *Profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo neįgaliems standartizavimo galimybių studija*. Vilnius.
http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2011_Neigaliuju_profesine_reabil_ itacija_Standartizavimo_galimybiu_studija.pdf (žiūrėta 2015-02-02).
38. Neįgaliųjų reikalų departamentas (2014). *Rodikliai, apibūdinantys neįgaliųjų socialinę integraciją užimtumo srityje*. http://www.ndt.lt/id-statistiniai_rodikliai.html (žiūrėta 2015-02-02).
39. Okunevičiūtė Neverauskienė, L. (2012). *Neįgaliųjų integracija į darbo rinką: padėties vertinimas ir užimtumo didinimo galimybės*. Vilnius. Sociologija. 2012. T. 23. Nr. 2, p. 136–144.
40. Okunevičiūtė Neverauskienė, L., Gruževskis, B., Pocius, A. (2008). *Neįgaliesiems taikomų aktyvių darbo rinkos politikos priemonių vertinimas ir parengimas priemonių efektyvumui didinti*. Vilnius.
https://www.ldb.lt/Informacija/Apie/Documents/mtyrimas_neigaliuju_ADRPP_20080723.pdf (žiūrėta 2015-01-10).
41. Podolskienė, G., Benikienė, A., Kadys, L. (2008). *Profesinės reabilitacijos programos (ciklo), pagal austriškąjį modelį, adaptavimas VšĮ Šiaulių darbo rinkos mokymo centro padaliniui Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos centrui*. Šiauliai.
42. Popivker, L., Wang, S., Boerner, K. (2010). *Eyes on the prize: life goals in the context of visual disability in midlife*. Clinical Rehabilitation 24: 1127–1135.
43. Raudeliūnaitė, R., Šavareikaitė, D. (2013). *Negalios socialiniai vaizdiniai Lietuvos dienraščiuose*. Vilnius. Socialinis darbas 2013, 12(1), p. 75–92.

44. Rossler, W. (2006). *Psychiatric Rehabilitation today: an overview*. World Psychiatry, Official Journal of the World Psychiatric Association (WPA) 2006 Oct; 5(3): 151–157.
45. Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
46. Sargautytė, R., Juozapavicienė, D., Štatiene, E. (2013). *Neįgaliųjų profesinis orientavimas kaip profesinės reabilitacijos paslauga*. Vilnius. ISSN 1392-5016. ACTA PAEDAGOGICA VILNENSIA 2013 31.
47. Schuengel, C., Kef, S., Damen, S., Worm, M. (2010). *People Who Need People: Attachment and Professional Care Giving*. J Intellect Disabil Res. 2010 Mar;54 Suppl 1:38-47. doi: 10.1111/j.1365-2788.2009.01236.x.
48. Shakespeare, T., Watson, N. (1997). *Defending the social model*. Disability & Society Volume 12, Issue 2 p. 293–300.
49. Shakespeare, T., Watson, N. (2002). *The social model of disability: an outdated ideology?* Research in Social Science and Disability Volume 2, p. 9–28.
50. Siu, P. S., Tsang, H. W., Bond, G. R. (2010). *Non-vocational outcomes for clients with severe mental illness obtaining employment in Hong Kong*. Lebanon. Journal of Vocational Rehabilitation, 32, p. 15–24.
51. Strauss, A., Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research. Grounded Theory Procedures and Techniques*. California.
52. Šinkūnienė, J. R. (2010). *Socialinis darbas: profesinė veikla, metodai ir klientai*. Vilnius: MRU.
53. Tarptautinių žodžių žodynas (2005). Vilnius: Alma littera.
54. Tartilaitė, A. (2010). *Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos teisinio reglamentavimo ypatumai Lietuvoje*. Kaunas. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 33, p. 128–138.
55. Viešosios politikos ir vadybos institutas (2011). *Socialinės integracijos paslaugų socialiai pažeidžiamų ir socialinės rizikos asmenų grupėms situacijos, poreikių ir rezultatyvumo vertinimas, siekiant efektyviai panaudoti 2007–2013 m. ES struktūrinę paramą*. Vilnius. Vertinimo ataskaita.
56. Viluckienė, J. (2011). *Judėjimo negalią turinčių asmenų fenomenologinė gyvenamojo pasaulio analizė*. Vilnius. Daktaro disertacija.
57. VšĮ Valakupių reabilitacijos centras (2011). *Europos šalių patirtis teikiant profesinės reabilitacijos paslaugas asmenims, turintiems judėjimo, regos, klausos negalią, sergantiems psichikos, vidaus ligomis*. Vilnius. Tyrimo ataskaita.

Jorūnė Mylytė

THE FORMATION OF THE EDUCATIONAL MODEL AS THE PRECONDITION FOR THE SUCCESS OF DISABLED PEOPLE'S VOCATIONAL REHABILITATION

The Master's Degree Thesis

Summary

The labor activity is a factor, when a human can feel not only financial comfort and emotional satisfaction. It is quite difficult for disabled people to integrate into labor activity. Hypothetical educational model could be as a ground to improve vocational rehabilitation system for disability and to accomplish integration of the disabled to the labor market.

Nowadays, there is noticed a lack of methodic into the disabled rehabilitation system. Nevertheless, the stuff is training abroad experience, the service is not standardized; there is not methodic how to afford the service to the disabled. The same methodic of service in organizations could guarantee the quality of service.

The aim of the master paper - to reveal the assumption of success in vocational rehabilitation process and to create a hypothetical educational model, through theoretical analysis and empirical research methods. The tasks: 1. To analyze the vocational rehabilitation process of the theoretical aspects and highlight trends. 2. To analyze subjects after vocational rehabilitation psychosocial and professional situations by using a semi- standardized interviews, non-standardized monitoring and content analysis according to Strauss and Corbin justification for the theory of methods. 3. To find out the attitude of disabled to vocational rehabilitation by using a semi- standardized and non-standardized interview survey methods. 4. To distinguish the assumption of success in vocational rehabilitation process in point of view of customers by using the content analysis according to Strauss and Corbin justification for the theory test processing method. 5. To ascertain the assumption of success in vocational rehabilitation process in terms of staff by using ethnographic research method by Charles. 6. To create a hypothetical educational vocational rehabilitation model by simulation the test data. **The object** of the paper - the assumption of success in vocational rehabilitation process.

The research sample - 10 customers of vocational rehabilitation system, 5 vocational teachers and 3 of administrative staff, who work directly with the disabled. **The research methods** - theoretical analysis, semi- standardized interviews, ethnographic research by Charles and standardized monitoring. By **processing the data**, there was used the content analysis according to Strauss and Corbin justification for the theory.

In order, to **summarize** the thesis of scientific studies and the research results, there was used experience of Baranauskiene and Juodraitis (2008). According to the experience of scientists and the research results, there was created educational vocational rehabilitation

hypothetical model. The model is dominated by interaction between the practice, environment, structure, evolution and the main vocational rehabilitation aim.

The environment is understood there, as a variety of approaches to persons with disabilities and vocational rehabilitation service. There are all factors in the structure, which are involved in professional rehabilitation of the disabled (employers, the disabled, the staff in the vocational rehabilitation service, society). There is suggested to distinguish the permanent psychosocial support, coordination, vocational rehabilitation services in created model. There could be deeper educated professional skills. There is also proposed the process of the program and this is understood as the succession of the service - increasing employment and / or establishment of working places and evaluation of the results.

The thesis consists of a summary in Lithuanian, introduction, two chapters, conclusions and project, references (57 sources), a summary in English and appendixes.

Key words: working level, educational model, integration, disability, the disabled, vocational rehabilitation, social integration.

Priedai

Pusiau standartizuoto interviu klausimynas

Tyrimo klausimai	Interviu klausimai
1. Asmens gyvenimas prieš neįgaliųjų profesinę reabilitaciją.	1.1.Kokia Jūsų darbinė patirtis buvo prieš profesinę reabilitaciją? 1.2.Ką veikėte laisvu laiku? Koks buvo Jūsų laisvalaikis? 1.3.Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę prieš profesinę reabilitaciją?
2. Dalyvavimo neįgaliųjų profesinėje reabilitacijoje motyvai.	2.1.Ar pirmą kartą dalyvaujate profesinės reabilitacijos programoje? 2.2.Iš kur sužinojote apie galimybę dalyvauti profesinėje reabilitacijoje? 2.3.Ar iš kart panorote dalyvauti? 2.4.Kokie motyvai paskatino dalyvauti? 2.5.Kas lėmė, kad pasirinkote būtent VšĮ Šiaulių DRMC? 2.6.Ar rinktumėtės kitą centrą, jei būtų galimybė? Kodėl? 2.7.Ar planuojate kelti savo kvalifikaciją? Kodėl?
3. Profesijos pasirinkimo motyvai.	3.1.Kokią profesiją norėjote įgyti? 3.2.Kokią profesiją įgijote? 3.3.Jei būtų galimybė rinktis dar kartą, ar pasirinkimas būtų toks pat? 3.4. Ar žinojote / domėjotės savo galimybėmis įsidarbinti po profesinės reabilitacijos pagal pasirinktą specialybę? Kodėl?
4. Asmens neįgaliųjų profesinės reabilitacijos vertinimas; įgyta patirtis.	4.1. Kokį pedagogų požiūrį jautėte? 4.2. Kokį administracijos darbuotojų požiūrį jautėte? 4.3. Koks buvo Jūsų šeimos, aplinkinių požiūris į Jus? 4.4. Kokia pagalba / paslaugos Jums buvo teikiama / teikiamos profesinės reabilitacijos metu? 4.5. Kaip vertinate teikiamas profesinės reabilitacijos paslaugas? 4.6. Kas galėtų būti tobulinama centre? 4.7. Kas galėtų būti keičiama pačioje profesinės reabilitacijos sistemoje? 4.8. Su kokiais pagrindiniais sunkumais susidūrėte mokymo centre?

	<p>4.9. Kas labiausiai patiko mokymo centre?</p> <p>4.10. Kaip sekėsi praktikos metu?</p> <p>4.11. Kaip keitėsi Jūsų vidinė motyvacija įsidarbinti?</p> <p>4.12. Kaip keitėsi Jūsų požiūris į profesinę reabilitaciją?</p>
<p>5. Asmens gyvenimo pokyčiai po neįgaliųjų profesinės reabilitacijos.</p>	<p>5.1. Koks Jūsų laisvalaikis dabar?</p> <p>5.2. Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę dabar?</p> <p>5.3. Ar dirbate šiuo metu?</p> <p>5.4. Ar Jūsų lūkesčiai pasiteisino?</p>

RESPONDNETŲ CHARAKTERISTIKA

Respondento Nr.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Lytis	Mot.	Mot.	Mot.	Mot.	Vyr.	Vyr.	Mot.	Mot.	Vyr.	Vyr.
Amžius	41 m.	60 m.	31 m.	42 m.	48 m.	24 m.	55 m.	33 m.	27 m.	23 m.
Gyvenamoji vieta	Urbonaičių km.	Tauragė	Šiauliai	Pakruojis	Šiauliai	Kelmė	Pakruojis	Joniškis	Šiauliai	Šiauliai
Šeimyninis statusas	išsiskyrusi	ištekęjusi	netekėjusi	ištekęjusi	vedęs	nevedęs	išsiskyrusi	netekėjusi	nevedęs	nevedęs
Išsilavinimas	pagrindinis	aukštesnysis	vidurinis	vid. profesinis	aukštesnysis	pagrindinis	aukštesnysis	vidurinis	pagrindinis	pagrindinis
Profesija (-os)	floristo	techniko – apdailininko, tinkuotojo, siuvėjo	apskaitininko	floristo	buhalterio, apskaitininko	siuvėjo – operatoriaus	konditerio, apskaitininko	apdailininko, plataus profilio kirpėjo	prekybinės salės darbuotojo	pagalbinio virtuvės darbuotojo
Darb. lygis	40%	40%	40%	45%	40%	35%	35%	35%	45%	45%
Negalios atsiradimo priežastis	įgyta	įgimta	įgyta	įgyta	įgimta	įgimta	įgyta	įgyta	įgimta	įgimta
Negalia	Psichikos	Fizinė	Fizinė	Fizinė	Fizinė	Psichikos	Fizinė	Fizinė	Psichikos	Psichikos
Negalia atsirado	prieš 10 m.	nuo vaikystės	prieš 3 m.	prieš 12 m.	nuo vaikystės	nuo vaikystės	prieš 10 m.	prieš 5 m.	nuo vaikystės	nuo vaikystės
Dirba / nedirba	Dirba	Dirba	Dirba	Nedirba	Nedirba	Nedirba	Nedirba	Dirba	Dirba	Dirba

Respondento Nr. 1 transkripcija

1. Asmens gyvenimas prieš profesinę reabilitaciją.

Kokia Jūsų darbinė patirtis buvo prieš profesinę reabilitaciją?

(#) *Darbinė tai, kad aš prieš tai dirbau vaikų namuose dirbau. Nu kaip prieš prieš negalią. Dirbau dirbau socialinio darbuotojo padėjėja, išdirbau 12 m.*

Ar Jums patiko šis darbas?

(#) *Tikrai man galim sakyti patiko, kad man patiko. Išbandžiusi nieko nebuvo tai nieko negalėjau sakyti, nes vis dėl to tiek metų jau buvo išdirbta. Nu ten su negalia buvo tai nebuvo tiek lengva, tiek malonu kaip sakyti, kad ten kažkas labai. Bet nu pripranti, nu tiesiog buvo. Malonus taip sakykim, galima sakyti.*

O dėl kokių priežasčių išėjote iš darbo?

(#) *Jau buvo etatų mažinimas. Ir tuom tarpu reikėjo ir tą vidurinę skubiai baigti, tuos mokslus, ir kažkaip aš padėjau ir lauktis ir kažkas viskas va taip va sustoja, paskui nelaimės taip. Nebebuvo galimybės pasilikti.*

Ką veikėte laisvu laiku? Koks buvo Jūsų laisvalaikis?

Prieš reabilitaciją dar teko nu dar teko, kol neįgalumo buvo trečias lygis, tai dar būdavo tie viešieji tokie darbai, kad duodavo padirbėti seniūnijos ar kaip būdavo tokie darbai. O šiaip tai namuose visa ta veikla šeimyninė kažkokia tai. Eidavau aišku ir į tuos neįgaliųjų tuo visus renginius, kur būdavo ten visokiausi dalyvavimai, kas būdavo programos kokios. Aš pati ne ne neorganizuodavau, tik dalyvaudavau.

Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę prieš profesinę reabilitaciją?

„/” Oj, tai mano ta kokybė tai ir buvo tas trūkums tokio () dėl to, kad aš čia esu. Man žiauriai trūko aš, nes iširųjų aš galvodavau Dieve brangus kada ta floriste, kaip norėčiau būt ir ištikrųjų ką ten reikėtų pabaigt, aš tą dvyliką nebaigus vislaiką galvodavau nu matytis man ir ne ne nu nu nu ne ne nepavyks gal galbūt ta floriste man būt, bet tikrai, kai sužinojau tai maniau, kad nėra ko laukti. Kai sužinojau, kad yra tokia mokykla tokia, tikrai labai apsidžiaugiau ir čia labai greitai čia (*) atsiradau ir esu labai patenkinta.*

2. Dalyvavimo profesinėje reabilitacijoje motyvai.

Ar pirmą kartą dalyvaujate profesinės reabilitacijos programoje?

Taip.

Iš kur sužinojote apie galimybę dalyvauti profesinėje reabilitacijoje?

O čia man kažkaip seniūnijoje pasakė, kad yra iš Jūsų mokyklos atvažiavusi, va kaip dabar jau žinau Vaida, su tokiu pasiūlymais, kvietimais, kad dalyvauti. Ir kaip tik tais papuoliau ten kur reikia. Sužinojau adresus, sužinojau viską, pasikalbėjau, kad yra ta floriste, kad su negalia priima, tai.

Kas lėmė, kad pasirinkote būtent VšĮ Šiaulių DRMC?

() Mažeikių nepažystu vienas dalyks, galbūt ten dėl to, nes ištiktųjų gal ir susidūriau su Jūs ta Vaida kaip sakyti, nu ka nu ka, viskas man aišku. Pasišnekėt gavau, susipažinti gavau ir atrodo taip ir.*

Ar rinktumėtės kitą centrą, jei būtų galimybė? Kodėl?

„J“ Nu kad ne, ne, išbandyta, naujovių nebenorėčiau. Čia jau viskas aišku, sakau tikrai nesigailiu.

Ar planuojate kelti savo kvalifikaciją? Kodėl?

Mhm, norėčiau. Todėl, kad į ateitį, nes vis tiek viskas ir tobulėja, ir keičiasi, ir daugiau žinių ir daugiau visokių tų visokiausių. Nu nu nesustoti vietoj, norėčiau ir kažkas kaip čia pasakyti, gal praplėsti tą floristiko didesnes žinias.

3. Profesijos pasirinkimo motyvai.

Kokią profesiją norėjote įgyti?

Jau buvau tvirtai apsisprendusi – floristo.

Kokią profesiją įgijote?

Floristo.

Jeigu būtų galimybė rinktis dar kartą, ar pasirinkimas būtų toks pat?

Jo, jo, jo, ()jo.*

Ar žinojote / domėjotės savo galimybėmis įsidarbinti po profesinės reabilitacijos pagal pasirinktą specialybę? Kodėl?

Ai, dėl darbo. Kažkaip man aktualu pirmiausia buvo kažkoks nežinau pradžioj mokslai, o tą darbą gal net nesiveržiau apie tą darbą galvoti. Kažkaip norėjosi visus viską išmokyti visas žinias, paskui bebūnant nu aš kaip su negalia aš taip jau sau ir buvau su ta mintimi, kad imtis tą individualią veiklą ir dirbti namuose.

4. Asmens profesinės reabilitacijos vertinimas; įgyta patirtis.

Kokį pedagogų požiūrį jautėte?

() Nu teigiamą, teigiamą.*

Kokį administracijos darbuotojų požiūrį jautėte?

Taip pat, begalo čia visa komanda. Nesusidūriau su kokiais () nemaloniais veidais.*

Koks buvo Jūsų šeimos, aplinkinių požiūris į Jus?

() Šimtaprocentinis, palaikantis, todėl ir esu čia ir nėra kalbos.*

Kokia pagalba / paslaugos Jums buvo teikiama / teikiamos profesinės reabilitacijos metu?

Kaip čia pasakyti dabar tas kaip tas skaitosi prie kompiuterio, kur buvau tiek jau visai ne taip ilgai. Aš galbūt neišbuvau viso, nes man galbūt buvo per daug sudėtinga, nes aš kažkaip pavargdavau man galva ir aš kažkaip tiesiog jau nebesukoncentruodavau visai ką aš darau atrod. Net blogai pasijusdavau kažkaip nežinau gal tikrai kažkaip taip buvo. O daugiau buvo ir masažas, lankydavau byški dėl sveikatos sutrikimų, irgi naudinga viskas buvo.

Kaip vertinate teikiamas profesinės reabilitacijos paslaugas?

Teigiamai, () šimtaprocentiniai, nežinau kaip čia sakyti.*

Kas galėtų būti tobulinama centre?

Nu nežinau ar bėra tokių, kad dar galėtų būti. Neturiu pastebėjimų, kad čia kas nors ().*

Kas galėtų būti keičiama pačioje profesinės reabilitacijos sistemoje?

Vadovavausi pagal taisykles ir atrodo, kad taip taip tur būt. Nes ištikrųjų ne pats tas taisykles susikūri, kaip ištikrųjų norėtum, kaip gal patogiau būtų. Gal tiesiai į įstaigą kreipiesi gal tu tokių visokiausių vaikščiojimų nereiktų, aš nežinau, gal taip atrodo daug formalumų visokiausių, bet darai tą ką reik aišku. Bet man viskas puikiausiai praėjo. Važinėjasi tik į Akmenę, į savo darbo biržą, nes reikėjo dokumentų ilgesnį laiką ten tvarkė viską, visokiausių duomenų reikėja. Nu manau, kad reikėja tai reikėja.

Su kokiais pagrindiniais sunkumais susidūrėte mokymo centre?

Sunkumų? Kad aš nemačiau sunkumų, aš visur su šypsenaėjau ().*

Kas labiausiai patiko mokymo centre?

() Pamokos (*).*

Kaip sekėsi praktikos metu?

Praktiką atlikau irgi mokykloj, tai va tai visi tie darbai kiekvieną dieną vis kaip sakyti naujiena – vis smagu taip ir praktika buvo mokykloj.

Kaip keitėsi Jūsų vidinė motyvacija įsidarbinti?

Nu, įsidarbinti, (#) nu nežinau atrodo viskas palankiai, tik tais, kad sveikata būtų tokia, kad galėčiau lengvai, drąsiai eiti nu kaip sakyti, dėl įsidarbinimo kreiptis tai būtų daug daug daug paprasčiau viskas, bet kadangi žinau tą savo tą situaciją, kad man nelabai taip pavyktų, ir ir norėtų galbūt manęs tie darbdaviai manęs taip kažkaip iškart labai norėtų, nes mano ta liga nėra tokia tokia jau paprasta ir taip kažkaip ir taip ir pagalvoju, kad nu nežinau. Viskas šiaip teigiama, bet dėl darbo aš pati taip ne ne ne nesiryžau dar nežinau.

Kaip keitėsi Jūsų požiūris į profesinę reabilitaciją?

Pradžioj labai norėjau kaip ir dabar.

5. Asmens gyvenimo pokyčiai po profesinės reabilitacijos.

Koks Jūsų laisvalaikis dabar?

Dabar jau laisvalaikis prasidės kažkoksai dar kits. Čia buvo mokykloj, čia buvo daroma kas jau buvo nuspręsta kaip viską. Dabar jau laisvalaikis tie mano tie darbai, nes čia laisvalaikis ir darbs viskas kartu. Tą tą ir rošiuos daryt namuos.

Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę dabar?

Visai fainai, visai gerai, () ištikruju, nes atrodo, nes mano visa visa nuotaika, visa visa emocijos, viskas pasikeitę ir man atrodo, kad viskas į naudą viskas. Geriau jaučiuos.*

Ar dirbate šiuo metu?

(#) Taip, pasiėmiau individualią veiklą.

Kaip manote, kas lėmė Jūsų sėkmingą įsidarbinimą?

Kaip čia pasakyt, tai lankiau čia mokykloj tos paskaitos buvo apie individualią veiklą ir apie verslo įsigijimą, liudijimus. Ir tai buvo toks kaip sau pritaikiau palankiau kaip ką galėčiau pati sau kurti, daryti. Tai man tai buvo tas palankiausias variantas individualiai veiklai ir manau dirbt namuos ().*

Kokiomis sąlygomis dirbate?

Buvo gaunamos stipendijos, buvo tų tokių pinigėlių, prie manęs ir važinėjomės su mokytoja ir viską ką galėjom jau čia pigiau įsigyti. Tai vat su kuo dirbti turiu. Pašalpa panaudojau iširuju tikslingai, nes buvo normalūs pinigai, () galėjai įsigyt.*

Ar Jūsų lūkesčiai pasiteisino?

() Šimtaprocentų tikrai pasiteisino. Oj čia (*). Labai viskas patiko. (*) Ir kitiems aš sakau, kodėl aš va dabar jau susitikus, aš sakau kodėl jūs neinat nei viens. Nu vat kažkas nesiryžta iš namų išeit, kažkam dar ir vaikai. Sakau aš atradau, sakau tikrai patikėkit, tik reik žengt iš namų pirmą koją ir viskas. Ta negalia gal ne visą gyvenimą man čia yra, nes aš kažkaip ir jaučiuos, kad kažkas yra į geresnę pusę, nes sakau, jeigu tokia profesija man jau dabar gerai yra.*

Respondento Nr. 2 transkripcija

1. Asmens gyvenimas prieš profesinę reabilitaciją.

Kokia Jūsų darbinė patirtis buvo prieš profesinę reabilitaciją?

„/” *Daug metų nedirbau dėl sveikatos, bet paskutiniu metu aš nu kaip pasakyt prekybininkė buvau, prekiauvau. Sau sau, viską sau. Aš dėl sveikatos, žodžiu ir atvažiuavau į reabilitaciją, kad pagerint savo gyvenimo kokybę (*).*

Ką veikėte laisvu laiku? Koks buvo Jūsų laisvalaikis?

Ką aš veikdavau, eidavau į neįgaliųjų centrą, nu mano toks laisvalaikis būdavo. Į neįgaliųjų dienos centrą lankiau, tai ir pasiūdavau ir susiadydavau ir taip žodžiu dalyvauju neįgaliųjų toj visoj veikloj. Ir keliauju ir į ekskursijas važiuojam. Dabar jie norėtų, kad aš baigusi tas reabilitacijas tą siūvimą ten pravesčiau, nu aš kaip pasakyt, aš žinau, kad aš negalėsiu šitaip aktyviai eiti ten. Aš einu tada kada turiu sveikatos, kada jaučiuosi gerai, aš einu va taip laiką praleisti ir pabūti būry, kad depresija neužpultų.

Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę prieš profesinę reabilitaciją?

() Aš tik dabar galiu jums pasakyti, kad mano gyvenimo kokybė pagerėjo ir visi rodikliai rodo, kad jinai pagerėjo iš tikrųjų. Pagal anketą (*) čia jau kaip sakyti, neapgausi.*

2. Dalyvavimo profesinėje reabilitacijoje motyvai.

Ar pirmą kartą dalyvaujate profesinės reabilitacijos programoje?

Taip.

Iš kur sužinojote apie galimybę dalyvauti profesinėje reabilitacijoje? Ar iš kart panorote dalyvauti?

„/” *Aš netyčia atėjau į darbo biržą, užsiregistruoti, nu žodžiu kaip priklauso ateiti. Atėjau ir pamačiau skelbimą ir man nieks aš žinojau, kad nepasiūlys, kadangi aš jau pensijinio amžiaus arti, bet aš atėjau, kaip tik buvo susitikimas iš Šiaulių darbo mokymo rinkos centro reabilitacijos skyriaus ir aš jau iš karto pradėjau rūpintis, kad aš jau noriu būt Šiauliuose, mokintis, ką galėčiau daryti. Nes kadangi aš dirbau ir pagal šitas apdailininke dirbau, bet jau sveikata, stuburas kuo tolyn – tuo prastyn, tai va.*

Kas lėmė, kad pasirinkote būtent VŠĮ Šiaulių DRMC?

Nu aš aiškų turėjau savų išskaičiavimų. Aš taip ir pasirinkau, todėl, kad čia klasės auklėtoja gyvena, kad aš turėčiau vakarais kur laiką leisti, kad man ir žmogui padėjau, senyvo amžiaus 85-rių metų pusdieniui pabūti, depresija kadangi jinai du insultus turėjo, labai puikus žmogus buvo kada mes internate mokinomės. Aš ją susiradau, kadangi mes organizavom klasės 40-metį

ir aš tiesiog ieškojau ir kai sužinojau, kad jinai Šiauliuose, aš ieškojau, kad būt kada savo sveikata mano galbūt kaip Telšiškei ar Mažeikiai man patogiau būtų buvę, bet aš turėjau kitus tikslus, kad vienu šūviu () du zuikius nušaut.*

Ar rinktumėtės kitą centrą, jei būtų galimybė? Kodėl?

Ne, nesirinkčiau, man čia viskas tikrai patiko.

Ar planuojate kelti savo kvalifikaciją? Kodėl?

Nu tiktai ne. Ar žinot kodėl, aš žinau, kad man užteks tiek kiek aš išmokau, nes aš neplanuoju taip, nu kaip pasakyti taip žiauriai įsikinkyti, nes aš neturiu sveikatos, o kaip žodžiu dirbsiu kiek sugebėsiu, bet man tos kvalifikacijos kurią aš įgijau užteks, rūbams lopyti užteks.

3. Profesijos pasirinkimo motyvai.

Kokią profesiją norėjote įgyti?

Aš tai ir norėjau, man aišku buvo siūlymas ir į odą ir į floristiką ir kur čia dar dabar, nu taip ir buvo siūloma, bet aš iš karto nusprendžiau tvirtai ko norėjau tai ir va šito.

Kokią profesiją įgijote?

Siuvėjo.

Jeigu būtų galimybė rinktis dar kartą, ar pasirinkimas būtų toks pat?

Taip.

Ar žinojote / domėjotės savo galimybėmis įsidarbinti po profesinės reabilitacijos pagal pasirinktą specialybę? Kodėl?

Domėjausi, ir manęs tai ir nori, bet aš noriu daryti individualią veiklą, nes man taip bus ir patogiau ir noriu būti nepriklausoma nuo darbdavio, nes sveikata neleis man kasdieną eiti į darbą. Būtent ten nuo tada ir tada, kadangi labai naktimis blogai miegu yra stuburo dideli skausmai amžinai prieš rytą užmiegu ir nu neturėčiau galimybių, aš noriu laisvu grafiku tokiu, o pas mus ten dar nėra ir to darbo, tokie laisvi grafikai, tikrai nežinau, kaip sakyti ir darbdaviai nu nėra per daug.

4. Asmens profesinės reabilitacijos vertinimas; įgyta patirtis.

Kokį pedagogų požiūrį jautėte?

Tai aš nežinau, rūpinosi mumis ir suteikdavo visą informaciją ko mes klausdavom, nu aš skaitau, kad man čia viskas buvo gerai.

Kokį administracijos darbuotojų požiūrį jautėte?

() Aš galvoju, kad teigiamas buvo, kaip čia sakyti nu tas požiūris priklauso nuo pačio žmogaus kaip save vesi, kaip elgsies taip ir su tavimi elgsies, nu žodžiu bart negavau.*

Koks buvo Jūsų šeimos, aplinkinių požiūris į Jus?

Tai ir mane dabar tik stumia tai labai ir labai kaip čia sakyti, palaiko. Jei būtų blogas požiūris, nebūčiau čia atkeliavus.

Kokia pagalba / paslaugos Jums buvo teikiama / teikiamos profesinės rehabilitacijos metu?

Ar iš medicininės pusės? Nu kaip dabar pasakyti, mankštos, masažas, su lempa, ten nežinau kokie ten tie spinduliai. Paskui kas čia dar, vaškas, kaip čia dabar, parafinas nu. Nu aš nežinau man užteko visko.

Kaip vertinate teikiamas profesinės rehabilitacijos paslaugas?

Aš vertinu labai gerai.

Kas galėtų būti tobulinama centre?

„/“ Nu tai dabar reik teisybę rašyt, „/“ nežinau kas galėtų būti, nu aš tokį pasiūlymą daviau, bet ir jaučiu, kad jau yra, kad žodžiu dėstytojus turėtų vienas teorinę dalį, kitas praktinę, bet reikėtų atsižvelgti, kas kur ne taip, kad nusistatyt prieš žmogų, patinka nepatinka, bet žmogaus gebėjimus ir jeigu žmogus atrodo, kad jisai blogai dirba, bet mes pavyzdžiui mokiniai jautėm, kad jisai turi daugiau žinių ir, kad žodžiu pasižiūrėt ką patį dėstytoją paspaust jūs turit patys žinot, kad kad kažkas tai negerai, nu pavyzdžiui nemoku jums pasakyt. Nu aš kaip pasakyti, aš tokių didelių kažko tai, nepatogumų ar blogybių nemačiau. Aš ką norėjau, aš pasakysiu gal tvarkingiau, ką nori žmogus tą ir gauna, jei jisai nesuinteresuotas yra, jis nenori mokintis, tai jeigu jis ateina tik pusei metų pagert savo materialinę padėtį tai čia nieko ir nebus, bet dėstytojai yra savo kompetencija aukštai yra, tik tais gal čia jų bendravimas kartais yra toks paviršutiniškas aš taip va pasakau.

Kas galėtų būti keičiama pačioje profesinės rehabilitacijos sistemoje?

Aš pavyzdžiui aš pati kadangi aš sergu cukriniu diabetu, aš jau nenorėčiau valgykloj maitintis ir gal vis tiek tokių kaip išskirtiniu man sąlygų dėl cukrinio diabeto iš tikrųjų nebuvo, mes taikėmės, bet pavyzdžiui aišku gal ir negalima, bet turėtų būti maistpinigiai žmogui ne ne kiekvienam aš skaitau, žmonės jūs matot kas juos panaudos teisingai, o kas ne. Tai žodžiu, kad turėtų būti inicijuota taip kažkaip tai, kam ką kam duot tą maitinimą, o kam galbūt net tuos pinigėlius. Aišku tai yra sunku, bet iš tikrųjų taip turėtų būti, kad pavyzdžiui čia ne būtina yra aš čia galiu sau leisti daleiskim supratau, kad aš čia tokios varškės noriu ar dar ką nors, aš jau turiu pirkti iš savo, o pavyzdžiui aš negaliu pupelių sriubos valgyt, žirnių sriubos valgyt, aš negaliu ten su pomidorų padažais valgyt su visais tokiais, aš negaliu daleiskim dar konors kas man rūgštį kelia, aš turiu pačioj matyt valgykloj galėčiau, kad man eitų pasirinkti, gali man ir neduoti tų pinigų, bet, kad daleiskim visiek kokie dietologai čia yra gal nėra. Kad būtų vis dėl to kaip pagal tas ligas, kad byški būtų tas skirtums, ne taip, kad tu esi čia daleiskim, atsiprašau ar žvairas ar dar koks supranti, šlubas, tai tu galbūt gali viską valgyt. O pavyzdžiui man jau labai buvo labai buvo problemų su maistu, maistas geras, bet ne man.

Kas labiausiai patiko mokymo centre?

Nu žinot ką aš jums pasakysiu, atmosfera pati, ir kolektyvas ir labai patiko Irenas ta laikysena. Pas Ireną buvo griežtai – jokių pletkų, į akis tik sakyt. Nebuvo pas mus jokių šiokia tokia ar anokia. Kolektyvą jinai cementavo tai va taip aš galiu pasakyt (@).

Kaip sekėsi praktikos metu?

Nu man praktikos metu sekėsi neblogai. Aš kaip čia pasakyt, aš buvau neįgaliųjų centre Tauragėj, dėmesys buvo man skirtas labai didelis. Kadangi mūsų dėstytoja jau irgi turėjo kažkada jau irgi turėjo ir tuos siuvėjus, aš viską ten gavau, visas žinias ir praktines, žodžiu, pasisiuvau ir rūbėlių per praktiką. Viską pasidariau.

5. Asmens gyvenimo pokyčiai po profesinės reabilitacijos.

Koks Jūsų laisvalaikis dabar?

Oj labai geras, labai geras. Čia tai aš va mano laisvalaikis buvo labai geras koncertai, kinai, teatras, aplankiau ir Kaušpedą ir Butkutę ir čia tą žymųjį filmą, nu ir va va visada aš aš. Mano laisvalaikis yra ir aktyvu gyvenu prie miško. Einam su šunim () pasivaikščioti, su vyru (*). O taip irgi visur važiuoju, važiuosiu į Lenkiją. Aš visą laik aktyviai leidžiu laiką.*

Ar dirbate šiuo metu?

Taip, dirbu pagal individualią veiklą, nes aš nenoriu. Tie darbdaviai gaus už mane subsidijas. Jie čia o ir siekia, o aš nesu nežinomas Tauragėj žmogus, jie ir nori, bet aš nenoriu susisaistyt su darbdaviais. Pažadės taip, o paskui bus kitaip. Aš nenoriu konfliktų, nes jie gali iškilti dėl mano sveikatos, tai tik tais todėl.

Ar Jūsų lūkesčiai pasiteisino?

Su kaupu ().*

Respondento Nr. 3 transkripcija

1. Asmens gyvenimas prieš profesinę reabilitaciją.

Kokia Jūsų darbinė patirtis buvo prieš profesinę reabilitaciją?

Buvau dirbusi knygyne pardavėja konsultante ir elektros tinkluose Lesto AB vadybininke.

Ar Jus tai tenkino? Kodėl?

Jo, man patiko, nes buvo bendravimas su žmonėm, o man labai patinka bendrauti su žmonėm.

Dėl kokių priežasčių išėjote iš darbo?

Dėl ligos. Pirma iš pardavėjos konsultantės knygyne išėjau, nes gavau pasiūlymą elektros tinkluose, aišku atlyginimas geresnis, pagrinde dėl finansų. Šiaip širdžiai mielesnis buvo knygyne darbas (šypsosi), bet dėl finansų išėjau į elektros tinklus. Nes man tęsė tęsė biuletenį. Biuletenis buvo viršytas, nebegalėjo tęsti, tada grupę paskyrė ir į dardarbą nebesugrįžau, nes man „/“ dar negalėjau vaikščiot, ooo ten nebuvo sąlygų kitaip. Tiesiog taip susitarėm su darbdaviu, kad nebegrįšiu.

Ką veikėte laisvu laiku? Koks buvo Jūsų laisvalaikis?

Prieš ligą? Ramus mano pakankamai buvo laisvalaikis. Nei aš užsiiminėjau kažkokiais ekstremaliais turėjau tų ekstremalių užsiėmimų, nei su kartingais (), nei su slidėm, mm. Niekas labai iš tikrųjų dėl mano nepasikeitė. Skaitymas mano pagrindinis laisvalaikis, filmai, eėė pasivaikščiojimai, gamta, nu va tokie ramūs pas mane tokie ramesni.*

Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę prieš profesinę reabilitaciją?

Mmmm prieš šitą reabilitaciją, ar prieš ligą?

Prieš šią profesinę reabilitaciją?

Neigiamai labai. Liga padarė savo iš tikrųjų. Užsisklendimas atsirado šioks toks, baimių daugiau ir socializacijos tos mažai labai buvo, sakykim.

2. Dalyvavimo profesinėje reabilitacijoje motyvai.

Ar pirmą kartą dalyvaujate profesinės reabilitacijos programoje?

Jo, pirmą kartą.

Iš kur sužinojote apie galimybę dalyvauti profesinėje reabilitacijoje?

„/“ Ppp tikrai ne iš daro biržos „/“ . Iš kur aš atsimenu iš kur neatsimenu žinokit O gal iš darbo biržos? Jo iš darbo biržos. Pirmą kartą kai stojau į darbo biržą, jie man apie tai papasakojo, nes aš labai norėjau mokytis būtent buhalteriją, bet nebuvo galimybių išsiųsti, nes mano „/“ kada palauk ten turėjo būt būt tokios sąlygos, kad metai turėjo būt neįgalumas, o man neįgalumo buvo likę pusė metų, todėl mane atmetė ir nepasiūlė, ta prasme pasiūlė, bet sako nu

tavęs negalim įtraukt, nes tau likę pusė metų, o reikia metai, kad būtų tau neįgalumas. Ir tada man pratęsė neįgalumą ir aš iškart kreipiausi vėl į darbo biržą ir tada jie nusiuntė jau pas jus.

Ar iš kart panorote dalyvauti?

Žinoma. Taip taip taip ().*

Kokie motyvai paskatino dalyvauti?

Nes sakau labai norėjau įgyt būtent tą kvalifikaciją buhaterio ir labai norėjau naujų žmonių, tiesiog naujos aplinkos. Pagrinde va dėl tokių dalykų.

Kas lėmė, kad pasirinkote būtent VŠĮ Šiaulių DRMC?

Norėjau į Palangą, nes va taip () mane pirmą kartą apie tai nukreipė Palangoj būtent, kai aš pirmą kartą po pirmos operacijos, jie mane kabino, bet aš tada sakau, kad tikrai turiu darbą ir pas mane viskas yra tvarkoj, bet šiek tiek viskas po to pasisuko, po to aš antrą kartą vėl buvau Palangos reabilitacinėj, jie vėl man apie tai pasakojo, bet aš po to, kai kreipiausi į darbo biržą, jie pasakė kategorišką ne, kad galiu tik Šiauliuose. Aš norėjau į Palangą grįžt.*

O Palangoj būtų buvusi ta specialybė?

Taip. Ir su dėstytoja aš buvau susitikus. Tik man darbo biržoj papasakė, kad dėl finansavimo mažinimo čia Šiauliuose amžinai ir lignoninėse finansavimas kažkokia čia labai didelė problema katastrofa ir visa kita, bet, kad gali pagal finansavimą skirti tiktai Šiauliuose, nes aš per brangiai kainuočiau, mane siųst, nes tada kiek aš suprantu, Šiauliai galbūt turėtų apmokėt tą mano kelionę į Palangą, apgyvendinimą ir visa kita.

Ar rinktumėtės kitą centrą, jei būtų galimybė? Kodėl?

Ne. Jisai man buvo labai arti namų. Aš tuo labiau nesidomėjau daugiau plačiau apie kitus centrus. Būčiau norėjus į Palangą, dėl to, kad man ten buvo sakykim žinomiausia vieta, pažinojau žmones susipažinau, ar ne ir tai man būtų saugesnė aplinka. Nu ir šiaip, Palanga yra Palanga, jūra. Nu ten ne visai Palangoj, bet ir visa kita. Daugiau veiklos, ane, išėjimo kažkur, ne namuose. Bet šiaip kažkur kitur, ne.

Ar planuojate kelti savo kvalifikaciją? Kodėl?

„/” Galvoju galvoju vėl visai kitą sritį galvoju. Aš apie visuomenės sveikatą galvoju, bet ir arba į buhalteriją toliau stot, va į kolegiją, tai ten kolegijoj buvo visuomenės sveikatos specialybė, nu tai čia svarsčiau ar tą, ar tą. Ir šiais metais, žiūriu, kai apsisprendžiau, įsijungiau žiūrėt, kaip ten su tais pinigais, kiek čia, kiek čia mokėt ir žiūriu – nebėra, nebepatvirtino tos specialybės. Nu žodžiu - Jovita planuoja, yra kas juokiasi (). Bet žiūrėjau, kad Šiauliuose yra universitete, yra edu sveikatos edukologija. Tai ten būtų specializacijos pasirinkimas - arba visuomenės sveikata, arba kūno rengyba kažkas tokio.*

O kodėl norit kelti kvalifikaciją, keisti? Kam to reikia?

Nes apie platesnį darbą, sakykim, kalbant ne ne ant savęs, man negalėčiau išsėdėt aš tiek valandų, kiek reikalauja buhalterio kvalifikacija. Jeigu norint užsiimt tuo rimtai.

3. Profesijos pasirinkimo motyvai.

Kokią profesiją norėjote įgyti?

Taip.

Kokią profesiją įgijote?

Apskaitininko.

Jeigu būtų galimybė rinktis dar kartą, ar pasirinkimas būtų toks pat?

Dar kažką kitą?

Ne, iš naujo, ateinat.

Nu visiškai?

Taip. Ar pasirinktumėte vėl apskaitininko, ar jau ne?

Mmmm „/“ rinkčiau galbūt juvelyrką tą, bet juvelyrkos nėra, tai vis tiek imčiau apskaitininko, nes iš tikrųjų man davė daug. Tą, ką aš mokiaus, susipažinimą su su įstatymais ir pavyzdžiui tokių niuansų, kai aš išėjau iš paskutinio darbo, aš sužinojau tokių dalykų, kad aš galėjau kovot iš tikrųjų. Bet kai žmogus nieko nežinai, tai nuleidi taip, maždaug taip turi būt, nors tau užkalba dandantį ir pasako, kaip turi būt.

Čia buvo ir daugiau priežasčių, bet „sakykim, aš kažkaip galvojau, kad su manim labai gražiai ten pasielgė sakykim buv darbdaviai, bet pagal įstatymą turėjo būt dar kitaip.

O gal tada buvo kiti įstatymai?

Neke. Dėl išeitinės ten man paslaugą padarė, čia priprašė Vilniaus valdžios ir visa kita, bet iš tikrųjų pagal įstatymą buvo daugiau negu negu daugiau mėnesių turėjo išmokėt, negu jie jie nusistė. Nu čia, žodžiu, draugystes vaidina ten darb darbuotojai buvę ir visa kita, bet. Jo jo kiekvienas apie save iš tikrųjų daugiau galvoja. Tik nesitikėjau, kad toks nu iš tikrųjų įspūd ne tai, kad įspūdinga, bet turinti vardą įmon, ne įmonė nu jau čia Lietuvos mastu ar ne, negražiai žaidžia, labai negražiai. Negerbia visiškai savo darbuotojų

Ar žinojote / domėjotės savo galimybėmis įsidarbinti po profesinės reabilitacijos pagal pasirinktą specialybę? Kodėl?

Jo, vaikščiojau aš, žiūrėjau internete ieškojau, bet yra pilnu etatu, visur yra pilni etatai. O pilnas etatas yra apskaitininko buhalterio specialybei, yra ne 8 valandos, o 10. Savaitgalį šeštadienį dar sakykim. Bet, nu čia jau „sakykim, netgi gal patyrusio buhalterio patyrusio. Nu šiaip tai galimybės nėra tokios jau labai, nors visur yra skelbiama ir eskaluojama, kad labai labai potencialu ar ne ir visa kita nu, bet nebūtinai su buhalterio su su daug kuo. Kiek žinau ir su informatikais lygiai taip pat, informacinėm technologijom. Inžinieriai pabaigę, pavyzdžiui Šiauliuose skelbiama aš labai nukrypstu, atsiprašau Šiauliuose skelbiama visu eskaluojama, kad

yra pagrindinė specialybė, kurios labiausiai ieškoma. Jo, mano buvusios kolegės pabaigė sūnus universitete Šiauliuose inžineriją informacinių technologijų iš jų grupės tik vienas žmogus, kiek ten 20 žmonių, 24 – nepamenu, gal dar, gal daugiau vienas tik žmogus dirba pagal specialybę. Vienas. Tai iš tos grupės ir jisai dabar jau išvažiavo į Norvegiją. Tai man atrodo, kad ten daugiau negu pusė tai tikrai išvažiavę yra į užsienį pernai metais baigę. O skelbiama yra jo jo jo šiek tiek biški kitaip, bet realija yra kitokia. Gerai toliau atsiprašau (*).

4. Asmens profesinės reabilitacijos vertinimas; įgyta patirtis.

Kokį pedagogų požiūrį jautėte?

„/“ Aaa „/“ laisvą. Pakankamai laisvą. Atsipūtusį tokį, jeigu galima taip sakyti. Mmmm.

Per daug laisvą?

Per daug.

Ko trūko? Disciplinos, aiškumo, kontrolės?

Disciplinos, kontrolės, aiškumo, aiškinimo, darbo būtent su mokiniu. Ne vien kavos gerimai, ne vien pliotkai, sakykim taip ir, nes pagrinde, kas yra, tai, tokie dalykai. Pats vienas sau dirbi, jeigu dirbi, jeigu nesupranti – vos ne tavo problema. Čia paskutinė dėstytoja. Dar Rasa kol buvo, tai dar šiek tiek. Nu kai Rasa buvo, buvo irgi tam tikrų minusų, bet po to, kai Rasa išėjo ir kai pamačiau, kiek Rasa dirbo su mumis, iš tikrųjų, kai sėdėjo prie Rivilės, prie manęs ir viską nu tikrai jinai labai užsi užteko jai ir tos kantrybės, bet kas dabar dedas, tai. Nu gal nauja grupė, gal vėl bus kitaip. Gal ten aš matau, gal su ta nauja grupe, gal šiek tiek rimčiau užsiims.

Kokį administracijos darbuotojų požiūrį jautėte?

„/“ Draugišką (*). Kaip intonacija pasik, net užkilo. Draugišką „/“ iš tikrųjų, kai kreipies, padedat.

Koks buvo Jūsų šeimos, aplinkinių požiūris į Jus?

Prieštaravo.

Kodėl?

Labai priešinos. Dėl sveikatos, nu kad negaliu sau tokių leist. Čia mano buvo tokia užgaida labai didelė, nes reikia judėt į priekį. Mmmm sakau labai prieštaravo.

O kaip dabar?

Nu atrodo, nu šiokių tokių problemų ir maždaug taip „ką mes tau sakėm“ (*). Taip dabar yra, bet nu nu su

Su sveikata turit problemų?

Sveikata tai čiaaa čia visada ir ir jų bus ir nne , bet kadangi gavau stipendiją, tai skaitos valstybei, kad gavau labai daug dabar pinigų ir, aišku, aš turiu už juos atidirbt, už tą, sakykim, stipendiją ir ir visa kita, nu tai žodžiu, kol aš gavau stipendiją, tai kadangi sakau gaunu daug pinigų, tai aš nnnuėmė nuo manęs visas visus lengvatas mokesčiam, tai aš čia šoką gavau, eėė

po to va dabar kadangi įsidarbinau in pagal pažymą individualią, aš dar pajamų neturiu nežinau kada turėsiu aš jų, bet aš mokėsiu mokesčiau ,ar ne sakykim už tai, mokėsiu metų pabaigoj. Nu bet vis tiek kažkoks tai bus ir už socialinis, ir man atrodo už draudimą kažkos bus.

Kokia pagalba / paslaugos Jums buvo teikiama / teikiamos profesinės rehabilitacijos metu?

Maitinimas, mokslas (), o jau ir neatsimenu. Kas kas man dar dar buvo teikiama. Ir Irma, jėtau kaip galėjau Irmą pamiršt, terapija ir mankšta. Šiaip trūko užsiėmimų su psichologu.*

Kokių užsiėmimų norėtumėte su psichologu, individualių ar grupėse?

Ir grupiniai, ir individualūs. Nes šiaip „/“? . Bet jeigu pavaikščiotu šiek tiek į individualius, šiek tiek persilaužtu, paskui tiem, man atrodo, sunku bendraut grupėj su daugiau žmonių ir palankius kažkiek tai tų seansų po vieną ten individualiai, tai šiek tiek gal persilaužia, tave kažkiek išstumia ir tau parodo, kad gal čia nėra toks didelis blogis ir tu nėra tos baimės žmonėm neturi būt, ane, nu kažkiek gal perlaužtu, nes aišku, manau, kad šiaip grupinis jau po to, kai žmogus šiek tiek iš to savo kiauto išlenda, tai jis yra labai gerai.

Kokie grupiniai užsiėmimai būtų įdomūs?

Kokie? Aišku dailės čia būtų lengviau lengv. Aš Palangoj lankiau, nu pavyzdžiui kokią aš turiu patirtį, Palangoj mane buvo pas psichologą siuntę. Aš irgi pirmą kartą net nėjau, ai kažkaip nepaskyrė pirmą kartą kai buvau, po to paskyrė. Aš labai norėjau susitikt ir pažiūrėt iš vis, kaip tas darbas vyksta. Nu tai ten psichologė maždaug, nu ten labai žemo lygio ir Palangoj, nes nu aš suprantu tava problemas, jauna psichologė viskas jinai protinga moteris ir ir viskas yra gerai, nu bet tiesiog tai yra neišvystyta, nes žmonėm mm vieną kartą nueini ir tau turi užtekt tų. Nes kažkokį reikia, vot, sakykim, įstaigai parašyt kažkokią parašyt tai ataskaitą, kad tu ten buvai. Aš jai sakau, aš norėčiau pas jumis dažniau lankytis. Nu tu pasižiūrėk, nu čia taip i taip, gal po dviejų savaitių, kai man yra trys savaitės skirtos iš vis buva. Nu aš suprantu tas tava problemas, čia taip i taip. Žiūri nu vystaisi ir vis kažką stengiesi daryt, bet nu žodžiu pati pati ir kabinkis už to. Nu va nu va taip ir po to aš buvau buvau dailės terapijoj, tai ten socialinė darbuotoja. Jinai ne ne irgi nepasiruošusi. Jinai labai bendraujanti, jinai labai faina yra ir visa kita, bet tiesiog piešiam, bet jinai labai nenanenagrinėjam sakykim tų piešinių ar dar kažkieno, nu toks labai irgi šiek tiek atmestinis, jai matos įdomu, bet, nu gal per mažai dar kol kas buvo laiko tam skirta ir. Bet dailės terapija jo labai labai įdomu ir labai naudinga. Aš pati va mes, kai buvom, va su tavim, tai man ten labai užkabino, va dėl tos dailės terapijos, nes tai nu aš pati tuo domėjausi ir tikrai žmonėm padeda, tuo labiau, kad jeigu tu nenori šnekėt ir kažkam pasakot, ar ne, tu tiesiog gali išpiešt ir tavęs nieks nereikalaus to piešinio paaiškint. Tu gali pasakyt, kad nenori, pasilikti tai sau, o nebent kažkur tai sau išdėsi piešinį kažkur kažką. Po to pats pamatysi, kad žmonės ką sako kiti, nu čia nėra tokio baisaus. Tiesiog reik skatint žmones šnekėtis. Šnekėt šnekėt šnekėt ir nebijot šnekėt.

Kaip vertinate teikiamas profesinės reabilitacijos paslaugas? Ar patiko paslaugos?

Jo. Nu su maitinimu ten buvo ten tokių problemų. Bet ką aš žinau. Visur kiekvienoj valgykloj yra, sakykim ane (), savi plusai. Ne kavinė čia, ne restoranas. Savi plusai, savi minusai, nori valgai, nori ne tuo labiau nu jetau. Pas Irmą man labai patiko ir masažas, ir mankšta. Po to aš jau pati pati tą mankštą darydavau. Viskas ir toliau daraus. Dabar tik dėl kojos šiek tiek. Viskas gerai.*

Kas galėtų būti tobulinama centre?

Psichologas (). Mmmmm, gal šiek tiek administracija galėtų daugiau bendrauti su savsavais tais mokinukais. Mmmm gal tie mokiniai, aš nežinau pas jus jie patys gal ateina. Mes kažkaip mažai kontaktavoms ir ir visa kita. Gal jie patys pas jus vaikšto, aš tai nežinau. Nors. Nu gal šiek tiek tas mokymosi lygis, sakau nežinau kaip kitose grupėse, nu pas mumis pakankamai žemas grupėj buvo. Bet čia nu nenenoriu, kad čia per mokyklą skambėtų, savo darysi išvadas ir viskas.*

Kas galėtų būti keičiama pačioje profesinės reabilitacijos sistemoje? Su kokiais pagrindiniais sunkumais susidūrėte mokymo centre?

Aš nelabai supratau ir pykau vėl ant tos sistemos, nes aš čia pasikausiau kaip visi šnekėjo. Aš labai sakau tokius kelius praėjau, žinok. Va pirmą kartą kreipiausi į darbo biržą, tada pasakė man, kad kada aš tik sulauksiu pratęsimo neįgalumo, tada iš karto kreipčiaus pas juos. Kreipiausi aš vėl tada į darbo biržą, kai gavai neįgalumą, tada jie man sako: mm įstatymas pasikeitė, dabar užtenka ir pusė metų. Nu nu gerai. Tada aš kreipiaus, sakau: noriu mokytis, prašau. - Tu esi čia per trumpai, todėl turi išlaukt, kad eitum jo turi išbūt darbo biržoj.

Kas labiausiai patiko mokymo centre?

Žmonės. Gera ta aplinka iš tikrųjų. Jauku. Šiluma ta, nu. Tie tokie žmogiški, ane sakykim tie dalykai labai patiko. Nu ir pats mokymasis, nu čia daug prišnekėjau, bet gerai tas mokymasis ir tų žinių vis gi yra, nes ir ir sakau daugiausiai turbūt per egzaminą, kai jau čia () viskas atėja kai egzaminui reikia mokytis daugiausiai žinių, bet nu yra ir savi plusai, ir savi minusai, bet plusų yra.*

Kaip sekėsi praktikos metu?

Gerai. Gerai man. Aš pas pas pažįstamus žmones Šaukėnuose buvau ir man visai ten patiko ir įtiko. Irgi ten irgi labai jaukūs ir geri žmonės buvo. Ir bendraujam iki šiol ir. Sakau ta mokykla iš tikrųjų galbūt irgi vienas iš tikrųjų, nes aš po to nesitikėjau, bet mane su žmonėm suvedė tais, kur draugų atradau, nu iš tikrųjų, nu tokių.

5. Asmens gyvenimo pokyčiai po profesinės reabilitacijos.

Koks Jūsų laisvalaikis dabar?

(*) *Nepasikeitęs laisvalaikis, viskas tas pats. Skaitymai, filmai, na bendravimas su žmonėm. Jo čia draugai pas mane dabar važinėja pirmyn atgal visi iš Norvegijos. Dabar iš Izraelio grįžo. Nu žodžiu daug daug. Yra tos veiklos.*

Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę dabar?

Dabar, va būtent būtent va šiuo metu, tai yra šioks toks, nu kadangi ta pusė metų buvo labai viskas aišku, ar ne, rytą atsikeli ir keliauji, ir keliauji, ir į mokyklėlę, čia su žmonėm. Nu dabar tas toksai nežinia, kas toliau, o ką dabar daryt, o kaip dabar bus? Bet nu čia čia tam reikia nusistovėt laiko, nes šiek tiek ir viskas. Šiaip po kiekvienių metų taip. Jeigu nebūtum jau neturėjus darbo, sakykim, kai pabaigai bakalaurą ar ne, tai irgi, o kas dabar, o kas dabar?

Ar dirbate šiuo metu?

Taip.

Kaip manote, kas lėmė Jūsų sėkmingą įsidarbinimą?

Kas lėmė? Mmmm lėmė, kad rast darbo galimybių nėra, o aš sakykim, turėjau dirbt. Nes kitaip reikės susimokėt pinigėlius.

Ar planuojate pradėti dirbti ne pagal individualią veiklą?

Jo. Bet aš nebūtinai pagal buhalterę. Aš ar į parduotuvę, ar kažkas nu vos ne bet kas. Bet, kad būtų kokia sakau pusė etato. 25 ar 50 nu va kažkas tokio, nes. Tegul neduoda man tos pašalpos, bet man reikia matyt žmones, man reikia žiūrėt, kas vyksta pasauly, nu, nes jeigu, kad ir pavyzdžiui pagal individualią veiklą namuose vėl, viskas yra namuose. O man reikia išeit į tą saulę, man reikia į tą lietų išeit, pereit per lauką. Laba diena kažkam pasakyt. Mažiau galvoji apie save tada. Tada tu turi kažkokį užsiėmimą visai kitokį. Nu kažkur kažkas vistiek tave užima, kažkur ta mintelė kažkur kitur nukrypsta. Gal gauni pažinčių, galbūt tada atsiranda kažkur dar kažkokios didesnės galimybės ane? Nu tas sėdėjimas namuose niekam, nu nieko nepriveda prie gero. Gal kitaip, gal kiti kitokį požiūrį turi, bet. Aš sakau, bent dviem valandom kažkur išeit ir pabūt kitoj terpėj yra gerai, kad ir neapsimoka finansiškai. Tu į minusą visiškai tai nesueisi, nemokėsi pats visiškai, ane? Minus 200 kokie nebus. Ne, nu kad ir 50 litų ateitų, nu tai yra valio. Nu čia mano grynai požiūris ().*

Ar Jūsų lūkesčiai pasiteisino?

Jo.

Respondento Nr. 4 transkripcija

1. Asmens gyvenimas prieš profesinę reabilitaciją.

Kokia Jūsų darbinė patirtis buvo prieš profesinę reabilitaciją?

Iš pradžių dirbau punkto vedėja dirbau, daugiau dirbau vaistažolėse, daugiau čia.

Dėl kokių priežasčių išėjote iš darbo?

Viskas užsidarė, įmonės užsidarė.

O Jums patiko tie darbai?

Patiko.

Ką veikėte laisvu laiku? Koks buvo Jūsų laisvalaikis?

Daugiau nu, tokius darbelius darydavau. Gal dar ypač tokias gėlytės labai mėgdavau, gėles. Ir mėgstu kepti.

Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę prieš profesinę reabilitaciją?

„//“,, Nu kaip čia. Nu, kad būtų visą laiką geresnė, nu taip va kažkaip va, sveikata nekokia tik „//“.

2. Dalyvavimo profesinėje reabilitacijoje motyvai.

Ar pirmą kartą dalyvaujate profesinės reabilitacijos programoje?

Pirmą kartą.

Iš kur sužinojote apie galimybę dalyvauti profesinėje reabilitacijoje?

„//“ Darbo birža pasiūlė.

Ar iš kart panorote dalyvauti?

„//“ Nnnnnnn po trupu ne visai iš karto. „//“ Nu iš antra karta, nuėjus į darba biržą.

Kokie motyvai paskatino dalyvauti?

Nu galbūt no no ta floristika no su gėlėm labai susijusi, no mėgau gėles aš.

Kas lėmė, kad pasirinkote būtent VšĮ Šiaulių DRMC?

Nu arčiau.

Ar rinktumėtės kitą centrą, jei būtų galimybė? Kodėl?

„//“ Nnnnelabai. Čia arčiau kažkaip man jinai vistiek Šiauliai vistiek.

Ar planuojate kelti savo kvalifikaciją? Kodėl?

Nu nežin neaišku dar, neaišku dar.

3. Profesijos pasirinkimo motyvai.

Kokią profesiją norėjote įgyti?

Floristė.

Kokią profesiją įgijote?

Floristė.

Jeigu būtų galimybė rinktis dar kartą, ar pasirinkimas būtų toks pat?

Nnu nu kažkaip nu pavyzdžiui norėčiau virėja. Virėja negaliu pavyzdžiui su stuburiuku nu. Nu nežinau, gal. Gal da labiau, ta floristė gal da toliau dar būčiau dar.

Ar žinojote / domėjotės savo galimybėmis įsidarbinti po profesinės reabilitacijos pagal pasirinktą specialybę? Ar domėjotės, kur galėtumėt dirbt? Kodėl?

Nnu domėjausi. „//“ Nu ką ką nu pavyzdžiui baigt mokslus, ką būtų darbą kur nors.

4. Asmens profesinės reabilitacijos vertinimas; įgyta patirtis.**Kokį pedagogų požiūrį jautėte?**

Gerą ().*

Kokį administracijos darbuotojų požiūrį jautėte?

Nu geri nnei nei.

Koks buvo Jūsų šeimos, aplinkinių požiūris į Jus?

„//“ Nu sa ai nu nu teip palaikė taip, nu sak svarbiausia, kad tik darba būt va teip va tik.

Kokia pagalba / paslaugos Jums buvo teikiama / teikiamos profesinės reabilitacijos metu?

Masažas.

Kaip vertinate teikiamas profesinės reabilitacijos paslaugas?

Nu gerai. Gerai, tik mažoka buvo (). Ka išėja į tą praktiką i viskas buva.*

Kas galėtų būti tobulinama centre?

„//“ Nežinau ką čia pasakyt daba kaip čia. Nu patika. Patiko.

Kas galėtų būti keičiama pačioje profesinės reabilitacijos sistemoje?

Kaip čia pasakyt daba. „//“ Nu nieko.

Su kokiais pagrindiniais sunkumais susidūrėte mokymo centre?

„//“ „//“ „//“ Nežinau kaip čia pasakyt. Nu. „//“ Gal žinot tas, pavyzdžiui floriste buvo miela y man nebuvo sunku taip.

Kaip sekėsi praktikos metu?

„//“ Po truputį.

5. Asmens gyvenimo pokyčiai po profesinės reabilitacijos.**Koks Jūsų laisvalaikis dabar?**

Darbelius daryt.

Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę dabar?

„//“ Normaliai. Ne gerai, normaliai, kad sveikata tokia būtų, viskas būtų viskas gerai sveika.

Ar dirbate šiuo metu?

Ne.

Kaip manote, kas tai lėmė?

Nu pagal specialy nnn nerandu darbo.

Ar norite rasti darbą?

Norėčiau.

Kur norėtumėte dirbti?

Pakruojy.

Kokiomis sąlygomis norėtumėte dirbti?

Nu tokios, nu ne visą dieną Pakruojy. „//“. Pusė dienos taip.

Ar Jūsų lūkesčiai pasiteisino?

Nu aš pavyzdžiui baigiau, o tik darbo nėra. Nu daba ppavasario sakė laukt liepė. Kai buvau nuėjus daba vėl kažkaip pas tokią moterį, saka be balandžio, be gegužės taip mėnesio.

Respondento Nr. 5 transkripcija

1. Asmens gyvenimas prieš profesinę reabilitaciją.

Kokia Jūsų darbinė patirtis buvo prieš profesinę reabilitaciją?

Paskutinė mano darbovietė buvo iš kurios išėjau daugiau nei prieš metus ne savo noru, o buvo etatų mažinimas tai G4. „/“ Ten darbas nebuvo sunkus, pritaikytas mano negaliai, man patiko. Paskui ieškojau panašaus darbo, bet daug kur reikia važinėti, o ten nereikėjo.

Ką veikėte laisvu laiku?

Laisvalaikiu prižiūrėjau namus, „/“ padėjau prižiūrėti sergančią uošvienę, ji dar ir dabar „/“ nu labai sunkiai serga, todėl visada reikia būti su ja.

Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę prieš profesinę reabilitaciją?

Viskas man buvo gerai, išskyrus, kad su sveikata pablogėjo, kai išėjau iš darbo. Kažkoks liūdesys paėmė, ieškojau veiklos, bet niekas nieko negalėjo pasiūlyti. „/“ 5 Darbo birža niekaip nerado darbo, nieko nesiūlė, tai pat susiradau tą reabilitaciją.

2. Dalyvavimo profesinėje reabilitacijoje motyvai.

Ar pirmą kartą dalyvaujate profesinės reabilitacijos programoje?

Taip.

Iš kur sužinojote apie galimybę dalyvauti profesinėje reabilitacijoje?

Pats ieškojau darbo, radau, kad galima karpyti gintarus, o ten dirbantys buvo dauguma iš po reabilitacijos jau, jie pasiūlė pasidomėti. Nuėjau į centrą, ištestavo mano, pasižiūrėjau apskaitininko, medininko, siuvėjo ir mano kvalifikaciją labiausiai atitiko apskaitininko kursai.

Ar iš kart panorote dalyvauti?

„/“ Aš ieškojau visų pirma darbo, o jo neradęs ėjau į reabilitaciją.

Kokie motyvai paskatino dalyvauti?

Tiesiog norėjau išeiti iš namų ir atnaujinti žinias.

Kas lėmė, kad pasirinkote būtent VšĮ Šiaulių DRMC?

Šiaulių reabilitacijos centras yra arčiausiai mano namų.

Ar rinktumėtės kitą centrą, jei būtų galimybė? Kodėl?

„/“ Nesirinkčiau, nes mokytojai kompetentingi, paslaugos teikiamos geros, malonus kolektyvas. Man čia () viskas patiko.*

Ar planuojate kelti savo kvalifikaciją? Kodėl?

Šiuo metu neturiu finansinių galimybių, nu matot aš nedirbu, prižiūriu uošvienę, net neturėčiau turbūt kada.

3. Profesijos pasirinkimo motyvai.

Kokią profesiją norėjote įgyti?

Apskaitininko jau buvau pasirinkęs prieš ateinant.

Kokią profesiją įgijote?

Apskaitininko.

Jeigu būtų galimybė rinktis dar kartą, ar pasirinkimas būtų toks pat?

„/” Kadangi nėra buhalterio, ar didesnės kvalifikacijos tai rinkčiau tą patį, nes ir dar sveikata neleistų kitokių specialybių.

Ar žinojote / domėjotės savo galimybėmis įsidarbinti po profesinės reabilitacijos pagal pasirinktą specialybę? Kodėl?

Domėjaus ir žinau, kad sunku bus, bet kad taip sunku bus nežinojau tiesiog nesupratau. Niekas nenori priimti į praktiką, o jei priima tai ji per trumpa, tai tik kavą nešiot leistų. O aš taip nenoriu, norėjau dirbti normaliai, bet visur reikia važinėti arba man netikdavo.

4. Asmens profesinės reabilitacijos vertinimas; įgyta patirtis.

Kokį pedagogų požiūrį jautėte?

Iš jų pusės labai profesionalų bei palaikanti.

Kokį administracijos darbuotojų požiūrį jautėte?

„/” Jie taip pat padėjo dėti pastangas ieškoti darbo, ir taip sakant nenusivažiuoti.

Koks buvo Jūsų šeimos, aplinkinių požiūris į Jus?

Taipogi palaikantis.

Kokia pagalba / paslaugos Jums buvo teikiama / teikiamos profesinės reabilitacijos metu?

Lankiausi pas medicinos darbuotoją ten man masažas buvo skirtas dėl sveikatos ir susitikinėjau su socialine darbuotoja, kuri padėjo pasiruošti darbo paieškai.

Kaip vertinate teikiamas profesinės reabilitacijos paslaugas?

Labai gerai, nes jos padeda žmogui, kaip man atnaujinti žinias, pagilinti įgydžius bei praleisti laiką ().*

Kas galėtų būti tobulinama centre?

() Net nežinau, man atrodė, kad viskas buvo gerai, gerai viskas buvo.*

Kas galėtų būti keičiama pačioje profesinės reabilitacijos sistemoje?

Galbūt platesnis aukštesnės kvalifikacijos pasirinkimas mokytis, nes labai daug amatų yra, o buhalterio pavyzdžiui nebuvo.

Su kokiais pagrindiniais sunkumais susidūrėte mokymo centre?

Neradau taip lengvai praktikos.

Kas labiausiai patiko mokymo centre?

Viskas patiko, viską ką norėjau gavau.

Kaip sekėsi praktikos metu?

„/” Gerai, tik ji labai trumpa, todėl daug žinių neįgijau per ją.

Kaip keitėsi Jūsų vidinė motyvacija įsidarbinti?

Ji visada buvo tokia pat, tik kai jau neįsidarbinau ir pablogėjo sveikata, ir uošvienei buvo blogai, todėl gal ir neįsidarbinau.

Kaip keitėsi Jūsų požiūris į profesinę reabilitaciją?

Buvo toks pat – teigiamas, koks jis iki pat šiol.

5. Asmens gyvenimo pokyčiai po profesinės reabilitacijos.**Koks Jūsų laisvalaikis dabar?**

Dabar daug laisvalaikio neturiu, nes prižiūriu uošviene, lankausi reabilitacijoje, nes sveikata prasta, o šiaip daugiau prižiūriu namų ūkį.

Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę dabar?

Nėra labai gera sakyčiau, gal nu gal dėl sveikatos.

Ar dirbate šiuo metu?

Dirbu namuose ir prižiūriu uošviene.

Kaip manote, kas lėmė tai, jog nedirbate įmonėje ar pagal individualią veiklą?

Todėl, kad negalėčiau važinėti kiekvieną dieną mašinoje, dar namuose reikia priežiūros uošvienei. Ir šiaip labai sunku susirasti darbą konkrečiai man.

Ar norite rasti darbą?

Aš ir ieškau, bet darbo birža negali nieko pasiūlyti.

Kur norėtumėte dirbti?

Banke.

Kokiomis sąlygomis norėtumėte dirbti?

Svarbiausia norėčiau, kad nereiktų važinėti, kad galėčiau dirbti nuo 8 val. iki kokių iki kokios 3 val., nes kitaip turbūt ir neišeitų.

Ar Jūsų lūkesčiai pasiteisino?

Dėl profesijos įgijimo ir teikiamų paslaugų tai taip, bet tikrai negalvoju, kad mano sveikata taip pablogės ir negalėsiu dirbti.

Respondento Nr. 6 transkripcija

1. Asmens gyvenimas prieš profesinę reabilitaciją.

Kokia Jūsų darbinė patirtis buvo prieš profesinę reabilitaciją?

Aš niekur nedirbau, neturėjau jokios profesijos, tik padėdavau tėvam prie ūkio darbuotis, gyvulių.

Kaip manote, kokios priežastys tai lėmė?

Nes reikėjo padėti tėvams.

Ar ieškojote darbo? Kodėl?

Ne, nerado man darbo birža.

Ką veikėte laisvu laiku? Koks buvo Jūsų laisvalaikis?

Susirašinėdavau per facebooką su draugais, darydavau gerves, važiuodavau į stovyklas, kur invalidai važiuoja, eidavau pas gydytojus.

Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę prieš profesinę reabilitaciją?

Gerai.

2. Dalyvavimo profesinėje reabilitacijoje motyvai.

Ar pirmą kartą dalyvaujate profesinės reabilitacijos programoje?

Aga.

Iš kur sužinojote apie galimybę dalyvauti profesinėje reabilitacijoje?

Mama pasakė, nuvažiuom su tėvais ir mums pasiūlė ateit mokyti.

Ar iš kart panorote dalyvauti?

Aga, „/“ pamačiau, kad čia daug žmonių, gyvenčiau ne vienas, man patiko.

Kokie motyvai paskatino dalyvauti?

Turbūt norėjau pats.

Kas lėmė, kad pasirinkote būtent VšĮ Šiaulių DRMC?

Tėvai galėjo atvažiuoti, čia arčiau mano namų.

Ar rinktumėtės kitą centrą, jei būtų galimybė? Kodėl?

Nežinau, „/“ gal kur daugiau jaunu žmonių, kaip aš.

Ar planuojate kelti savo kvalifikaciją? Kodėl?

Ne.

3. Profesijos pasirinkimo motyvai.

Kokią profesiją norėjote įgyti?

Tada man pasiūlė odą arba siuvimą, aš pasirinkau siuvimą.

Kokią profesiją įgijote?

Siuvėjo – operatoriaus.

Jeigu būtų galimybė rinktis dar kartą, ar pasirinkimas būtų toks pat?

Nežinau, man siuvinimas pradžioj patiko, paskui buvo sunku, paskui vėl patiko.

Ar žinojote / domėjotės savo galimybėmis įsidarbinti po profesinės reabilitacijos pagal pasirinktą specialybę? Kodėl?

Ne.

4. Asmens profesinės reabilitacijos vertinimas; įgyta patirtis.

Kokį pedagogų požiūrį jautėte?

Gerą, jei kas nors nepavykdavo leisdavo dar kartą daryti, bet man dažnai nepasisekdavo.

Kokį administracijos darbuotojų požiūrį jautėte?

Gerai, duodavo man užduočių daryt, bendraudavo su manimi.

Koks buvo Jūsų šeimos, aplinkinių požiūris į Jus?

Gerai, sakė, kad galėčiau pardavinėti savo gaminius, nes dariau pagalves, o j ne, adatinės () adatoms susidėt, kur reikia ir dar žaislus stengiausi daryti, bet man tas nelabai patiko.*

Kokia pagalba / paslaugos Jums buvo teikiama / teikiamos profesinės reabilitacijos metu?

Ėjau į mankštas, masažą, po lempa švietė, vašką rankas mirkiau, valgyt davė, bendrabutį davė, užduočių duodavo. Nu atrodo daug visko davė. Ai, dar į koncertus kviesdavo.

Kaip vertinate teikiamas profesinės reabilitacijos paslaugas?

Gerai.

Kas galėtų būti tobulinama centre?

Daugiau jaunų žmonių būtų.

Kas galėtų būti keičiama pačioje profesinės reabilitacijos sistemoje?

Jei reikia tai reikia, man viską padėjo mama.

Su kokiais pagrindiniais sunkumais susidūrėte mokymo centre?

Man asmeniškai, kai kambarioko nebebuvo ir nebebuvo ką veikti vakarais.

Kas labiausiai patiko mokymo centre?

Visi patiko.

Kaip sekėsi praktikos metu?

Gerai, praktikos ieškojom su socialine darbuotoja. Važiuom į daug įmonių, ai o prieš tai ruošiamės pokalbiui, pasidarėm CV mano, pasakė ką apsirengti, nuvežė mane. Važiuom ne į vieną įmonę, buvom ir Kelmėj, kur atlikau praktiką. Pradžioj man labai patiko, paskui tos moterys ten, kur dirbo nelabai patiko, bet viena buvo labai gera. Paskui grįžau į Šiaulius.

Kaip keitėsi Jūsų vidinė motyvacija įsidarbinti?

Norėjau aš visada.

Kaip keitėsi Jūsų požiūris į profesinę reabilitaciją?

Toks pat geras buvo.

5. Asmens gyvenimo pokyčiai po profesinės reabilitacijos.

Koks Jūsų laisvalaikis dabar?

Dabar darau gulbes, daug sėdžiu prie kompiuterio.

Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę dabar?

Gerai.

Ar dirbate šiuo metu?

Ne.

Kaip manote, kas tai lėmė?

Nerandu.

Ar norite rasti darbą?

Jo.

Kur norėtumėte dirbti?

Įmonėj.

Kokiomis sąlygomis norėtumėte dirbti?

Kad būtų šale namų.

Ar Jūsų lūkesčiai pasiteisino?

Aga, man viskas patiko.

Respondento Nr. 7 transkripcija

1. Asmens gyvenimas prieš profesinę reabilitaciją.

Kokia Jūsų darbinė patirtis buvo prieš profesinę reabilitaciją?

Nu aš kol da galėjau labai ilgai dirbau konditere, dirbau ir kai jau nebegalėjau, kai sveikata nebebuvo gera, bet dirbau. O paskiau jau direktorius pamatė, kad man sunku vis sunku ir sunku daros ir atleido.

Ką veikėte laisvu laiku? Koks buvo Jūsų laisvalaikis?

Tiek ir teturėjau to laisvo laiko. Dirbau po 12 val. per dieną, grįždavau namo – vyras pijokas buvo. Reikėdavo pasižiūrėt dar vaikus ir vėl į darbą.

Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę prieš profesinę reabilitaciją?

Jin kaip ir dabar būtų gera, jei ne mano ta sveikata. Man labai sunku – viena diena geriau, kitą dieną blogiau. Kiekvieną rytą po valandą turiu prasivaikščiout, kad sąnariai susitvarkytų.

2. Dalyvavimo profesinėje reabilitacijoje motyvai.

Ar pirmą kartą dalyvaujate profesinės reabilitacijos programoje?

Taip.

Iš kur sužinojote apie galimybę dalyvauti profesinėje reabilitacijoje?

Buvau darbo biržoje nu registruota ir ieškojau darbo. Paskiau man specialistė pasakė, kad gali mane siųsti mokintis. Ilgai galvojau ką galėčiau, galvojau gal floriste, bet dėl sveikatos nebūtų išėję, ten sunkiai kilnot reik, tai padėjo apsispręsti eit mokytis apskaitininko.

Ar iš kart panorote dalyvauti?

Nu žinokit galvojau kaip man pavyks, nes negalėjau gyventi Šiauliuos, reikėjo man kiekvieną dieną važinėti į mokyklą. Matot, gyvenu viena, o buvo žiema, tai reikėjo pečių pakurt, šunį pašert.

Kokie motyvai paskatino dalyvauti?

Nu norėjau išeit iš namų, bet labai bijojau, kad pradėsiu dar labiau sirgti.

Kas lėmė, kad pasirinkote būtent VšĮ Šiaulių DRMC?

Tai man arčiau namų nieko nebuvo.

Ar rinktumėtės kitą centrą, jei būtų galimybė? Kodėl?

Ne, man čia patiko labai visi malonūs, supratingi.

Ar planuojate kelti savo kvalifikaciją? Kodėl?

Jau nebeplanuoju, aš jau sena, atminties visai nebeturiu.

3. Profesijos pasirinkimo motyvai.

Kokią profesiją norėjote įgyti?

Apskaitininko.

Kokią profesiją įgijote?

Apskaitininko.

Jeigu būtų galimybė rinktis dar kartą, ar pasirinkimas būtų toks pat?

Tikrai taip, nes aš dėl sveikatos nu negalėčiau kitko mokintis.

Ar žinojote / domėjotės savo galimybėmis įsidarbinti po profesinės reabilitacijos pagal pasirinktą specialybę? Kodėl?

Taip, aš ir dabar dar ieškau, nors jau daug ką pamiršau. Galvojau padės darbo birža, nu ir padėjo, bet neradom kas man labiausiai tiktų.

4. Asmens profesinės reabilitacijos vertinimas; įgyta patirtis.

Kokį pedagogų požiūrį jautėte?

Labai gerą, jei reikdavo pagalbos niekada neatsisakydavo, visada padėdavo, pakartodavo. Aš kaip senesnė ir atminties mažiau man sunkiau buvo. Nors mūsų grupėje visi panašaus amžiaus, tik skirtingų ligų buvo.

Kokį administracijos darbuotojų požiūrį jautėte?

Nu žinokit visi labai supratingai žiūrėjo, juk žino, kad dirba su ligoniais, leisdavo ir ei pagulėt kai reikia ir palengvindavo viską.

Koks buvo Jūsų šeimos, aplinkinių požiūris į Jus?

Sūnus man žinokit nupirko kompiuterį, kad tik mokyčiaus ir atvedė internetą. Tai labai džiaugiuos, nes galiu kažkiek daryt viską namuose.

Kokia pagalba / paslaugos Jums buvo teikiama / teikiamos profesinės reabilitacijos metu?

Oj, labai patiko tokie susitikimai, kai darėm testus apie save, rašėm cv ir ten daug ką padėjo. Man patiko, kad ne tik buvo pamokos, bet ir tokie užsiėmimai. O paskiau dar tikrai, juk ėjau į masažus, mankštas kiek jau galėdavau.

Kaip vertinate teikiamas profesinės reabilitacijos paslaugas?

Labai gerai, žinokit, aš atsigavau. Labai norėčiau dar tokių užsiėmimų, dar veiklos tokios, nes viskas buvo gerai.

Kas galėtų būti tobulinama centre?

Nežinau, tikrai nežinau.

Kas galėtų būti keičiama pačioje profesinės reabilitacijos sistemoje?

Aj. Gal kad darbo vietos būtų kuriamos pabaigus mokslus, nes jeigu taip kaip aš tiek nu nedirbu, juk viską pamirštu. Nėra ten tiek daug jaunų žmonių, nes jie turbūt gali susirast darbą lengviau, bet nu pavyzdžiui kaip man tai labai sunku.

Su kokiais pagrindiniais sunkumais susidūrėte mokymo centre?

Buvo tik dėl mano sveikatos sunkiau viską daryti, bet šiai viskas gerai.

Kas labiausiai patiko mokymo centre?

Mokslai ir įvairūs užsiėmimai.

Kaip sekėsi praktikos metu?

Gerai.

Kaip keitėsi Jūsų vidinė motyvacija įsidarbinti?

Aš visada norėjau dirbti, ir dabar dar noriu, bet žinokit nerandu.

Kaip keitėsi Jūsų požiūris į profesinę reabilitaciją?

Pradžioj nelabai supratau kas čia yra, galvojau, kad bus gal man per sunku tokiai, bet viskas labai gerai. Galėtų būt gal tik ilgesni mokslai.

5. Asmens gyvenimo pokyčiai po profesinės reabilitacijos.

Koks Jūsų laisvalaikis dabar?

Ką aš veikiu dabar nu kaip čia pasakyt. Žinokit sukuos namuose, pasėdžiu prie kompiuterio ir taip slenka mano dienos pas daktarus. Mankštinausi daug, kad prasijudinčiau.

Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę dabar?

Jeigu ne ta mano sveikata tai viskas būtų labai gerai.

Ar dirbate šiuo metu?

Nedirbu.

Kaip manote, kas tai lėmė?

Niekas nenori priimti ligonio.

Ar norite rasti darbą?

Labai norėčiau, aš ir ieškau juk.

Kur norėtumėte dirbti?

Norėčiau arba namuose arba bet kur tik puse dienos, kad būtų.

Ar Jūsų lūkesčiai pasiteisino?

Taip, sužinojau daug naujų dalykų, atjaunėjau, manau.

Respondento Nr. 8 transkripcija

1. Asmens gyvenimas prieš profesinę reabilitaciją.

Kokia Jūsų darbinė patirtis buvo prieš profesinę reabilitaciją?

Oj daug laiko dirbau statybose, taip man labai patiko. Vyriška kompanija.

Dėl kokių priežasčių išėjote iš darbo?

Susirgau, paskui nebegalėjau išvis nieko sunkaus dirbti, kaip ir dabar.

Ką veikėte laisvu laiku? Koks buvo Jūsų laisvalaikis?

Mmm visas mano laisvas laikas buvo ligoninėse, pas gydytojus, pas tyrimus darytis dažnai reikėjo. Nu gydžiausi ().*

Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę prieš profesinę reabilitaciją?

Prieš reabilitaciją aš labai sirgau.

2. Dalyvavimo profesinėje reabilitacijoje motyvai.

Ar pirmą kartą dalyvaujate profesinės reabilitacijos programoje?

Taip.

Iš kur sužinojote apie galimybę dalyvauti profesinėje reabilitacijoje?

Man pasiūlė mano darbo biržoje. Kai pagerėjo sveikata galvojau, kad reikia kažkuo užsiimti. Nu, kad būtų veiklos ir kuo mažiau galvočiau apie tą savo ligą, kad nuvyčiau mintis taip sakant. Ir kai pasiūlė mane labai maloniai priėmė čia pakonsultavo, viską parodė, papasakojo ką daryti ir visus tuos kelius praėjau lengvai, visi leido, davė siuntimus.

Ar iš kart panorote dalyvauti?

Galiu sakyti, kad taip. Nes man jau trūko veiklos.

Kokie motyvai paskatino dalyvauti?

Galvojau, kad reikia pradėti dirbti, o dirbti apdailininke jau nebegalėjau. Mokslams pinigų neturėjau, o čia taip kaip pasiūlė specialistė man viskas tiko.

Kas lėmė, kad pasirinkote būtent VšĮ Šiaulių DRMC?

Nes čia buvo mano specialybė.

Ar rinktumėtės kitą centrą, jei būtų galimybė? Kodėl?

Turbūt, kad ne, nes kitur toli.

Ar planuojate kelti savo kvalifikaciją? Kodėl?

Dabar ne, reikia pirmiau tuos įgydžius lavinti, bet daug skaitau savarankiškai, žiūriu per youtube vaizdelius ir mokausi pati.

3. Profesijos pasirinkimo motyvai.

Kokią profesiją norėjote įgyti?

Tą kur ir įgijau, plataus profilio kirpėja.

Jeigu būtų galimybė rinktis dar kartą, ar pasirinkimas būtų toks pat?

Taip, tikrai taip.

Ar žinojote / domėjotės savo galimybėmis įsidarbinti po profesinės reabilitacijos pagal pasirinktą specialybę? Kodėl?

Iš kart žinojau, kad galėčiau su ta specialybe dirbti salone arba namuose sau tinkančiu grafiku, kad nebūtų per daug man, kad nepablogėtų sveikata.

4. Asmens profesinės reabilitacijos vertinimas; įgyta patirtis.

Kokį pedagogų požiūrį jautėte?

„/“ Gerą. Nu kaip čia pasakyti, žinokit jie supratingai žiūrėjo į mane, mano ligą, nors ji nemato, nesimato, bet jaučiasi.

Kokį administracijos darbuotojų požiūrį jautėte?

Aš asmeniškai bet kada galėdavau ateiti ir pasakyti kas man blogai, ir kartu ieškodavome sprendimo. Jokio smerktinumo ar dar kažko blogo nejaučiau.

Koks buvo Jūsų šeimos, aplinkinių požiūris į Jus?

Kadangi esu tokia energinga ir daug ieškanti tai žinokit jie labai palaikė mane, nors bijojo, kad nesusirgčiau vėl.

Kokia pagalba / paslaugos Jums buvo teikiama / teikiamos profesinės reabilitacijos metu?

Be pamokų ir įvairių seminarų man daug padėjo domėjantis darbo pasiūlymais, ir apie individualią veiklą kaip atsidaryti. Pabaigus mokslus aš turėjau pilną bagažą žinių ir galėjau jau judėti pirmyn.

Kaip vertinate teikiamas profesinės reabilitacijos paslaugas?

Jos žinokit yra labai reikalingos tokiems kaip aš. Kad neužsidarytume namuose, kad galėtume kažką dar nuveikti gyvenime.

Kas galėtų būti tobulinama centre?

Dabar nežinau, „/“ bet kol aš mokiausi man viskas buvo gerai.

Kas galėtų būti keičiama pačioje profesinės reabilitacijos sistemoje?

Hm, stipendija labai gerai, kad yra tik gal galėtų būti visą laikotarpį ji mokama.

Su kokiais pagrindiniais sunkumais susidūrėte mokymo centre?

Finansinių, nes man mokėjo pašalpą tik puse metų, kaip ir sakiau, o mokiausi beveik metus. Tai sunku paskiau buvo atvažinėti, nes reikėdavo labai taupyti.

Kas labiausiai patiko mokymo centre?

Viskas. Atmosfera, kompanija, nu viskas žinokit.

Kaip sekėsi praktikos metu?

Gerai, aš praktikavausi ten, kur man siūlė ir dirbti paskiau.

Kaip keitėsi Jūsų vidinė motyvacija įsidarbinti?

Atėjau ir išėjau iš centro norėdama dirbti, taip atrodo supratau.

Kaip keitėsi Jūsų požiūris į profesinę reabilitaciją?

Dabar dar labiau suprantu, kad tai yra labai labai reikalinga.

5. Asmens gyvenimo pokyčiai po profesinės reabilitacijos.

Koks Jūsų laisvalaikis dabar?

Nu dabar aš norėčiau steigti draugiją ar kažkokią grupę su tokiais susirgimais nu kaip aš, kad jie žinotų, kad nėra vieni, kad nereikia užsidaryti ir sėdėti namuose, kad viskas gali būti ne vien juoda.

Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę dabar?

Gerai, bent jau kol kas. Nors tyrimai vis blogyn, bet viduje aš tikiu, kad bus viskas gerai.

Ar dirbate šiuo metu?

Taip.

Kaip manote, kas lėmė Jūsų sėkmingą įsidarbinimą?

Gal tai, kad aš labai norėjau ir gavau didelį palaikymą ne tik iš centro, bet ir iš savo bendruomenės palaikymą.

Kur dirbate?

Man darbo birža sukūrė darbo vieta, būtent man.

Kokiomis sąlygomis dirbate?

Galima sakyti pilnu etatu, bet darbo grafiką derinuosi prie savęs, nu prie sveikatos.

Ar planuojate keisti darbovietę? Kodėl?

Tikrai ne.

Ar Jūsų lūkesčiai pasiteisino?

Reabilitacijos

Taip.

Oj, tikrai taip.

Respondento Nr. 9 transkripcija

1. Asmens gyvenimas prieš profesinę reabilitaciją.

Kokia Jūsų darbinė patirtis buvo prieš profesinę reabilitaciją?

Nu,,/” kol kas prieš pradėdant niekur ir nedirbau.

Kaip manote, kokios priežastys tai lėmė?

Neradau darbo.

Ar ieškojote?

Taip.

Kodėl?

Nes ,,/” norėjau kažką veikti.

Ką veikėte laisvu laiku? Koks buvo Jūsų laisvalaikis?

Žiūrėjau filmus, būdavau namie.

Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę prieš profesinę reabilitaciją?

Gerai, ,,/” nebuvo man labai blogai.

2. Dalyvavimo profesinėje reabilitacijoje motyvai.

Ar pirmą kartą dalyvaujate profesinės reabilitacijos programoje?

Aga.

Iš kur sužinojote apie galimybę dalyvauti profesinėje reabilitacijoje?

Čia man pasiūlė darbo birža. ,,/” paskui, kai norėjau jau eit, nebeleido, tada liepė eit testuotis ir nežinau net už kiek laiko išleido mane mokytis.

Ar iš kart panorote dalyvauti?

Norėjau ,,/” tik reikėjo susitvarkyt su vakarine. Mokykloj aš dar kitoj mokaus.

Kokie motyvai paskatino dalyvauti?

Norėjau ,,/” turėt kokią nors specialybę, kad galėčiau judėti toliau.

Kas lėmė, kad pasirinkote būtent VšĮ Šiaulių DRMC?

Tai aš čia bendravau su darbuotojoms, man viskas tiko.

Ar rinktumėtės kitą centrą, jei būtų galimybė? Kodėl?

Ne, čia viskas buvo gerai ().*

Ar planuojate kelti savo kvalifikaciją? Kodėl?

Ne, kol kas nereikia man ().*

3. Profesijos pasirinkimo motyvai.

Kokią profesiją norėjote įgyti?

Norėjau prekyboje dirbti.

Kokią profesiją įgijote?

Kur ir norėjau.

Jeigu būtų galimybė rinktis dar kartą, ar pasirinkimas būtų toks pat?

Aga.

Ar žinojote / domėjotės savo galimybėmis įsidarbinti po profesinės reabilitacijos pagal pasirinktą specialybę? Kodėl?

Truputį domėjausi.

4. Asmens profesinės reabilitacijos vertinimas; įgyta patirtis.

Kokį pedagogų požiūrį jautėte?

Maloniai elgėsi.

Kokį administracijos darbuotojų požiūrį jautėte?

Maloniai elgėsi jie visi.

Koks buvo Jūsų šeimos, aplinkinių požiūris į Jus?

Padėjo patekti mokytis.

Kokia pagalba / paslauga Jums buvo teikiama / teikiamos profesinės reabilitacijos metu?

Užsiėmimai buvo įvairiom temom.

Kaip vertinate teikiamas profesinės reabilitacijos paslaugas?

Gerai.

Kas galėtų būti tobulinama centre?

Niekas.

Kas galėtų būti keičiama pačioje profesinės reabilitacijos sistemoje?

Nežinau.

Su kokiais pagrindiniais sunkumais susidūrėte mokymo centre?

Nebuvo tokių.

Kas labiausiai patiko mokymo centre?

Viskas patiko.

Kaip sekėsi praktikos metu?

Gerai.

Kaip keitėsi Jūsų vidinė motyvacija įsidarbinti?

Aš visad norėjau dirbti, o po mokslų dar labiau.

Kaip keitėsi Jūsų požiūris į profesinę reabilitaciją?

Labai reikalinga ji buvo man.

5. Asmens gyvenimo pokyčiai po profesinės reabilitacijos.

Koks Jūsų laisvalaikis dabar?

Dabar toks pat.

Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę dabar?

Dar geriau.

Ar dirbate šiuo metu?

Taip.

Ar patinka Jums Jūsų darbas?

Aga.

Ar Jūsų lūkesčiai pasiteisino?

Aga.

Respondento Nr. 10 transkripcija

1. Asmens gyvenimas prieš profesinę reabilitaciją.

Kokia Jūsų darbinė patirtis buvo prieš profesinę reabilitaciją?

Dirbau pas ūkininką, ūkyje prie gyvulių.

Ar Jus tai tenkino?

Aga.

Kodėl?

Nu geras darbas buvo.

Dėl kokių priežasčių išėjote iš darbo?

Šeimininkas pasiūlė eit mokytis, kad išmokčiau ko nors.

Koks buvo Jūsų laisvalaikis?

Ilsėdavausi namuose.

Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę prieš profesinę reabilitaciją?

Gera turbūt.

2. Dalyvavimo profesinėje reabilitacijoje motyvai.

Ar pirmą kartą dalyvaujate profesinės reabilitacijos programoje?

Nu.

Iš kur sužinojote apie galimybę dalyvauti profesinėje reabilitacijoje?

Šeimininkas pasakė ir atvežė.

Ar iš kart panorote dalyvauti?

Nu.

Kokie motyvai paskatino dalyvauti?

Kad turėsiu mokslą.

Kas lėmė, kad pasirinkote būtent VšĮ Šiaulių DRMC?

Arčiau namai.

Ar rinktumėtės kitą centrą, jei būtų galimybė? Kodėl?

Ne, čia viskas gerai.

Ar planuojate kelti savo kvalifikaciją?

Nu ne. O kam reik? ()*

3. Profesijos pasirinkimo motyvai.

Kokią profesiją norėjote įgyti?

Virtuvės darbuotojo ().*

Kokią profesiją įgijote?

Tą ir įgijau.

Jeigu būtų galimybė rinktis dar kartą, ar pasirinkimas būtų toks pat?

Nu ().*

Ar žinojote / domėjotės savo galimybėmis įsidarbinti po profesinės reabilitacijos pagal pasirinktą specialybę? Kodėl?

Nu, man šeimininkas daug patarė.

4. Asmens profesinės reabilitacijos vertinimas; įgyta patirtis.

Kokį pedagogų požiūrį jautėte?

Nu viskas gerai buvo.

Kokį administracijos darbuotojų požiūrį jautėte?

Irgi gerai.

Koks buvo Jūsų šeimos, aplinkinių požiūris į Jus?

Tai gerą nu.

Kokia pagalba / paslaugos Jums buvo teikiama / teikiamos profesinės reabilitacijos metu?

Mokėmės rašyti cv, eiti pas darbdavį kaip reikia.

Kaip vertinate teikiamas profesinės reabilitacijos paslaugas?

Daug kas nėjo, bet man patiko.

Kas galėtų būti tobulinama centre?

Net nežinau.

Kas galėtų būti keičiama pačioje profesinės reabilitacijos sistemoje?

Irgi nežinau.

Su kokiais pagrindiniais sunkumais susidūrėte mokymo centre?

Nebuvo tokių.

Kas labiausiai patiko mokymo centre?

Viskas patiko. Geros darbuotojos čia.

Kaip sekėsi praktikos metu?

Gerai, ten man darbą ir pasiūlė.

Kaip keitėsi Jūsų vidinė motyvacija įsidarbinti?

Aš norėjau dirbti visada.

Kaip keitėsi Jūsų požiūris į profesinę reabilitaciją?

Nu nesikeitė, geras buvo visad.

5. Asmens gyvenimo pokyčiai po profesinės reabilitacijos.

Koks Jūsų laisvalaikis dabar?

Kai turiu laisvo laiko tai ilsiuosi namie.

Kaip vertinate savo gyvenimo kokybę dabar?

Nu nebuvo bloga, bet dabar dar geriau.

Ar dirbate šiuo metu?

Nu.

Kaip manote, kas lėmė Jūsų sėkmingą įsidarbinimą?

Nu geras aš darbuotojas ir priėmė.

Ar Jūsų lūkesčiai pasiteisino?

Jo.

RESPONDENTŲ GYVENIMAS PRIEŠ NEĮGALIŲJŲ PROFESINĘ REABILITACIJĄ

Darbinė veikla prieš neįgaliųjų profesinę rehabilitaciją

Kategorija	Respondento nr.	Indikacija
Aktyvi darbinė patirtis	Nr. 1	dirbau vaikų namuose
	Nr. 1	dirbau socialinio darbuotojo padėjėja
	Nr. 1	išdirbau 12 m.
	Nr. 2	prekybininkė buvau
	Nr. 3	dirbusi knygyne pardavėja konsultante ir elektros tinkluose Lesto AB vadybininke
	Nr. 4	dirbau punkto vedėja dirbau, daugiau dirbau vaistažolėse
	Nr. 5	mano darbovietė
	Nr. 7	ilgai dirbau konditere
	Nr. 8	daug laiko dirbau statybose
	Nr. 10	dirbau pas ūkininką
Pasitenkinimas darbine veikla	Nr. 1	man patiko
	Nr. 3	jo, man patiko
	Nr. 4	patiko
	Nr. 5	darbas nebuvo sunkus, man patiko
	Nr. 8	man labai patiko
	Nr. 10	geras darbas buvo
Dirbo, nes priprato	Nr. 1	išbandžiusi nieko nebuvo
	Nr. 1	ties metų jau buvo išdirbta
	Nr. 1	nebuvo tiek lengva
	Nr. 1	bet nu pripranti
Dirbo, nes darbo vieta buvo pritaikyta negaliai	Nr. 5	pritaikytas mano negaliai
Dirbo, nes galėjo bendrauti su žmonėmis	Nr. 3	man labai patinka bendrauti su žmonėmis
Nutraukė darbinę veiklą dėl sveikatos problemų	Nr. 1	paskui nelaimės
	Nr. 2	daug metų nedirbau dėl sveikatos
	Nr. 3	dėl ligos
	Nr. 7	atleido
	Nr. 8	susirgau
Nutraukė darbinę veiklą įmonės iniciatyva	Nr. 1	buvo etatų mažinimas
	Nr. 4	įmonės užsidarė
	Nr. 5	buvo etatų mažinimas
Nutraukė darbinę veiklą, nes neturėjo reikiamo išsilavinimo	Nr. 1	reikėjo ir tą vidurinę skubiai baigti
Neturi darbinės patirties	Nr. 6	niekur nedirbau
	Nr. 9	niekur ir nedirbau

Nedirbo, nes darbo birža nerado darbo	Nr. 5	darbo birža niekaip nerado darbo
	Nr. 6	nerado man darbo birža
Nedirbo, nes neturēju profesijos	Nr. 6	neturėjau jokios profesijos
Nedirbo, nes nerado darbo	Nr. 9	neradau darbo

RESPONDENTŲ GYVENIMAS PRIEŠ NEĮGALIŲJŲ PROFESINĘ REABILITACIJĄ

Laisvalaikis prieš neįgaliųjų profesinę reabilitaciją

Kategorija	Respondento nr.	Indikacija
Aktyvus laisvalaikis	Nr. 1	būdavo tie viešieji tokie darbai
	Nr. 1	namuose visa ta veikla šeimyninė
	Nr. 1	eidavau aišku ir į tuos neįgaliųjų tuo visus renginius
	Nr. 2	eidavau į neįgaliųjų centrą
	Nr. 2	ir pasiūdavau ir susiadydavau
	Nr. 2	einu tada kada turiu sveikatos
	Nr. 4	darbelius darydavau, mėgdavau, gėles, ir mėgstu kepti
	Nr. 6	padėdavau tėvam prie ūkio darbuotis
	Nr. 6	susirašinėdavau per facebooką su draugais, darydavau gerves, važiuodavau į stovyklas, eidavau pas gydytojus
	Nr. 7	reikėdavo pasižiūrėt dar vaikus
Pasyvus laisvalaikis	Nr. 3	skaitymas mano pagrindinis laisvalaikis, filmai, eėė pasivaikščiojimai, gamta
	Nr. 5	laisvalaikiu prižiūrėjau namus
	Nr. 5	padėjau prižiūrėti sergančią uošviene
	Nr. 5	ieškojau veiklos
	Nr. 8	ligoninėse, pas gydytojus, pas tyrimus
	Nr. 9	žiūrėjau filmus, būdavau namie
	Nr. 10	ilsėdavausi namuose

DALYVAVIMO NEĮGALIŪJŲ PROFESINĖJE REABILITACIJOJE MOTYVAI

Teikiamų neįgaliųjų profesinės reabilitacijos paslaugų informantai

Kategorija	Respondento nr.	Indikacija
Pirmą kartą dalyvauja	Nr. 1	taip
	Nr. 2	taip
	Nr. 3	jo, pirmą kartą
	Nr. 4	pirmą kartą
	Nr. 5	taip
	Nr. 6	aga
	Nr. 7	taip
	Nr. 8	taip
	Nr. 9	aga
	Nr. 10	nu
Apie profesinę reabilitaciją sužinojo darbo biržoje	Nr. 2	netyčia atėjau į darbo biržą, užsiregistruoti
	Nr. 2	pamačiau skelbimą
	Nr. 4	darbo birža pasiūlė
	Nr. 7	darbo biržoje
	Nr. 8	darbo biržoje
	Nr. 9	pasiūlė darbo birža
Apie profesinę reabilitaciją sužinojo per susitikimą su įstaigos atstovais	Nr. 1	iš jūsų mokyklos atvažiavusi
	Nr. 1	papuoliau ten kur reikia
	Nr. 1	sužinojau adresus, sužinojau viską, pasikalbėjau
	Nr. 2	buvo susitikimas
Apie profesinę reabilitaciją sužinojo seniūnijoje	Nr. 1	seniūnijoje pasakė
Apie profesinę reabilitaciją sužinojo ieškodamas darbo	Nr. 5	ieškojau darbo
Apie profesinę reabilitaciją sužinojo iš mamos	Nr. 6	mama pasakė
Apie profesinę reabilitaciją sužinojo iš darbdavio	Nr. 10	šeimininkas pasakė ir atvežė

DALYVAVIMO NEĮGALIŪJŲ PROFESINĖJE REABILITACIJOJE MOTYVAI

Dalyvavimo neįgaliųjų profesinėje rehabilitacijoje motyvai

Kategorija	Respondento nr.	Indikacija
Dalyvavo, nes norėjo įgyti specialybę	Nr. 3	norėjau įgyt būtent tą kvalifikaciją buhalterio
	Nr. 5	mano kvalifikaciją labiausiai atitiko apskaitininko kursai
	Nr. 8	čia buvo mano specialybė
	Nr. 9	turėt kokią nors specialybę
	Nr. 10	kad turėsiu mokslą
Dalyvavo, nes norėjo pakeisti aplinką	Nr. 3	naujos aplinkos
	Nr. 5	norėjau išeiti iš namų
	Nr. 7	norėjau išeit iš namų
Dalyvavo, kad galėtų bendrauti su žmonėmis	Nr. 3	norėjau naujų žmonių
	Nr. 6	daug žmonių
	Nr. 6	gyvenčiau ne vienas
Dalyvavo, kad pagerintų gyvenimo kokybę	Nr. 2	pagarinti savo gyvenimo kokybę
Dalyvavo, nes norėjo pradėti dirbti	Nr. 8	reikia pradėti dirbti
Dalyvavo, nes trūko veiklos	Nr. 8	trūko veiklos
	Nr. 8	kuo mažiau galvočiau apie tą savo ligą
Dalyvavo, nes pasiūlė darbdavys	Nr. 10	šeimininkas pasiūlė eit mokytis

DALYVAVIMO NEĮGALIŪJŲ PROFESINĖJE REABILITACIJOJE MOTYVAI

VŠĮ Šiaulių darbo rinkos mokymo centro pasirinkimo motyvai

Kategorija	Respondento nr.	Indikacija
Šiaulių darbo rinkos mokymo centrą pasirinko, nes arčiau namų	Nr. 4	nu arčiau
	Nr. 5	yra arčiausiai mano namų
	Nr. 6	arčiau mano namų
	Nr. 7	man arčiau namų
	Nr. 10	arčiau namai
Šiaulių darbo rinkos mokymo centrą pasirinko, nes nepažįsta kito miesto	Nr. 1	Mažeikių nepažystu
Šiaulių darbo rinkos mokymo centrą pasirinko dėl sveikatos	Nr. 2	dėl sveikatos
Šiaulių darbo rinkos mokymo centrą pasirinko dėl asmeninių priežasčių	Nr. 2	turėjau savų išskaičiavimų
	Nr. 2	kad aš turėčiau vakarais kur laiką leisti
Šiaulių darbo rinkos mokymo centrą pasirinko, nes kitur neišsiuntė darbo birža	Nr. 3	galiu tik Šiauliuose
Šiaulių darbo rinkos mokymo centrą pasirinko, nes susipažino su darbuotojais	Nr. 9	bendravau su darbuotojoms
Kito centro nesirinktų, nes viskas patiko	Nr. 1	tikrai nesigailiu
	Nr. 2	čia viskas tikrai patiko
	Nr. 5	viskas patiko
	Nr. 9	čia viskas buvo gerai
	Nr. 10	čia viskas gerai
Kito centro nesirinktų, nes šis arčiau namų	Nr. 3	man buvo labai arti namų
	Nr. 4	čia arčiau
	Nr. 8	kitur toli
Kito centro nesirinktų, nes visi malonūs, supratingi	Nr. 7	visi malonūs, supratingi
Kitą centrą rinktušį, nes trūko jaunų žmonių	Nr. 6	kur daugiau jaunų žmonių

PROFESIJOS PASIRINKIMO MOTYVAI

Planai (ne) kelti kvalifikaciją

Kategorija	Respondento nr.	Indikacija
Planuoja tobulinti įgytą kvalifikaciją	Nr. 1	norėčiau
	Nr. 3	galvoju
Nežino ar kels savo kvalifikaciją	Nr. 4	neaišku dar
Neplanuoja tobulinti įgytos kvalifikacijos	Nr. 2	nu tiktai ne
	Nr. 5	neturiu finansinių galimybių
	Nr. 6	ne
	Nr. 7	nebeplanuoju
	Nr. 8	dabar ne
	Nr. 9	ne
Neplanuoja kelti kvalifikacijos, nes nereikia	Nr. 10	nu ne
	Nr. 9	kol kas nereikia man
Neplanuoja kelti kvalifikacijos, nes mokosi savarankiškai	Nr. 8	daug skaitau savarankiškai, žiūriu per youtube vaizdelius ir mokausi pati
	Nr. 8	reikia pirmiau tuos įgydžius lavinti
Neplanuoja kelti kvalifikacijos, nes yra sena	Nr. 7	jau sena
Neplanuoja kelti kvalifikacijos, nes trūksta atminties	Nr. 7	atminties visai nebeturiu

DARBO RINKOS TYRIMAS

VIEŠOJI ĮSTAIGA ŠIAULIŲ DARBO RINKOS MOKYMO CENTRAS

Dvaro g. 144A, 76199 Šiauliai, tel./faks. (8 41) 524 724, el. p. sdrmc@splus.lt, <http://www.mokymocentras.lt>.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 144132264, PVM mokėtojo kodas LT441322610.
Atsisk. sąsk. LT02 7044 0600 0778 7513 „SEB“, AB, kodas 70440

DARBO RINKOS TYRIMAS

Kliento vardas, pavardė _____

Pildymo laikotarpis _____

Pildymo tikslas _____

Įmonės pavadinimas	Įmonės vykdomo veikla	Įmonės kontaktiniai duomenys (vardas, pavardė, pareigos, tel. nr., el. paštas)

**ASMENS NEĮGALIŲJŲ PROFESINĖS REABILITACIJOS VERTINIMAS; ĮGYTA
PATIRTIS**

Pedagogų, administracijos darbuotojų bei šeimos, aplinkinių požiūris

Kategorija	Respondento nr.	Indikacija
Jaučiamas teigiamas pedagogų požiūris	Nr. 1	nu teigiamą, teigiamą
	Nr. 2	rūpinosi mumis ir suteikdavo visą informaciją
	Nr. 2	man čia viskas buvo gerai
	Nr. 4	gerą
	Nr. 5	labai profesionalų bei palaikanti
	Nr. 6	gerą
	Nr. 7	labai gerą
	Nr. 7	visada padėdavo
	Nr. 8	jie supratingai žiūrėjo
	Nr. 9	maloniai elgėsi
Jaučiamas laisvas pedagogų požiūris	Nr. 3	pakankamai laisvą
	Nr. 3	disciplinos, kontrolės, aiškumo, aiškinimo, darbo būtent su mokiniu
Jaučiamas teigiamas administracijos požiūris	Nr. 1	nesusidūriau su kokiais nemaloniais veidais
	Nr. 2	teigiamas buvo
	Nr. 3	draugišką
	Nr. 4	nu geri
	Nr. 5	padėjo dėti pastangas ieškoti darbo
	Nr. 6	gerai
	Nr. 7	visi labai supratingai žiūrėjo
	Nr. 8	jokio smerktinumo ar dar kažko blogo nejaučiau
	Nr. 9	maloniai elgėsi jie visi
	Nr. 10	irgi gerai
Jaučiamas šeimos palaikymas	Nr. 1	šimtaprocentinis, palaikantis
	Nr. 2	palaiko
	Nr. 4	teip palaikė
	Nr. 5	palaikantis
	Nr. 6	gerai
	Nr. 7	kad tik mokyčiaus
	Nr. 8	labai palaikė mane
	Nr. 9	padėjo patekti mokytis
	Nr. 10	tai gerą nu
	Nejautė šeimos palaikymo	Nr. 3

**ASMENS NEĮGALIŲJŲ PROFESINĖS REABILITACIJOS VERTINIMAS; ĮGYTA
PATIRTIS**

Teikiamos paslaugos

Kategorija	Respondento nr.	Indikacija
Teikiamos individualios ir grupinės konsultacijos su socialiniu darbuotoju	Nr. 5	padėjo pasiruošti darbo paieškai
	Nr. 6	praktikos ieškojom su socialine darbuotoja
	Nr. 6	bendraudavo su manimi
	Nr. 6	ruošiamės pokalbiui
	Nr. 6	pasidarėm CV mano
	Nr. 6	pasakė ką apsirengti
	Nr. 6	nuvežė mane
	Nr. 7	rašėm cv
	Nr. 7	patiko tokie susitikimai
	Nr. 8	įvairių seminarų
	Nr. 8	padėjo domėjantis darbo pasiūlymais
	Nr. 8	apie individualią veiklą kaip atsidaryti
	Nr. 10	mokėmės rašyti cv, eiti pas darbdavį kaip reikia
Teikiamos mokymosi paslaugos	Nr. 3	mokslas
	Nr. 8	pamokų
Teikiamos maitinimo paslaugos	Nr. 6	valgyt davė
Teikiamos apgyvendinimo paslaugos	Nr. 6	bendrabutį davė
Teikiamos ergoterapijos paslaugos	Nr. 1	masažas
	Nr. 2	masažas, su lempa, parafinas
	Nr. 3	parafino terapija
	Nr. 4	masažas
	Nr. 5	masažas
	Nr. 6	masažą, po lempa švietė, vašką rankas mirkiau
	Nr. 7	masažus
Teikiamos kineziterapijos paslaugos	Nr. 2	mankštos
	Nr. 2	mankšta
	Nr. 6	mankštas
	Nr. 7	mankštas
Teikiamos įgūdžių lavinimo paslaugos	Nr. 1	prie kompiuterio
	Nr. 6	duodavo man užduočių daryt
Teikiamos transporto paslaugos	Nr. 6	važiuom į daug įmonių
Teikiama informacija apie laisvalaikio	Nr. 6	į koncertus kviesdavo

praleidimo būdus		
Gautos paslaugos vertinamos palankiai	Nr. 1	teigiamai
	Nr. 2	vertinu labai gerai
	Nr. 3	viskas gerai
	Nr. 4	gerai
	Nr. 5	labai gerai
	Nr. 6	gerai
	Nr. 7	labai gerai
	Nr. 8	labai reikalingos
	Nr. 9	gerai
	Nr. 10	man patiko

**ASMENS NEĮGALIŲJŲ PROFESINĖS REABILITACIJOS VERTINIMAS; ĮGYTA
PATIRTIS**

Neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos tobulinimas

Kategorija	Respondento nr.	Indikacija
Nežino kas galėtų būti tobulinama	Nr. 1	nežinau ar bėra tokių
	Nr. 1	neturiu pastebėjimų
	Nr. 4	nežinau
	Nr. 5	viskas buvo gerai
	Nr. 7	nežinau, tikrai nežinau
	Nr. 8	viskas buvo gerai
	Nr. 9	niekas
	Nr. 10	net nežinau
Galėtų būti tęsiamos tokios paslaugos	Nr. 7	labai norėčiau dar tokių užsiėmimų
Galėtų būti psichologo paslaugos	Nr. 3	trūko užsiėmimų su psichologu
Galėtų būti kuriamos darbo vietos	Nr. 7	darbo vietos būtų kuriamos
Galėtų būti du profesijos mokytojai	Nr. 2	dėstytojus turėtų vienas teorinę dalį, kitas praktinę
Galėtų būti platesnis aukštos kvalifikacijos profesijų pasirinkimas	Nr. 5	platesnis aukštesnės kvalifikacijos pasirinkimas mokytis
Galėtų profesinės rehabilitacijos pašalpą mokėti visą laikotarpį	Nr. 8	stipendija labai gerai, kad yra tik gal galėtų būti visą laikotarpį ji mokama
Galėtų būti duodami maistpinigiai, vietoje maitinimo paslaugų	Nr. 2	maistpinigiai žmogui
	Nr. 2	nenorėčiau valgykloj maitintis
Galėtų būti tiesioginis kreipimasis į įstaigą dėl teikiamų paslaugų	Nr. 1	tiesiai į įstaigą kreipiesi

**ASMENS NEĮGALIŲJŲ PROFESINĖS REABILITACIJOS VERTINIMAS; ĮGYTA
PATIRTIS**

Patirti sunkumai neįgaliųjų profesinėje rehabilitacijoje

Kategorija	Respondento nr.	Indikacija
Nebuvo kambarioko	Nr. 6	kambarioko nebebuvo
Nebuvo ką veikti vakarais	Nr. 6	nebebuvo ką veikti vakarais
Sunki praktikos paieška	Nr. 5	neradau taip lengvai praktikos
Finansiniai sunkumai	Nr. 8	finansinių
Prasta sveikata	Nr. 7	dėl mano sveikatos sunkiau viską daryt
Per trumpas praktikos laikotarpis	Nr. 5	ji labai trumpa

**ASMENS NEĮGALIŲJŲ PROFESINĖS REABILITACIJOS VERTINIMAS; ĮGYTA
PATIRTIS**

Teigiama patirti neįgaliųjų profesinėje rehabilitacijoje

Kategorija	Respondento nr	Indikacija
Patiko mokslai	Nr. 1	pamokos
	Nr. 7	mokslai
	Nr. 3	pats mokymasis
Patiko atmosfera	Nr. 2	atmosfera pati
	Nr. 8	atmosfera
Patiko kompanija	Nr. 8	kompanija
Patiko kolektyvas	Nr. 2	kolektyvas
Patiko mokytoja	Nr. 2	patiko Irena
Patiko aplinka	Nr. 3	aplinka
Patiko žmonės	Nr. 3	žmonės
Patiko grupiniai ir individualūs užsiėmimai	Nr. 7	ir įvairūs užsiėmimai
	Nr. 9	užsiėmimai buvo įvairiom temom
Praktika buvo sėkminga	Nr. 1	vis smagu taip
	Nr. 2	sekėsi neblogai
	Nr. 3	gerai
	Nr. 4	po truputį
	Nr. 5	gerai
	Nr. 6	gerai
	Nr. 7	gerai
	Nr. 8	gerai
	Nr. 9	gerai
	Nr. 10	gerai
Praktikos metu gavo daug dėmesio	Nr. 2	dėmesys buvo man skirtas labai didelis
Praktika patiko, nes buvo malonūs žmonės	Nr. 3	labai jaukūs ir geri žmonės buvo

**ASMENS GYVENIMO POKYČIAI PO NEĮGALIŲJŲ PROFESINĖS
REABILITACIJOS**

Nesėkminga integracija į darbo rinką po neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos

Kategorija	Respondento nr.	Indikacija
Nedirba po neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos	Nr. 4	ne
	Nr. 5	prižiūriu uošviene
	Nr. 6	ne
	Nr. 7	nedirbu
Nedirba, nes prižiūri uošviene	Nr. 5	prižiūriu uošviene
Nedirba, nes negalėtų vairuoti transporto priemonės	Nr. 5	negalėčiau važinėti kiekvieną dieną mašinoje
Nedirba, nes neranda	Nr. 4	pagal specialy nnn nerandu darbo
	Nr. 5	labai sunku susirasti darbą
	Nr. 6	nerandu
Nedirba, nes turi negalią	Nr. 7	niekas nenori priimti ligonio
Nedirba, nes darbo birža nieko nepasiūlo	Nr. 5	darbo birža negali nieko pasiūlyti
Norėtų dirbti namudini darbą	Nr. 7	namuose
Norėtų dirbti įmonėje	Nr. 6	įmonėj
Norėtų, kad darbas būtų netoli namų	Nr. 6	būtų šalia namų
Norėtų dirbti Pakruojyje	Nr. 4	Pakruojy
Norėtų dirbti banke	Nr. 5	banke
Norėtų dirbti pusę dienos	Nr. 4	ne visą dieną
	Nr. 5	nuo 8 val. iki kokių iki kokios 3 val.
	Nr. 7	tik pusę dienos

**ASMENS GYVENIMO POKYČIAI PO NEĮGALIŲJŲ PROFESINĖS
REABILITACIJOS**

Sėkminga integracija į darbo rinką po neįgaliųjų profesinės rehabilitacijos

Kategorija	Respondento nr.	Indikacija
Dirba	Nr. 1	taip
	Nr. 2	taip
	Nr. 3	taip
	Nr. 8	taip
	Nr. 9	taip
	Nr. 10	nu
Dirba, nes labai norėjo	Nr. 8	labai norėjau
Dirba, nes gavo palaikymą	Nr. 8	gavau didelį palaikymą
Dirba, nes darbo birža sukūrė darbo vietą	Nr. 8	darbo birža sukūrė darbo vieta
Dirba, nes padėjo pakaitos apie individualios veiklos vykdymą	Nr. 1	tos paskaitos
Dirba, nes galėjo sau sukurti darbo vietą	Nr. 1	sau pritaikiau palankiau kaip ką galėčiau pati sau kurti, daryti
	Nr. 1	pašalpą panaudojau iširųjų tikslingai
Dirba, nes gali dirbti namie	Nr. 1	dirbt namuos
Dirba, nes turi įsipareigojimų	Nr. 3	turėjau dirbt
Nedirba įmonėje, nes nenori, kad darbdaviai pasinaudotų subsidija	Nr. 2	darbdaviai gaus už mane subsidijas
Nedirba įmonėje, nes nenori būti priklausoma nuo darbdavio	Nr. 2	nenoriu susisaistyt su darbdaviais